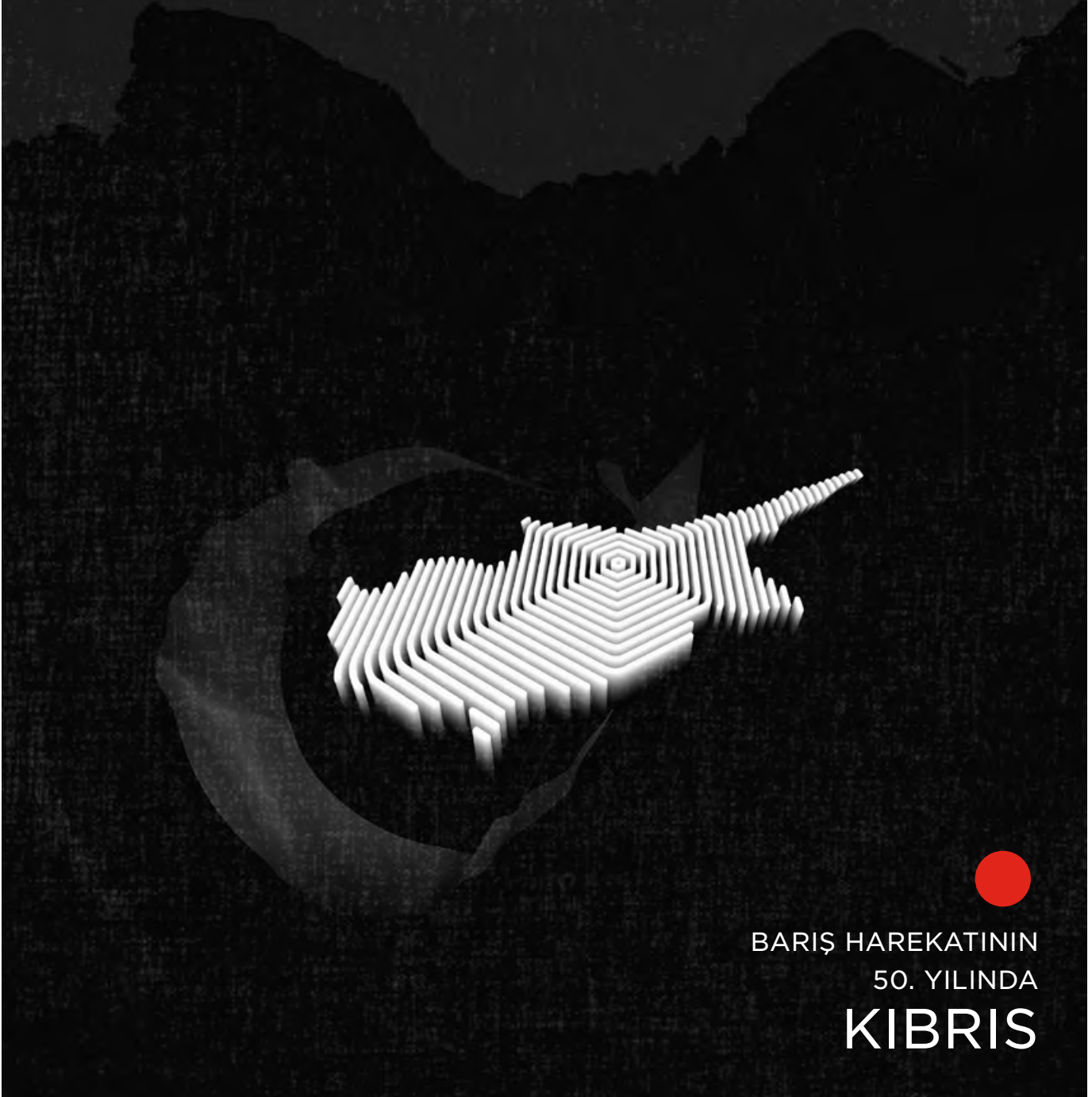

CİHANNÜMA DERGİ

www.cihannumadergi.com | SAYI 17 | 2024

BARIŞ HAREKATININ
50. YILINDA
KIBRIS

Dosya

Necmettin Erbakan ve
Kıbrıs Barış Harekatı

Analiz

Türkiye'nin Garantörlük
Hakkı'nın Önemi

İz Bırakanlar

Fatin Rüştü Zorlu ve
Kıbrıs

Röportaj

Tahsin
Ertuğruloğlu

The image features two Turkish flags, one red with a white crescent and star, and the other white with a red crescent and star, flying against a backdrop of a blue sky with scattered white clouds. Below the flags, a curved horizon of the Earth is visible, showing a mix of green land and blue oceans. The perspective is from space, looking down at the planet.

İnanıyorum bir tek vatana
Yüreklere değgin dibelikten
Ne çıkar aramızda Akdeniz varsa
Ne fark var aramızda
Hep aynı sınırlarda sıvanmışız
Kimimiz 'ölürken' diyoruz
Kimimiz 'ölürkana'

Süleyman Ali Uluçamgil
1964 Erenköy Şehidi

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrenciyken 21 Aralık 1963'te Kıbrıs'ta çatışmaların patlak vermesi üzerine eğitimini bırakıp adaya dönen ve Türk Mukavemet Teşkilatı saflarında mücadeleye dahil olan Süleyman Ali Uluçamgil, 21 Temmuz 1964 tarihinde henüz 20 yaşındayken düşman kuvvetleri tarafından tuzaklanan bir saatli bombanın patlaması sonucu şehadete ermiştir. Bütün şehitlerimizi rahmetle anıyoruz.

Prof. Dr. Salih KESGİN

Genel Yayın Yönetmeni

Türkiye Kıbrıs'ı asla terk etmemiştir.

Aksine Türkiye Kıbrıs'ı içinde biriktiriyor:

bir doğum gibi, adalet gibi, öfke gibi biriktiriyor

Sezai Karakoç, 26 Aralık 1963, Yeni İstanbul

"İslam Dünyasında Birlik Sorunu" dosya konulu dergimizin ardından bu sayımızda, 50. yılını tecrübe ettiğimiz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nı merkeze alarak Türkiye'ye yaklaşık 70 km. uzaklıkta yer alan ancak manen Anadolu ile ortak bir iradeyi temsil eden Kıbrıs'a odaklanmayı hedefledik.

Müslüman toplulukların birlik olamamasının dolayısıyla güçlerini de yitirmelerinin belirgin neticelerinden biri de tarihi akış içerisinde maalesef Kıbrıs'taki Müslüman Türk nüfusunun Ada'dan silinmeye çalışılması ve bunun için katliama girişilmesi ile tecrübe edilmiştir.

Yaşanan acı hadiselerle istinaden 1950'lerin başından itibaren Türkiye'nin dış politikasında önemli bir yer tutan Kıbrıs'ta, 1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı'yla bir aşamaya varılmış olsa da içinde bulunduğumuz dönemde Doğu Akdeniz'de yaşanan olaylar Kıbrıs ekseninde uluslararası bilinci diri tutacak adımları benimsemenin gerekli olduğunu net bir şekilde göstermektedir. Öyle ki, sahip olduğu jeopolitik ve jeostratejik konum Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz ile ilgili tartışmaların merkezinde yer almasını beraberinde getirmekte, Akdeniz'de güvenliğin Kıbrıs'tan başladığına işaret eden "Kıbrıs Kıbrıs'tan ibaret değildir!" vurgusunun haklılığını ortaya koymaktadır.

Şu bir gerçektir ki, Kıbrıs; yeraltı kaynakları bakımından zengin bir bölgede bulunduğundan ya da Akdeniz'in üçüncü, Doğu Akdeniz'in en büyük adası olduğu için değil; Kıbrıs'ın kaderinin Anadolu'nun kaderinden ayrı tutulmasının mümkün olmaması nedeniyle ve geçmişle, şimdiyle, geleceğiyle ortak bir ufka ait oluşu nedeniyle Anadolu için kıymet arz etmektedir.

Bu sarsılmaz bağa odaklanan ve bu bağın gereği olarak icra edilen Kıbrıs Barış Harekâtı'nın farklı yönlerine ışık tutan elinizdeki özel sayının hazırlık aşaması dahil olmak üzere her safhasında birlikte emek verdiğimiz Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. İsmail Şahin'e, gerçekleştirdiğimiz röportajla beraber olduğumuz KKTC Dışişleri Bakanı sayın Tahsin Ertuğruloğlu başta olmak üzere dergimize yazıları ile katkıda bulunan yazarlarımıza ve derginin bütün süreçlerinde emekleri geçen tüm dostlarımıza, ayrıca başından itibaren bütün sayılarımıza katkı vermiş herkese; yayın kurulumuza ve danışma kurulumuza yürekten teşekkür ediyor, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın 50. yılı vesilesiyle aziz şehit ve gazilerimizi minnet ve rahmetle anıyoruz.

En kalbi muhabbetlerimizle...

CİHANNÜMA DERGİ

4

DOSYA

Prof. Dr.
Ata ATUN

**Necmettin Erbakan ve
Kıbrıs Barış Harekatı**

1954 yılının Ağustos ayında Yunanistan'ın, Kıbrıs sorununu Birleşmiş Milletler'e taşımasıyla sorun uluslararası bir boyut kazanmıştır.

66

RÖPORTAJ

**Tahsin
ERTUĞRULOĞLU**

**Kıbrıs Türk halkı sadece
Türkiye'ye güvenmektedir!**

Bu aktörlerin başlıca gayesi, Türkiye ile Kıbrıs'ın bağıni koparmak, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de etkili olmasını, söz sahibi bir ülke olmasını engellemektir.

18

İNCELEME

Prof. Dr.
İsmail ŞAHİN

**Federasyon Tezinin
Başarısızlığının Nedenleri**

Ankara tarafından ortaya atılan ve Kıbrıs Türkleri tarafından da desteklenen siyasi eşitliğe dayalı, iki bölge, iki toplumlu federatif bir çözüm modelinin çıkış noktası, Kıbrıs Türklerinin güvenliğiydi.

80

SÖYLEŞİ

Bülent TURAN

**ESKAD Kıbrıs'ta idealist
gençler tarafından kuruldu!**

İdealist gençlerin kendi çabalarıyla kurulan ESKAD'ın, 28 yıldır çok önemli bir rol üstlenerek güzel işler yapması ayrıca bir gurur kaynağı hamdolsun.

İçindekiler

12 Prof. Dr. Hüseyin İŞIKSAL
Kıbrıs'ta Türkiye'nin
Garantörlük Hakkı'nın
Önemi ve İki Devletli Çözüm

22 Prof. Dr. Ersin MÜEZZİNOĞLU
NATO Başkomutanı
Lemnitzer'in Türkiye Ziyareti

28 Prof. Dr. Ulvi KESER
Kıbrıs Barış Harekâtı'nda
Esaret ve Savaş Esirleri

38 Doç. Dr. Cihat YAYCI
Barış Harekâtı ve
Mavi Vatan

46 Doç. Dr. Yakup KAYA
Fatin Rüştü Zorlu ve
Kıbrıs

54 Doç. Dr. Altuğ GÜNAR
Avrupa Birliği'nin
Kıbrıs Politikası

60 Doç. Dr. Cemile ŞAHİN
Göç ve Kıbrıs: Anadolu'ya
Yapılan Göçün Kıbrıs'taki
Etkileri

70 Dr. Ahmet Zeki BULUNÇ
Barış Harekâtı'nın
Siyasi ve Diplomatik
Kazanımları

74 Doç. Dr. Altuğ GÜNAL
Henry Kissinger'in
1974 Kıbrıs Politikası

88 Dr. Volkan NURÇİN
Kıbrıs'ta Türkçe Ezan
Tartışmaları ve Müftülük
Kurumu

94 Dr. Zeki AKÇAM
Kıbrıs'ta Artan Yahudi
Varlığı Üzerine Bazı
Tespitler

102 Dr. Sıddık KORKMAZER
Kıbrıs'ta Vakıf Medeniyeti
Sempozyumu

110 Cem ÇATPINAR
Gölgeler ve Suretler

114 Dr. Hasan SAYILAN
KKTC'nin Haklarını
Korumaya Dönük
Türkiye'nin Doğu Akdeniz
Hidrokarbon Politikaları

CIHANNUMA DERGİ

Cihannüma Dayanışma ve
İşbirliği Derneği Adına
İmtiyaz Sahibi
Rıza YORULMAZ

Genel Yayın Yönetmeni
Prof. Dr. Salih KESGİN

Sayı Özel Danışmanı
Prof. Dr. İsmail ŞAHİN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Mustafa KARAHANCI

Editör
Miraç ÇÖLGEZER

Cihannüma Dergi Yayın Kurulu
A. Yunus SARIYILDIZ (Dr.)
Ahmet KESGİN (Prof. Dr.)
Fatih YARDIMCIOĞLU (Prof. Dr.)
Hasan SAYILAN (Dr.)
Mahmut BİLEN (Prof. Dr.)
Mehmet Ali YÜKSEL (Dr.)
Mustafa BOLAT
Mustafa ÇUHADAR
Nurettin MENTEŞ (Doç. Dr.)
Semi OKUMUŞ
Tahsin HAZIRBULAN (Dr.)
Yavuz Selim KURT

Danışma Kurulu
Ahmet AKÇA
Ali ÖZTÜRK
Bayram Ali ERSOY (Prof. Dr.)
Birol AKGÜN (Prof. Dr.)
Ebubekir CEYLAN (Doç. Dr.)
Erol ERDOĞAN
Fatih SAVAŞAN (Prof. Dr.)
Hasan TAŞCI (Dr.)
Kemal ŞAMLIOĞLU (Doç. Dr.)
Ömer Faruk YELKENCİ (Dr.)
Şenel KIZILCA
Vatan KARAKAYA (Prof. Dr.)
Yusuf TEKİN (Prof. Dr.)

Lojistik
Erdem MÜHİRCI

Dağıtım
Mehmet ALMALI
ISSN 2687-6647

Tasarım
Ceyhun AKGÜN
ben@ceyhunakgun.com

Hacı Bayram Mah. Haşimi (Kutlu) Sk.
No. 12 Altındağ - ANKARA
info@cihannuma.org
www.cihannuma.org
www.cihannumadergi.com

Baskı: **USTA OFSET**
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit.
B Blok No. 382 Topkapı,
Zeytinburnu İstanbul

Necmettin Erbakan ve Kıbrıs Barış Harekatı

PROF. DR. ATA ATUN

DOSYA

KIBRIS konusu, Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rumlarının ısrarla Kıbrıs adasını Yunanistan'a bağlamak -Enosis- istek, girişim ve çabaları nedeni ile 1950'li yılların ilk yarısında, Kıbrıs Rumları ve Kıbrıs Türkleri arasında silahlı çatışmalara sahne olmuş ve uluslararası bir soruna dönüşmüştür. 1954 yılının Ağustos ayında Yunanistan'ın Kıbrıs sorununu Birleşmiş Milletler'e taşıması ile sorun uluslararası bir boyut kazanmıştır. İngiltere hükümetinin 1955 yılının Ağustos ayında Londra'da Lancaster House'da düzenlediği Kıbrıs sorunu ile ilgili konferansa Türkiye'yi de davet etmesiyle, Türkiye fiilen Kıbrıs konusunda uluslararası kabul gören resmi taraf olmuştur.

1950 yılının Ocak ayında "Kıbrıs adasının Yunanistan'a bağlanması" ile ilgili sadece Kıbrıs Rumlarının oy kullandığı halk oylaması -Plebisit- yapılması ve aynı yılın 18 Ekim'inde Kıbrıs Rum Ortodoks kilisesinin başı olarak III. Makarios'un Başpiskopos seçilmesi sonrasında Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesinin himayesinde adanın Yunanistan'a bağlanması ile ilgili çalışmalar başlatılmıştır. Ertesi yıl İngiliz Sömürge Yönetimine karşı terör mücadelesi başlatmak amacıyla gönüllüler eğitilmek için Yunanistan'a götürülmüştür. 1952 yılında da Atina'da EOKA Terör örgütü (*Ethniki Organosis Kiprion Agoniston: Kıbrıslı Savaşçıların Millî Örgütü*) resmen kurulmuştur. EOKA'nın kuruluşundan sonra adaya gizlice Yunanistan'dan silah sokulmuş ve sorunlar baş göstermeye başlamıştır.

1954 yılının Ağustos ayında Yunanistan'ın, Kıbrıs sorununu Birleşmiş Milletler'e taşıması ile sorun uluslararası bir boyut kazanmıştır.

EOKA'nın 1955 yılından sonra saldırılarını Kıbrıs Türklerine yöneltmeye başlaması sonrasında Türkiye'nin desteği ile 1957 yılında Türk Mukavemet Teşkilatı kurulmuştur. Toplumlar arası çatışmalar devam ederken, Kıbrıs Rumları adanın Yunanistan'a bağlanması, Kıbrıs Türkleri de adanın "Taksim" edilmesi doğrultusunda çalışmalarını devam ettirmişlerdir. Adada toplumlar arası çatışmalar devam ederken ilk kez, İngiltere hükümetinin girişimi ile 19 Aralık 1958 Cuma günü sabahı Paris'te, NATO Genel Karargahı 'Palais De Chaillot'ta yer alan NATO ülkeleri Dışişleri Bakanları toplantısı sonrasında, öğleden sonra saat 15.00'de, NATO Genel Karargâhındaki özel bir odada, Türkiye'yi temsilen Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Yunanistan'ı temsilen Dışişleri Bakanı Evangelos Averof ve İngiltere'yi temsilen Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd arasında 75 dakika süren toplantıda "Kıbrıs sorununa çözüm" konusu ele alınmıştır (Bozkurt Gazetesi, 19 Aralık 1958, Sayı 943, Yıl 8). Toplantının özel gündemle olması nedeni ile ilgili ülkelerin Dışişleri Bakanlarına ilaveten Londra'daki Türk ve Yunan Büyükelçileri ile Dışişleri Bakanlıklarının Genel Sekreterleri bu özel toplantıya katılmışlardır. Dönemin NATO Genel Sekreteri Paul Henry Spaak, toplantıya katılmamıştır.

İngiltere hükümetini temsilen Başbakan Harold Macmillan, bu özel toplantıdan önce bir açıklama yapmış ve İngiltere hükümetinin, Kıbrıs adasının Yunanistan'a bağlanmasına veya Taksim edilmesine sıcak bakmadığını, tarafların ortaklığında yeni bir devletin kurulmasını desteklediğini açıklamıştır. Bu açıklama doğrultusunda çalışmalarını yürüten Türkiye, Yunanistan ve İngiltere hükümetleri ve Dışişleri Bakanlıkları, 11 Şubat 1959 tarihinde Zürih'te ve 19 Şubat 1959 tarihinde de Londra'da yapılan konferanslar sonrasında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsız bir devlet olarak 16 Ağustos 1960 tarihinde kurulması konusunda mutabakata varmışlardır.

Taraflarca resmi olarak açıklanan ve BM tarafından kabul edilen Anayasanın EK 1, Garanti Antlaşması, Madde 4, özetle "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin statüsünün değişmesi durumunda Garantör devletler olan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin hep birlikte veya tek tek harekete geçmek ve müdahale etmek hakları olduğunu" içermektedir.

15 Temmuz 1974 günü Kıbrıs'ta Yunanistan'dan gelen subaylar tarafından gerçekleştirilen darbe, Kıbrıs (Rum) Cumhuriyeti'ndeki statüko değişikliği, Darbecilerin başı Nikos Sampson'un Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'ni ilan ederek kendisini Cumhurbaşkanı olduğunu açıklaması, Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'nin Yunanistan'a bağlılığını bildirmesi ve Kıbrıs'lı Türklere karşı darbeden sonra bir saldırının yapılacağını belirginleş-

15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta Yunanistan tarafından darbenin gerçekleştirildiği gün Necmettin Erbakan, partisinin (MSP) Genel İdare Kurulunu, Milli Güvenlik Kurulu ve Bakanlar Kurulu toplantılarından önce toplayarak Kıbrıs'a çıkartma yapılması hususunda karar aldı.

Cumhurbaşkanının TBMM'yi ortak toplantıya çağırması, sadece yurt dışına asker göndermek gibi olağanüstü durumlar içindi. Bunun bilincinde olan Necmettin Erbakan, bu çağrını dahiyane bir şekilde askeri stratejiye dönüştürür.

mesi, Türkiye Cumhuriyetini 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, Kuruluş Anlaşması, Garantiler ve İttifak Anlaşması içeriğince Garantör devlet olarak tek başına veya diğer garantör devletlerle birlikte, bozulan statüyü yerine koymak için müdahale etmek zorunda bırakmıştır.

Koalisyon Hükümeti

Kıbrıs'ta bu olaylar gerçekleşirken Türkiye'de Başbakan Bülent Ecevit ve Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Necmettin Erbakan başkanlığında 26 Ocak 1974 günü CHP ve MSP arasında koalisyon hükümeti olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin 37'inci Hükümeti görev başındaydı.

Bakanlar Kurulu 24 CHP'li ve 6 MSP'li Bakandan, Şevket Kazan, Oğuzhan Asiltürk, Korkut Özal, Fehim Adak, Abdülkerim Doğru ve Süleyman Arif Emre'den oluşmuştu. Dönemin Genelkurmay başkanı Orgeneral Semih Sancar, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Kemal Kayacan, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Emin Alpkaya ve Kara Kuvvetleri Komutanı da Orgeneral Eşref Akıncı idi.

15 Kasım 1967 tarihinde Kıbrıs'ta General Grivas Başkanlığındaki RMMO tarafından 3 bin kişilik Yunan Komando Birliği takviyesi ile Geçitkale ve Boğaziçi köylerine gerçekleşen saldırıdan sonra 27 Ekim 1965 -3 Kasım 1969 tarihleri arasındaki görev yapmış olan I. Demirel hükümetinin TBMM'de aldığı yurt dışına asker gönderme kararı halen geçerliliğini korumaktaydı.

Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Necmettin Erbakan, bu unutulmuş ve sümenaltı edilmiş Meclis kararının halen geçerliliğini koruduğunun bilincindeydi. 15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta Yunanistan tarafından darbenin gerçekleştirildiği gün Necmettin Erbakan, partisinin (MSP) Genel İdare Kurulunu, Milli Güvenlik Kurulu ve Bakanlar Kurulu toplantılarından önce toplayarak Kıbrıs'a çıkartma yapılması hususunda karar aldı.

Aynı gün Toplanan Milli Güvenlik Kurulunda, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Başbakan Bülent Ecevit, Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar, Bakanlar ve Kuvvet Komutanları bulunuyordu. Son gelişmeler ışığında durum değerlendirilmesi yapıldı. Türkiye'ye müdahale hakkı doğmuştu ve bu hak kullanılacaktı. Necmettin Erbakan ve MSP'li bakanların bıkmayan usanmadan sürdürdükleri girişimleri ile gerektiği zaman adaya askeri çıkartma yapılması, seçeneklerin arasına alındı.

Milli Güvenlik Konseyi, MGK, Cumhurbaşkanı 16 Temmuz'da Fahri Korutük'ün çağrısı ile toplandı.

MGK'da Kıbrıs'a asker çıkartma prensip kararı alındı. Aynı gün Başbakan Bülent Ecevit'in önce Baltık ülkelerine giderek politik müdahale

çağrısında bulunmasına, sonuç alınmazsa İngiltere'ye, iki garantör ülke olarak Kıbrıs'a ortak müdahale önermesi, kabul edilmezse Türkiye'nin tek başına müdahalede bulunacağını iletmesi kararlaştırıldı.

Kıbrıs konusu Milli Güvenlik Kurulunda müzakere edilirken MSP'li İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk konuyla ilgili söz alarak şöyle diyordu: "Kıbrıs'taki bu vahim durum karşısında biz derhal adaya çıkartma yapıp Yeşil Hattı tutmalıyız. Başka çare yok." Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Oğuzhan Bey'e: "Sayın İçişleri Bakanı ne dediğinizin farkında mısınız?" diye soru yöneltti.

Oğuzhan Bey, cevaben: "Tabii farkındayım Sayın Cumhurbaşkanımız. Bizim milletimiz, bizim ordumuz bundan daha güç işleri başarmıştır. Bu çıkartmayı da kolayca başarmaması için hiçbir sebep yoktur." cevabını verdi. (Siyasette 35 Yıl, C.2, Sayfa 152, S. Arif Emre)

Kıbrıs'ta Yunan Cuntası tarafından gerçekleştirilen darbe sonrasında hızlı ve tehlikeli bir şekilde yaşanan gelişmeler sonrasında Başbakan Ecevit ilk adımda Baltık ülkelerine giderek politik müdahale çağrısında bulundu. Bu ülkelerden fiili bir destek çıkmayınca da Kıbrıs adasının Garantör ülkelerinden bir tanesi olan İngiltere ile görüşerek, birlikte hareket edip Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tekrar kurulmasını sağlamak amacı ile İngiltere'ye gitmek gereğini duydu.

Adada yaşanan kıyım, Türk varlığının tehlike altında olması ve en önemlisi de ilan edilen tek taraflı Kıbrıs adasının Yunanistan'a ilhak-Enosis- kararından sonra Türkiye'nin Kıbrıs adası üzerindeki haklarının tümünü kaybedecek olması, başta Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ı, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar'ı ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Kemal Kayacan'ı büyük endişeye düşürmüştür.

17 Temmuz saat 15.00'de Başbakan Bülent Ecevit "Hayırlı sonuçlar almayı umuyoruz" diyerek askeri bir uçakla Etimesgut havaalanından İstanbul'a hareket etti. Ecevit'i Etimesgut'ta, Cumhurbaşkanı adına özel Kalem Müdürü, Meclis Başkanvekili, Genelkurmay Başkanı, Başbakan Yardımcısı Erbakan, Bakanlar ve Komutanlar uğurladı. Başbakan Ecevit'le birlikte Londra'ya giden Türk heyetinde bulunanlar şunlardı: Dışişleri Bakan Vekili ve Milli Savunma Bakanı Haşan Işık, İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk, NATO Daimi Temsilcisi Büyükelçi Orhan Eralp, Dışişleri Bakanlığı Yüksek Müşaviri, eski Dışişleri Bakanı Halûk Bayülken, Milletlerarası Güvenlik İşleri Genel Müdürü Büyükelçi Ercüment Yavuzalp, Tümgeneral Haydar Saltık, Tuğgeneral Kemal Yamak, Kıbrıs - Yu-

*Adada yaşanan kıyım,
Türk varlığının tehlike
altında olması ve en
önemlisi de ilan edilen
Enosis yani tek taraflı
ilhak kararından sonra
Türkiye'nin Kıbrıs adası
üzerindeki haklarının
tümünü kaybedecek
olması, başta Başbakan
Yardımcısı Prof. Dr.
Necmettin Erbakan'ı,
Genel Kurmay Başkanı
Orgeneral Semih
Sancar'ı ve Deniz
Kuvvetleri Komutanı
Oramiral Kemal
Kayacan'ı büyük
endişeye düşürmüştü.*

*Mehmetçiklerle omuz
omuza savaşmanın
mutluluğunu, önümüzden
çil yavrusu gibi kaçan
Rum askerlerini, canlarını
kurtarmak için denize
atlayan bir zamanların
silahsız Türklerin
karşısında kendilerini
aslan zanneden Rum
EOKA'cıları görmenin
zevkini tattık.*

nanistan İşleri Dairesi Başkanı Elçi Ecmel Barutçu ve Başbakanın özel Kalem Müdürü Kemal Güçyener.

Adada yaşanan kıyım, Türk varlığının tehlike altında olması ve en önemlisi de ilan edilen Enosis yani tek taraflı ilhak kararından sonra Türkiye'nin Kıbrıs adası üzerindeki haklarının tümünü kaybedecek olması, başta Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ı, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar'ı ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Kemal Kayacan'ı büyük endişeye düşürmüştü.

Başbakan Bülent Ecevit'in İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan ile görüşmek üzere Esenboğa havaalanından ayrılması ile mevcut yasaya ve koalisyon mutabakatına göre fiilen Başbakan görevini üstelenen Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Necmettin Erbakan, Esenboğa havaalanında Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar ve diğer ilgili yetkililerle bir görüşme yaparak Türk ordusunun gerçek durumu hakkında bilgi alır ve Başbakan Vekili olarak Harekata hazırlık talimatını verir.

“Başlama Emrini Verin!”

Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın anlatımı içeriğince Semih Sancar Bey, Ecevit'i uğurlar uğurlamaz “Sayın Başbakanım şimdi Başbakanlığa vekalet ediyorsunuz, şuradaki bir odada hemen birkaç dakika konuşalım.” davetini yapar. Necmettin Erbakan, “Orada bir odaya çekildik Kuvvet komutanları ile oturduk.” diye karşılık verir. Semih Sancar devamla “Her gün yüzlerce insan katlediliyor. Sampson kendisini takviye diyor, tanzim ediyor güçleniyor. Kaybedilecek bir tek günümüz yok. Şimdi siz Başbakan vekilisiniz yani Başbakanısınız. Sizden bir ricamız var. Bize Kıbrıs Barış Harekatı için başlama emri verin Başbakan olarak. Bizim bu yetkimiz yok. Siz bu emri verebilirsiniz. Emri verin. Çünkü Bizim Kıbrıs'a çıkartacağımız kıtalar Dörtyol'da, Taşucu'nda, taa Gülcihan'a kadar dağılmış durumda. Siz bu emri verdiğiniz zaman ben gideceğim şimdi ve derhal ‘Gemilere bindirin kıtaları!’ diyeceğim. Bu bindirme işi 2 gün sürecek. O sırada Ecevit gelmiş olacak. Ecevit'e de haber verme imkânınız olacak. Ama bu 2 günü de kaybetmeyeceğiz. Amma şunu söyleyeyim ki bir defa bu emri verdiğiniz zaman bir daha geri dönüşü olmaz.” Necmettin Erbakan'ın yanıtı “Orada hemen kendisine yazılı emri verdik” olur (Kıbrıs Barış Harekatı Ve Prof. Dr. Necmettin Erbakan TV5 -<http://www.tv5.com.tr/kibris-baris-harekatı-ve-prof-dr-necmettin-erbakan-tv5-pri256.html>).

Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar'ın Başbakan yardımcısı Necmettin Erbakan'a yanıtı:

“Allah sizden razı olsun. 13 senedir haysiyeti Makarios tarafından rencide edilen bir ordunun kumandanıyım. Bu günleri de Allah bize gösterdi. Ama sayın Hocam, şimdi ben çıkartma için gemilerimize hareket emri versem on-

lar ancak cumartesi sabahına adaya erişebilirler. Çünkü eski tank motorları monte ettik, Saatte beş altı milden fazla sür'at yapamazlar" (Siyasette 35 Yıl, C.2, Sayfa 155, S. Arif Emre), (Sebahattin Uçar, Savunan Adam Necmettin Erbakanın Hayatı, s.183).

Başbakan Ecevit'in uçağı, Etimesgut Havaalanı'ndan 15.00'te ve İstanbul Havaalanı'ndan 17.30'da ayrıldıktan sonra, kendisini uğurlayanlar geri dönerler.

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Başbakan Bülent Ecevit'in İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan ile görüşmek üzere Esenboğa havaalanından ayrılmasının ertesi günü TBMM'yi 18 Temmuz saat 15.00'de olağanüstü toplantıya çağırması ve bu konuda Başbakanlığa ve TBMM Birleşik Toplantı Başkanlığına bir mesaj göndermişti. Cumhurbaşkanının TBMM'yi ortak toplantıya çağırması, sadece yurt dışına asker göndermek gibi olağanüstü durumlar içindi. Bunun bilincinde olan Necmettin Erbakan, bu çağrıyı dahiyane bir şekilde askeri stratejiye dönüştürür.

Kararını resmileştirmek için de Milli Güvenlik Kurulu MSP lideri ve Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Necmettin Erbakan başkanlığında toplantıya çağrılarak askeri müdahale kararı alınır. MSP lideri ile CHP Genel Başkan Yardımcılığı görevini yürüten Maliye Bakanı Deniz Baykal ve her iki partinin üst kademe yöneticileri toplanarak TBMM'nin yanıltma ve askeri strateji uygulaması olarak, olağanüstü toplantısının Cumartesi gününe ertelenmesi kararının alırlar. Bu konu ile ilgili resmi açıklamayı yapan Necmettin Erbakan, TBMM'nin 20 Temmuz Cumartesi günü öğleden sonra toplanarak Kıbrıs konusunun tartışılacağı ve karar alınacağı açıklamasını yaparak, dünya devletlerinin dikkatini Cumartesi günü öğleden sonra yapılacak TBMM toplantısına çeker.

17 Temmuz saat 17.30'da Antakya Deniz Er Eğitim Alay komutanlığı tesislerindeki Amfibi Alay komutanına Çıkarma Birlikleri komutanı Tuğamiral Emin Göksan "Birliğinizin derhal Mersin'e intikali için hazırlığa geçiniz" telefon "mesaj emri"ni verdi. Amfibi Alay'a ait araç konvoyları bütün gece İskenderun'un "Arsuz-Gülcihan" kumsalına doğru yol aldılar. Şafak sökmeden taşınma işlemi ve yükleme tamamlanır; refakat gemileri eşliğinde Amfibi Alay Mersin'e doğru seyre başlar.

Harekata başlama kararını resmileştirmek için de 17.30'da Bakanlar Kurulu, sonra da Milli Güvenlik Kurulu MSP lideri ve Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Necmettin Erbakan başkanlığında toplantıya çağrılarak askeri müdahale kararı alınır.

Doç. Dr. Mustafa Sıtkı'nın yaptığı "Büyük Güçler, Türkiye ve Kıbrıs Meselesi (1967-1975)" başlıklı araştırmasında, İngiliz Arşivlerinde yer alan

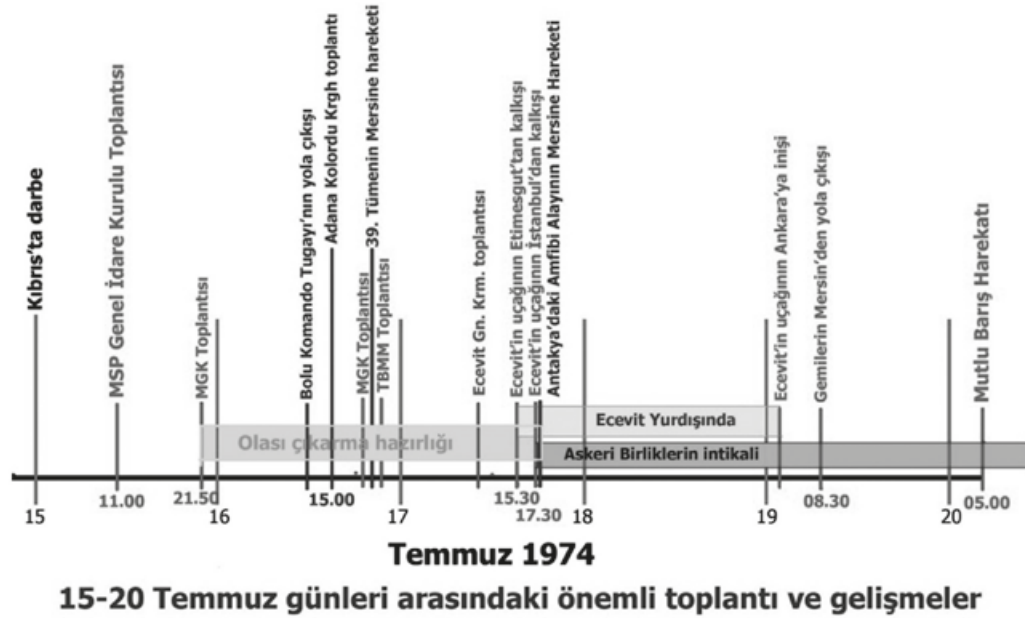
Doç. Dr. Mustafa Sıtkı'nın yaptığı "Büyük Güçler, Türkiye ve Kıbrıs Meselesi (1967-1975)" başlıklı araştırmasında, İngiliz Arşivlerinde yer alan belgelere göre, Başbakan Ecevit'in bir askeri hareket konusunda isteksiz davrandığı ve savaşa girmeden bir çözüm aradığı yer alırken, Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın Genelkurmay Başkanlığı ile aynı çizgide olduğu, askeri bir Harekatın gerekli olduğu ve niyetinin adanın tümünün alınması olduğu belirtilmekte.

belgelere göre, Başbakan Ecevit'in bir askeri hareket konusunda isteksiz davrandığı ve savaşa girmeden bir çözüm aradığı yer alırken, Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın Genelkurmay Başkanlığı ile aynı çizgide olduğu, askeri bir Harekatın gerekli olduğu ve niyetinin adanın tümünün alınması olduğu belirtilmekte.

Mehmet Ali Birand'ın, 1990'da yaptığı Kıbrıs belgeselinin yayınlanmayan bölümlerinde yer alan bilgilere göre de Milli Güvenlik Konseyin- de yapılan görüşmede MSP olarak bir an evvel müdahale edilmesinin talep edildiği, Cumhuriyet Halk Partisi'nin önemli bir kısmının “*Macera olur, sakın ha böyle bir şey yapılmasın*” dediği ve zamanın hızla kaybedilmeye başlandığı, Maliye Bakanı ve Genel Başkan yardımcısı Deniz Baykal'ın saatler sonra ikna olarak kararı imzalamasından sonra diğer CHP'li üyelerin de imzaladığı ve MSP'nin Kıbrıs Barış Harekatının fiilen başlamasında tarihi rolü oynadığı belirtilmektedir.

Merhum Profesör Dr. Necmettin Erbakan ile son röportajı yapan Araştırmacı Gazeteci İsmail Kahraman'ın röportaj yazısında, dönemin Genel Kurmay başkanı Semih Sancar ile Esenboğa havalimanında bir odada görüşme yaptığı, Sancar'ın kendisinden Başbakan vekili sıfatı ile Harekat emrini vermesini istediğini ve bu emir verilirse çıkarma için hazırlıklara başlanabileceği talebi olduğu ve kendisinin de yetkili kişi olarak bu emri verdiği yer almaktadır.

Merhum Erbakan, röportajının sonlarında “*Her türlü hazırlık yapıldı ve Kıbrıs harekatı başarı ile tamamlanacak diyen Askerlerin verdiği bu bilgileri aldıktan sonra çok rahatladım. Nitekim Kıbrıs harekatı karadan. karava.*

Ata Atun Şubat 2016

havadan Karaya, havadan denize ve denizden karaya bir çok hareket unsurunu bir arada kapsadı. Bu hareket çok iyi planlanmıştı. Askerimiz çok başarılı çalışma yaptı” takdir sözleri yer almaktadır.

Nur içinde yatsın, mekanı cennet olsun, Allah'ın rahmeti hep üzerinde olsun. O'nun sayesinde şimdi hayattayız. O'nun sayesinde ata topraklarımızda bir devlet kurduk ve yaşamımızı onurla sürdürüyoruz.

Prof. Dr. Ata Atun Anlatımı:

Barış Harekatına katılmış bir Mücahit olarak aklıma 20 Temmuz 1974 sabahı geldi.

15 Temmuz 1974 Pazartesi sabahı Mağusa'da güne normal başlamıştık ama saat 10.00'a doğru Rumların yaşadığı kesim olan Maraş bölgesinin cadde ve sokaklarında önce bir hareketlilik oldu, sonra da Rum Milli Muhafız Ordusuna (RMMO) ait kariyerler ve zırhlı araçlar çıktı ortaya. Bir müddet sonra radyolardan ve TV'den Makarios'un öldürüldüğü haberi yayıldı ve aradan çok geçmeden de -ancak birkaç saat sonra- Çikko Manastırı radyosundan Makarios'un “İme Makarios” Ben Makarios diye başlayan ve Kıbrıs Rum halkına “ben hayattayım” diyerek devam eden sesleniş duyuldu.

Kıbrıs'ta darbeyi RMMO'daki Yunan Subay ve Astersubaylar ve Grivas'ın ölmeden evvel kurduğu EOKA B'ciler birlikte gerçekleştirmişlerdi ama bir türlü Makarios'un yerine başa geçirecekleri kişiyi bulamıyorlardı. İlk Cumhurbaşkanlığı teklifi Klerides'e yapılmıştı ancak Klerides bu teklifi kabul etmemişti, sonra Baş Savcıya teklif yapılmış, o da reddedince akla EOKA'cı Nikos Sampson gelmiş ve kendisine kabul ettirilmişti Cumhurbaşkanlığı. Nikos Sampson Cumhurbaşkanı olmasına olmuştu ama 10 kişilik Bakanlar Kurulunu bir türlü tamamlamamış ve açıkladığı kabinesinde sadece 5 kişi görev almayı kabul etti. Ertesi gün sözde Cumhurbaşkanı Nikos Sampson, Kıbrıs Cumhu-

riyeti'nin tarihe gömüldüğünü ve kurulan yeni devletin adının “Kıbrıs Helen Cumhuriyetini” olduğunu ilan etti. Bir sonraki gün de, hızını alamadı ve “Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'nin Yunanistan'a ilhak olduğunu, yani yılların ülküsü “Enosis”in gerçekleştiğini ilan etti.

Bardağı taşıran bu son açıklama oldu ve Türkiye'nin elinde başka bir seçenek kalmayınca, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, EK I, Madde 4 uyarınca, garantör olarak kendisine verilen uluslararası görevi yerine getirmek ve bozulan Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tekrardan yerine koymak için 20 Temmuz 1974 sabahı Mutlu barış Harekatı'nı gerçekleştirdi.

Zaten biz mevzilere, 15 Temmuz Pazartesi öğleyin verilen Kırmızı Alarm sonrasında tam teçhizat girmiş, eller tetikte, hazır bekliyorduk bir saldırı olursa karşı koymak için. 20 Temmuz sabahı alaca karanlıkta Bayrak radyosunda “Çıkarılma adanın her yerinden başlamıştır” diyerek bizlere hitap eden rahmetlik Cumhurbaşkanımız Rauf Raif Denktaş'ın sesini arkasından da Başbakan Ecevit'in açıklamasını duyunca sevinçten çıldırmıştık. Neredeyse bir asır sonra adımıza Türk askerinin ayak basışını görmenin mutluluğunu yaşıyorduk. Doyasıya yaşadık da... Mehmetçiklerle omuz omuza savaşmanın mutluluğunu, önümüzden çil yavrusu gibi kaçan Rum askerlerini, canlarını kurtarmak için denize atlayan bir zamanların silahsız Türklerin karşısında kendilerini aslan zanneden Rum EOKA'cılarını görmenin zevkini tattık.

Kıbrıs'ta Türkiye'nin Garantörlük Hakkı'nın Önemi ve İki Devletli Çözüm

PROF. DR. HÜSEYİN IŞIKSAL

*Kıbrıs Cumhurbaşkanlığı,
Uluslararası İlişkiler Komitesi Başkanı*

ANALİZ

KIBRIS meselesi sadece Kıbrıs Türkleri için değil, Türkiye ve Türk Dünyası için de hayati bir meseledir. Kıbrıs Türk halkının yüzyıllardır verdiği onurlu mücadeleyi sadece bir var olma mücadelesi olarak görmek yeterli olmayacaktır. Kıbrıs meselesi aynı zamanda Ada'daki Türklüğü unutturmaya çalışanlara karşı verilen tarihi bir kimlik mücadelesi, Kıbrıs Türklerinin Anavatan Türkiye ile bağlarını ve köklerini koruma mücadelesi ve yüzyıllardır değişik boyutlarda devam eden Doğu Akdeniz'deki jeopolitik güç ve hakimiyet mücadelesi ile doğrudan ilgilidir. Bu noktalardan hareketle bu makalemde kısaca Kıbrıs'ta Türkiye'nin garantörlük hakkının önemini ve iki devletli çözüm vizyonunu anlatmaya çalışacağım.

Türk Dünyası'nın en güneyde kalan bağımsız Türk Cumhuriyeti olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) üzerinde bulunduğu Kıbrıs adası üç kıtanın kesişme noktasında yer alan stratejik ve coğrafi bakımdan eşsiz bir konum ve öneme sahiptir. Ortadoğu, Sü-

veyş Kanalı ve enerji hatlarına olan yakınlığı nedeniyle genellikle “hiç batmayan bir savaş gemisi” olarak tanımlanmıştır.

Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin (GKRY) uluslararası hukuka aykırı olarak Avrupa Birliğine (AB) girmesinin ardından Türk tarafının Doğu Akdeniz’deki jeopolitik mücadelesi daha da önemli hale gelmiştir. Kıbrıs adası Türkiye’den sadece 40 deniz mili (70km) uzaklıktadır ve Türkiye için Akdeniz’e emniyetli çıkış imkânı sağlayan, bölgedeki deniz ulaştırma hatlarını kontrol altında bulunduran, karasuları, kıta sahanlığı, Münhasır Ekonomik Bölge, hava sahasının kontrolü ve Türkiye’nin stratejik savunma derinliği açısından büyük bir öneme sahiptir. Kıbrıs adasının Rum egemenliği altına girmesi halinde sadece Ada’daki Türk varlığı tehlikeye girmeyecek, aynı zamanda Anadolu’nun da güvenliği tehlikede olacak ve Türk gemilerinin Rum-Yunan ikilisinden izin almadan açık denizlere çıkması imkânsız hale gelecektir. Kıbrıs Adasının önemi son dönemde Doğu Akdeniz’de keşfedilen doğal gaz kaynakları ile daha da çok artmıştır. Tahminlere göre Doğu Akdeniz’de yaklaşık olarak 5 milyar varil petrol ve 13,5 trilyon cm doğal gaz bulunmaktadır. Bu kaynakların toplam tahmini değeri 30 trilyon doların üzerindedir.

Tüm bu jeopolitik ve tarihsel gerçekler Kıbrıs’ta Türkiye’nin Garantörlük hakkının önemini ortaya çıkarmaktadır. Kıbrıs Türk Halkı, eşit egemen halklarından biri olarak kurduğu 1960 Ortaklık Cumhuriyeti’nden 3 yıl sonra silah zoruyla atılmıştır. 103 Türk köyünün yakılıp yıkılmasının ardından nüfusunun üçte biri göçmen durumuna düşürülmüş ve Rum silahlı güçleriyle çevrilmiş birbirinden kopuk 39 bölgede yaşamaya mahkûm edilmiştir. Kıbrıslı Türk mücahitler tarafından korunan bölgelere Rum devleti hiçbir hizmet götürmemiş ve on binlerce insan en temel ihtiyaçlarından mahrum bırakılmıştır. Yüzlerce vatandaşımızın katledildiği 11 karanlık yıl boyunca Kıbrıs Türklerinin maruz kaldığı insanlık dışı uygulamalar Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi raporlarında kaydedilmiş olmasına rağmen uluslararası kamuoyu duyarsız kalmayı tercih etmiştir. Kıbrıslı Türkleri bu soykırım teşebbüsünden Türkiye’nin 20 Temmuz 1974’te adanın Yunanistan’a ilhakını önlemek ve Kıbrıs Türklerinin can güvenliğini sağlamak için Ada’ya yaptığı meşru askeri müdahale sayesinde kurtulmuştur.

Bu tarihsel gerçekleri hafızalardan silmeye ve tarihi yeniden yazmaya çalışan Rum tarafı uluslararası kamuoyunu devamlı olarak yanıltmaya çalışmakta ve Kıbrıs’taki garanti sisteminin anachronistic yani içinde bulunduğumuz zamana ait olmadığını iddia etmektedir. Oysa gü-

Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin (GKRY) uluslararası hukuka aykırı olarak Avrupa Birliğine (AB) girmesinin ardından Türk tarafının Doğu Akdeniz’deki jeopolitik mücadelesi daha da önemli hale gelmiştir.

*Kıbrıs Türk halkı
Türkiye'nin adadaki
garantörlüğünün
ne kadar yaşamsal
olduğunun ve "olmazsa
olmaz" olduğunun son
derece farkındadır.
Soykırımların
önlenmesinin
yegâne yolu bir kâğıt
parçasından daha değerli
olmayan Güvenlik
Konseyi veya uluslararası
hukuk kararları değil
"sahadaki" etkin ve fiili
askeri garantilerdir.*

nümüzde coğrafi olarak Avrupa'nın ortası olarak tanımlayabileceğimiz Ukrayna ve daha da önemlisi Gazze'de yaşanan büyük trajedi, insanlık suçlarının zamandan bağımsız olarak tüm hızıyla sürdüğünü bize en acı şekilde göstermiştir. Bu soykırım karşısında başta Birleşmiş Milletler olmak üzere uluslararası örgüt ve uluslararası hukuk mekanizmalarının duyarsız kalması, işlevsizliklerini hatta son kullanma tarihlerinin çoktan geçtiğini tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermiştir.

Yukarıda da kısaca bahsettiğim gibi bu acı tecrübeleri yaşayarak öğrenen ve tüm dünyanın gözü önünde soykırımla sınanan Kıbrıs Türk halkı Türkiye'nin adadaki garantörlüğünün ne kadar yaşamsal olduğunu ve "olmazsa olmaz" olduğunun son derece farkındadır. Soykırımların önlenmesinin yegâne yolu bir kâğıt parçasından daha değerli olmayan Güvenlik Konseyi veya uluslararası hukuk kararları değil "sahadaki" etkin ve fiili askeri garantilerdir. Bugün büyük bir çaresizlikle garantör arayan Filistin Halkının yaşadıkları ortadayken Kıbrıs Türk Halkı hiçbir zaman bu güvencesinden ödün vermeyecektir.

Bu noktada, KKTC kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denktaş'ın iki özdeyişinin ne kadar anlamlı ve ölümsüz olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır. Denktaş'ın çok sık kullandığı "Beni Türk askerini adaya getiren kişi olarak hatırlayın" ve "Bir halkın ulaşabileceği en üst merteye bir devlet sahibi olmaktır" sözleri adeta Gazze'deki insanlık trajedisinin nedenlerini en çarpıcı biçimde bizlere anlatmıştır. Aynı Kıbrıs örneğinde olduğu gibi, Gazze'deki acı ve gözyaşının durması ancak ve ancak Filistin halkının güvenliğini sağlayacak garantörlük sisteminin etkin ve fiili olacak bir şekilde bir an önce sağlanması ve 2 devletli çözüm ile mümkün olabilir.

Yunanistan ve GKRY'nin yayılcı siyasetini ve maksimalist tutumunu engelleyebilecek tek adım KKTC'nin uluslararası tanınmasıdır. KKTC'nin yasal statüsü ve egemenliği tanınmadan Türk tarafının bölgedeki siyasi ve ekonomik çıkarlarını savunması oldukça zor hale gelecektir. Bir başka ifade ile Doğu Akdeniz'deki Türk egemenliğinin dayanak noktası olan ve 1974'ten beri kurumlarıyla etkin bir şekilde varlığını sürdüren Kıbrıs Türk Devletinin uluslararası tanınırlığının sağlanması Türkiye ve KKTC'nin Doğu Akdeniz'deki haklarını etkin ve fiili bir şekilde koruyabilmesinin yegâne yoludur.

Bu yıl büyük bir gururla 50. yılını kutlayacağımız 1974 Mutlu Barış Harekâtının ardından Kıbrıs'ta bugünkü sınırlar belirlenmiş ve adadaki iki devlet mevcut sınırları içerisinde kendi idarelerini kurup egemen-

liklerini icra etmişlerdir. Kıbrıs'ta iki ayrı halk, iki ayrı devlet ve her halkın özgür iradeleriyle yöneticilerini seçtiği iki ayrı demokrasi vardır. Her gün karşılıklı olarak sınırları geçen insanlardan devletin en üst yöneticilerine, sınırda konuşlanan Birleşmiş Milletler yetkililerinden tüm uluslararası kamuoyuna kadar herkes iki ülkenin sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiğini çok iyi bilmektedir.

3 Haziran 1968 tarihinde Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta başlayan müzakere süreci, Rum liderliğinin uzlaşmaz tutumundan dolayı sürekli olarak başarısızlığa uğramıştır. Kıbrıs Rum yönetimi eski dışişleri bakanı Nikos Rolandis'in de bizzat itiraf ettiği gibi Rum tarafı 2004 Annan Planı ve 2017 Crans Montana süreçleri de dahil olmak üzere bugüne dek ortaya konan çözüm planlarının tamamını reddetmiştir. Rum tarafının amacı, sıfır asker, sıfır garanti siyaseti ile Kıbrıs Türk halkının en büyük güvencesi ve olmazsa olmazı olan Türk askerini adadan uzaklaştırarak zaman içerisinde Rum egemenliği altında üniter bir devlete evrilecek bir çözüm şeklini Türk tarafına dayatmaktır. Böylelikle Doğu Akdeniz'deki Türk egemenliğinin dayanak noktası olan KKTC tavsiye edilerek sözde Sevilla Haritası ile Türkiye Cumhuriyeti Antalya Körfezine hapsedilecek ve Doğu Akdeniz'deki Türk varlığı sonlandırılmaya çalışılacaktır.

Bu noktada, KKTC Cumhurbaşkanı Ersin Tatar'ın 2020 seçimlerini kazanarak ortaya koyduğu yeni siyaseti, çok doğru bir zamanlama ile bu jeopolitik ve tarihsel gerçek ve çağrılara bir yanıt niteliği taşımaktadır. Cumhurbaşkanı Tatar seçildiği ilk günden itibaren savunduğu ve her zaman arkasında durduğu egemen eşitlik ve eşit uluslararası statüye dayanan yeni çözüm vizyonunu, 2021 yılında Cenevre'de 27-29 Nisan tarihlerinde Birleşmiş Milletler öncülüğünde, Kıbrıslı taraflar ve garantör ülkeler olan Türkiye, Yunanistan ve Birleşik Krallığın de katılımıyla 5+1 formatındaki gayri resmi Kıbrıs görüşmelerinde BM ve ilgili tüm taraflar nezdinde kayda geçirerek Kıbrıs'ta yeni bir dönemin kapısını açmıştır. İki taraf arasında ortak bir zemin olmadığı ve "iki toplumlu, iki kesimli federasyonun" artık bir Rum tezine dönüştüğü bizzat BM Genel Sekreteri Antonio Guterres tarafından da görüşmelerin kapanış konuşmasında ifade edilmiştir.

1960 antlaşmalarında da açıkça ortaya konulduğu üzere Kıbrıs Türk Halkının özden gelen müktesep egemen eşitlik ve eşit statü hakkı vardır. Bu yeni veya talep edilen bir hak değil, Rum tarafının yıllardır gasp edip unutturmaya çalıştığı temel bir haktır. Uluslararası sözleşmelerin

*Tüm insanlık dışı
izolasyon ve ambargolara
karşı dizlerinin üzerine
çöktürülemeyen
mücahit Kıbrıs Türk
halkı, yeni dönemde de
üzerine düşeni yapacak
ve mücadelesinin,
bağımsızlığının,
egemenliğinin,
gururunun, onurunun
ve geleceğinin
simgesi, şehitlerimizin
yadigarı olan yuvamız,
kimliğimiz ve vatanımız
KKTC'yi sonsuza kadar
yaşatmaya devam
edecektir.*

Yeni insan, bütünün bir parçasından ziyade, bütüne karşı, bütünün dışında başka bir varlık olarak vardır.

tarif ettiği devlet olma özelliği şartlarının tümünü karşılayan KKTC devletinin, Ankara'daki Büyükelçiliği ve İstanbul, İzmir, Antalya, Mersin, Trabzon ve Gaziantep'teki başkonsoloslukları da dahil olmak üzere 20 ayrı ülkede temsilcilikleri vardır. Bir başka ifade ile tüm demokratik kurumlarıyla de facto bir devlet olan KKTC, en az anayasasının yarı maddeleri askıda olan ve bir Rum devletine dönüşen sözde Kıbrıs Cumhuriyeti kadar meşrudur.

Kıbrıs'ta adil, gerçekçi, pratik ve sürdürülebilir bir çözüme Kıbrıs Rum liderliğine uluslararası camia tarafından bunca yıldır otoritesini, egemenliğini ve gücünü aşarak verilen sanal statüyle değil, adadaki mevcut gerçekliklerle, yani iki egemen devlet arasında yapılandırılmış bir işbirliği ilişkisinin kurulmasıyla ulaşılabilir. Bu “kazan-kazan” durumu, sadece adanın Türk ve Rum kesimlerine birçok siyasi ve ekonomik kazanım sağlamakla kalmayacak aynı zamanda Doğu Akdeniz ve ötesindeki sorunların çözümünde katalizör görevi görecektir. KKTC'nin tanınması, aynı zamanda hiçbir suçu olmamasına rağmen Kıbrıs Türklerine on yıllardır yaşamın her alanında uygulanan hukuksuz ve temel insan haklarına aykırı çağ dışı izolasyonların kaldırılmasını da sağlayacaktır.

Sonuç olarak, onurlu ama aynı zamanda zor bir görev olan Türk-lüğün varlığı mücadelesinin tam kalbinde yer alan KKTC ve Kıbrıs davası, dünyanın dört bir tarafındaki Türklerin omuz omuza vererek her daim savunması gereken bir milli mücadeledir. Uzlaşmaz Rum zihniyeti ve onun tek dayanağı durumunda kalan tamamıyla siyasi kararlar üzerine kurulu ve bu çağa ait olmayan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi mekanizması, kararları ve parametreleriyle Kıbrıs meselesinin çözölemeyeceği 60 yıllık müzakere süreçleri neticesinde görölmüştür. Kıbrıs'ta artık hangi modelin işe yaramayacağı bellidir.

Tüm insanlık dışı izolasyon ve ambargolara karşı dizlerinin üzerine çöktürölemeyen mücahit Kıbrıs Türk halkı, yeni dönemde de üzerine düşeni yapacak ve mücadelesinin, bağımsızlığının, egemenliğinin, gururunun, onurunun ve geleceğinin simgesi, şehitlerimizin yadigarı olan yuvamız, kimliğimiz ve vatanımız KKTC'yi sonsuza kadar yaşatmaya devam edecektir. Unutulmamalıdır ki Kıbrıs Türk Halkının yüzyıllardır verdiği onurlu varoluş mücadelesi Kıbrıs Adasındaki Türk varlığını unutturmak isteyenlere ve onu yok sayanlara karşıdır. Türk dünyasının Doğu Akdeniz'deki serhat bekçisi olan

KKTC Türk Dünyasının da desteğiyle bu kutsal mücadelesini sonsuza dek sürdürmeye kararlıdır.

Işıksal, Hüseyin (2024). “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Türk Dünyası Entegrasyonu İçindeki Yeri ve Önemi. İç. Purtaş, F. (eds). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Türk Dünyası Entegrasyonu İçindeki Yeri ve Önemi. Ankara: Ahmet Yasevi University Press. 32.

Kaynakça

1. Işıksal, Hüseyin (2023). “Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmaları ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.” İç. Örnek, İ. (ed.) Türkiye’ye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ne Yönelik Sektörel Analizler. Gaziantep: Özgür Yayınları. 20.
2. Işıksal, Hüseyin (2021). “Yunanistan ve Rum kesimi çözüm değil taviz peşinde.” Anadolu Ajansı Analiz. 22.02.2021. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/yunanistan-ve-rum-kesimi-cozum-degil-taviz-pesinde/2152738>.
3. Kavaz, İsmail (2021). “The Energy Equation in the Eastern Mediterranean.” Insight Turkey. 23 (1). 141.
4. Işıksal, Hüseyin (2019). “Kıbrıs’ta Çözüm için Paradigma Değişikliği Şart.” Anadolu Ajansı Analiz. Anadolu Ajansı Analiz. 06.08.2019. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-kibrista-cozum-icin-paradigma-degisikligi-sart/1550663>
5. Işıksal, Hüseyin (2023). “Palestinian-Israeli Conflict and Requirement for a Guarantorship Model.” No. 25. SAM Papers. Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs Center for Strategic Research. 1-26.
6. Işıksal, Hüseyin (2023). “Kıbrıs’tan Gazze’ye: Garantörlük neden gerekli?” Anadolu Ajansı Analiz. 20.12.2023. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-kibristan-gazze-ye-garantorluk-neden-gerekli/3087640>.
7. Işıksal, Hüseyin (2022). “Kıbrıs’ta İki Devletli Çözüme Dayalı Yeni Dönem.” Yeni Türkiye. 127. 204.
8. Işıksal, Hüseyin (2024). The Rationale of Turkish Cypriot Position on Two-State Solution in Cyprus. Bilig. No 109. Spring. 16.
9. Işıksal, Hüseyin (2024). “The Importance of the Turkish Republic of Northern Cyprus on Türkiye’s Energy Strategy.” İç. Gökçekuş, H. (ed.) “Cyprus Issues: Environmental Challenges and Energy Security. London: Peter Lang.
10. Işıksal, Hüseyin (2021). “Cenevre ve sonrası: Kıbrıs ve Doğu Akdeniz’de barışın anahtarı Türk tarafının yeni vizyonudur.” Anadolu Ajansı Analiz. 08.07.2021. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/gorus-cenevre-ve-sonrasi-kibris-ve-dogu-akdenizde-barisin-anahtari-turk-tarafinin-yenivizyonudur/2297881>.
11. Işıksal, Hüseyin (2024). The Rationale of Turkish Cypriot Position on Two-State Solution in Cyprus. Bilig. No 109. Spring. 19.
12. Işıksal, Hüseyin (2023). “40 yıllık varlık mücadelesi: KKTC dimdik ayakta. Anadolu Ajansı Analiz. 16.11.2023. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-40-yillik-varlik-mucadelesi-kktc-dimdik-ayakta/3054017>

Kıbrıs'ta Federasyon Tezinin Başarısızlığının Nedenleri

PROF. DR. İSMAİL ŞAHİN

*Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi,
Öğretim Üyesi*

FEDERASYON önerisini ilk getiren taraf Türkiye'ydi. Zira 1960-63 yılları arasında yaşanan tecrübe, anayasanın, yasaların ve hatta uluslararası antlaşmaların barış için ne kadar kifayetsiz kaldığını göstermişti. Bu nedenle Türkiye, Kıbrıs Türklerinin can ve mal güvenliğini sağlamak üzere coğrafi federasyon tezini ileri sürmüştü. Ankara tarafından ortaya atılan ve Kıbrıs Türkleri tarafından da desteklenen siyasi eşitliğe dayalı, iki bölge, iki toplumlu federatif bir çözüm modelinin çıkış noktası, Kıbrıs Türklerinin güvenliğiydi. Coğrafi federasyon önerisi, esasında Taksim tezinin geliştirilmiş bir versiyonuydu. Taksim tezi de güvenlik kaygılarından doğmuştu. Her iki tezin ortak noktası, fiziksel ayırım ve güvenlikti. Bu, adanın fiziksel olarak ikiye bölünmesi ve Türk toplumunun kendi güvenliklerini sağlamak için kontrolü ele alabilecekleri bir alan yaratmak anlamına geliyordu. Dolayısıyla Türk tarafının Kıbrıs'taki asli tezi, Kıbrıs Türklerinin güvenliğini tesis edebilecek fiziksel bir alan oluşturmaktı. Sürekli tehdit altında yaşamak, Kıbrıs Türklerinin psikolojik ve sosyal durumunu olumsuz etkilemişti. Toplum, güvenliklerini sağlamak için fiziksel bir koruma alanına ihtiyaç duyuyordu. Dolayısıyla federasyon önerisi, güvenlik ihtiyacından ileri gelmişti.

Ankara tarafından ortaya atılan ve Kıbrıs Türkleri tarafından da desteklenen siyasi eşitliğe dayalı, iki bölge, iki toplumlu federatif bir çözüm modelinin çıkış noktası, Kıbrıs Türklerinin güvenliğiydi.

Federalizmin Temel Özellikleri

Federalizm, Kıbrıs'ta iki kurucu devlet ve iki halk arasında toplumsal güven inşa etmenin ötesinde siyasal açıdan herhangi bir denge fren sistemi oluşturmuyordu. Teknik açıdan ele alındığında, federal sistem-

lerin başarılı olabilmesi için üniter sistemi kabul etmeyen çoğulcu bir siyasi maziye sahip olması gerekiyor. Federal sistemler, farklı etnik, dinsel, dini veya bölgesel grupların varlığını ve temsilini gerektirir. Çoğulcu bir siyasi geçmişe sahip olan ülkeler, bu çeşitliliği tanır ve temsil eder. Federal sistemler, yerel yönetimlerin güç paylaşımı yoluyla çatışmaları yönetmesine olanak tanır. Çoğulcu bir siyasi mazi, bu tür güç paylaşımına ve çatışma çözme mekanizmalarına alışık olmayı gerektirir. Çoğulcu geçmişe sahip toplumlar, yerel yönetimlerin özerkliğini ve yetki devrini kabul etmeye daha yatkındır. Bu, federal sistemlerin başarılı olmasında kritik bir rol oynar. Daha açık bir ifadeyle, federalizmin arzu edilen birlik ve uyumu sağlayabilmesi için ortada çok sayıda parçaya ayrılmış toplumsal bir yapı olmalıdır. Dolayısıyla federal sistemler, kültürel çeşitliliği ve yerel kimlikleri koruma ve teşvik etme eğilimindedir. Çoğulcu geçmiş, bu çeşitliliği ve kimlikleri tanımayı ve desteklemeyi öğretir ve böylece federal sistemlerin toplumsal kabulünü ve sürdürülebilirliğini artırır.

Kıbrıs'ta Federatif Koşullar

Dolayısıyla Kıbrıs'ta federalizme temel oluşturabilecek etnik olarak çeşitlilik gösteren ve kati şekilde bölgesellik arz eden bir toplum yapısından pek söz edilemez. Bunun aksine adada, ulus devletin en katı şekliyle perçinleşmiş iki toplum/devlet bulunmaktadır. Her iki vaziyet daima, federal yapının bir tehdidi olarak yönetsel bölünme taraftarlığına kapı aralayacak ve nihayetinde birleşmeden ziyade ayrışmaya dönük çözülmeci baskıları güçlendirecektir. Toparlanacak olursa, Kıbrıs'ta temel olarak iki ana etnik grup bulunmaktadır: Rumlar ve Türkler. Bu ikilik, diğer azınlık grupların varlığına rağmen, adanın sosyal ve siyasi yapısını büyük ölçüde belirler. Federalizm, genellikle daha fazla etnik çeşitliliğin ve gruplar arası daha fazla etkileşimin olduğu toplumlarda uygulanan bir modeldir. Kaldı ki, geçmişten günümüze Rumların büyük çoğunluğu, siyasi eşitliğe dayalı federasyon temelli bir çözüme sıcak bakmıyordu. Onlar için en ideal çözüm modeli, Türklerin azınlık haklarına sahip olacağı üniter bir devlettir ve bu devletin tek bir kimliği olmalıydı. Başka bir ifadeyle, Rum tarafı, ele geçirdikleri güç ve yetkiyi hiçbir zaman eşit bir şekilde Türklerle paylaşmaya istekli olmamıştır. Bu nedenle, federasyon görüşmeleri herhangi bir sonuç getirmemiştir.

Yunanistan Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos, 23 Mart 1998 tarihinde CNN'de yaptığı Kıbrıs'a ilişkin konuşmasında, "İki cemaatli, iki bölge, bir azınlık olan Türk cemaati için geniş özerklik tanınmış bir federasyondan bahsetmekteyiz." diyordu. Aslında Pangalos bu açıklamasıyla federasyon önerisinden ne aldıklarını açık bir şekilde ifade ediyordu.

Türk tarafının Kıbrıs'taki asli tezi, Kıbrıs Türklerinin güvenliğini tesis edebilecek fiziksel bir alan oluşturmaktır. Sürekli tehdit altında yaşamak, Kıbrıs Türklerinin psikolojik ve sosyal durumunu olumsuz etkilemiştir. Toplum, güvenliklerini sağlamak için fiziksel bir koruma alanına ihtiyaç duyuyordu. Dolayısıyla federasyon önerisi, güvenlik ihtiyacından ileri gelmiştir.

*Başka bir ifadeyle, Rum tarafı
hiçbir vakit, ele geçirdikleri
güç ve yetkiyi eşit bir şekilde,
Türklerle paylaşmaya
istekli olmamışlardır.
Federasyon görüşmeleri bu
nedenle herhangi bir sonuç
getirmemişti.*

Geçmişte olduğu gibi 1998-2017 arası dönemde de Rum tarafının büyük kısmı Pangalos'un ifade ettiği federasyon tanımından öteye pek geçememişti. Rumlar, siyasi eşitlik konusuna iki ana noktada itiraz etmişlerdir. Birincisi, nüfusça daha az olan, çoğunluğun kaderini belirleyemez görüşüdür. Buna göre Kıbrıs'ta azınlık durumunda bulunan Türkler, Rum çoğunluğa hükmedemez. İkincisi, Türkiye'nin yeni kurulacak devletin tamamını, Kıbrıs Türkleri üzerinden kontrol etmeye çalışacağı iddiasıdır. Her iki iddiadan dolayı, Rumlar ne bağımsız iki devletli çözüme ne de eşit siyasi statüdeki iki devletli federasyon formülüne yeşil ışık yakmıştır. Mesela Rum lider Anastasiadis, Kıbrıs Türklerinin yönetime etkin katılımıyla düzgün çalışan bir devlet kurulamayacağını öne sürerek bu teklife sıcak bakmadığını, tüm platformlarda dillendirmekten geri durmamıştır. Burada da görüldüğü üzere, Kıbrıs'ta özerkliklerin korunması hali, federatif çözüm sınırını çoktan aşarak ulusal örgütlenmesini tamamlamış bir evrededir. Ulusları, bu evreden geri döndürmek ve yeniden güç ve yetki paylaşımına tabi tutmak oldukça güç bir durumdur.

Coğrafi Kısıtlar

Federatif uygulamalar, tarihsel süreç içerisinde genellikle tek millet ve tek egemenlik kuralına dayalı merkezi idarenin üstünlüğünü esas alan üniter sistem yoluyla çözüme kavuşturulmayacak, güçlü bölgesel geleneklerin var olduğu, kültürel ve etnik farklılıkların kendini hissettirdiği, büyük coğrafyalarda iş birliği ve uzlaşmaya duyulan ihtiyacın bir ürünü olarak doğmuştur. Nitekim, coğrafi, kültürel ve siyasi açıdan çeşitlilik gösteren toplumsal yapılarda, yerinden yönetim ve siyasal gücün uzlaşısı temelinde paylaşılması önem arz eder. Bilindiği üzere Kıbrıs ne federasyon modelini kaldırabilecek ölçüde büyük bir coğrafyadır ne de siyasal gücün uzlaşısı temelinde paylaşılmasını arzulayan etnik yapılara sahiptir. Kıbrıs, toplam yüzölçümü bakımından oldukça küçük bir adadır. Federasyonlar genellikle daha geniş coğrafi alanlarda uygulanır, çünkü büyük alanlar daha fazla bölgesel çeşitlilik ve özerklik sağlar. Kıbrıs'ın nüfusu da federatif bir yapı için sınırlıdır. Federasyonların başarılı olması için genellikle daha büyük ve çeşitlilik gösteren nüfuslara ihtiyaç vardır. Kıbrıs'taki iki ana etnik grup, adanın küçük nüfusuna oranla yeterli bölgesel veya demografik çeşitliliğe sahip değildir. Rumlar ve Türkler, tarihsel olarak birbirinden ayrılmış ve çeşitli çatışmalar yaşamıştır. Bu gruplar arasında derin güvensizlik ve düşmanlık vardır. Bu durum, siyasal gücün uzlaşısı temelinde paylaşılmasını zorlaştırmaktadır. Kıbrıs'taki iki toplumun politik ideolojileri ve beklentileri de farklıdır. Rumlar genellikle üniter bir devlet isterken, Türkler daha çok bağımsızlık veya

iki devletli çözüm talep etmektedir. Bu farklılıklar, federatif bir yapının kurulmasını ve sürdürülebilirliğini güçleştiren faktörlerdir.

Ortak Dış Tehdidin Yokluğu

Federasyon tipi siyasal örgütlenmelerin büyük bir dış tehdide karşı koymak üzere özerkliklerini korumak suretiyle, bütünleşme sürecine girdikleri görülür. Federasyonlar, dış tehditlere karşı birleşerek daha güçlü bir savunma oluştururlar. Aynı ayrı küçük ve zayıf olan devletler veya özerk bölgeler, bir federasyon çatısı altında birleşerek askeri ve ekonomik kaynaklarını bir araya getirirler, bu da onları dış tehditlere karşı daha dirençli kılar. Federatif yapılar, ortak savunma politikaları ve stratejileri geliştirerek, dış tehditlere karşı daha etkili bir koruma sağlarlar. Bu tür örgütlenmeler, savunma harcamalarını koordine eder ve askeri güçlerini birleştirirler, bu da onları daha güçlü hale getirir. Savunmanın yanında özerk yapılar, dış tehditlere karşı koymak için dış politika konularında da birlikte hareket ederler. Bu denge, iç özerkliği koruyarak, dış tehditlere karşı birleşik bir cephe oluşturmalarına olanak tanır. Tarih boyunca, birçok federasyon, dış tehditlere karşı birleşme kararı almıştır. Bu tarihsel bağlar, federasyonların oluşumunda önemli bir rol oynamıştır.

Tahmin edileceği üzere, Kıbrıs'ta böyle bir dış tehdit olmadığı gibi, her iki halk birbirlerini tehdit olarak tanımlamaktadır. Türk ve Rum toplumları, birbirlerini tarihsel olarak tehdit olarak algılamaktadır. Bu, federasyon modelinin başarısı için gerekli olan iş birliği ve güven ortamını ciddi şekilde zedeler. İki toplumun birbirini tehdit olarak algılaması, federasyon modelinin temel mantığına ters düşer. Federasyonlar iç tehditlerden çok dış tehditlere karşı bir araya gelirler. Kıbrıs'ta federasyon modelinin uygulanamaması, iki toplumun birbirini tehdit olarak algılaması ve büyük bir dış tehdidin bulunmaması gibi nedenlerle ilişkilidir. Bu güvensizlik ve iç tehdit algısı, federasyonun gerektirdiği iş birliği ve güven ortamını ciddi şekilde zedelemekte, bu da federasyon modelinin başarılı olmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, Kıbrıs'ta daha gerçekçi ve sürdürülebilir bir çözüm için alternatif modellerin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Federasyonlar genellikle daha geniş coğrafi alanlarda uygulanır, çünkü büyük alanlar daha fazla bölgesel çeşitlilik ve özerklik sağlar. Kıbrıs'ın nüfusu da federatif bir yapı için sınırlıdır. Federasyonların başarılı olması için genellikle daha büyük ve çeşitlilik gösteren nüfuslara ihtiyaç vardır.

Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Esaret ve Savaş Esirleri

PROF. DR. ULVİ KESER

Girne Amerikan Üniversitesi, Öğretim Üyesi

*Hemen tamamı Larnaka,
Baf ve Limasol'da futbol
sahası, okulların avluları,
sınıflar, kullanılmayan
fabrikalar ya da ambarlarda
geçici olarak tutulduktan
sonra Yeroşibu'daki esir
kampına getirilen Kıbrıslı
Türk ve Türkiye Cumhuriyeti
vatandaşı savaş esirlerine
farklı psikolojik baskı ve
işkenceler uygulanır.*

1967'DEN bu yana Yunanistan'da işbaşında olan Albaylar Cuntası tarafından Kıbrıs'ta eski EOKA üyesi ve sözde gazeteci Nikos Sampson'a 15 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yıkmak, Cumhurbaşkanı Makarios'u devirmek ve adayı Yunanlaştırmak amacıyla oldubitti bir darbe yapılır. Adada ortaya çıkan karmaşa ortamını sonlandırmak ve özellikle Kıbrıslı Türklerinin hayatını korumak amacıyla Türkiye garantör devlet olarak Yunanistan ve İngiltere ile bir dizi mekik diplomasisi gerçekleştirir; ancak Yunanistan ve İngiltere'nin umursamaz tutumları nedeniyle Türkiye meşru haklarını kullanarak 20 Temmuz 1974 günü adaya barış getirmek amacıyla bir askeri operasyon başlatır. Bu çerçevede güneydeki Kıbrıslı Türkler kuzeye, kuzeydeki Kıbrıslı Rumlar da güneye geçmeye çalışırken ortaya çıkan sorunlardan birisi de esirler meselesi olur. Güneyde ağırlıklı olarak Yeroşibu esir kampında Limasol, Larnaka ve Baf bölgesindeki Kıbrıslı Türkler yanında farklı sebeplerle adaya gelmiş sivil Türk vatandaşları ve savaş sürecinde esir düşen TSK mensupları tutulur. Esir düşen Yunan ve Kıbrıslı Rumlar ise öncelikle Türkiye'deki kamplara getirilir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1963'te yıkılmasının ardından 1967'de Atina'daki Albaylar Cuntası'nın adayı Yunanlaştırma çabalarıyla ada bir kere daha kaotik bir ortama girer. Kıbrıs özellikle Yunanistan'ın devamlı kaşması, Megali İdea ve Enosis saplantısı yüzünden hep kanayan yara olur ve Yunan devleti adaya sahip olmak için gözünü karartır¹. 15 Temmuz Nikosa Sampson darbesinin ardından girişilen diplomatik faaliyet-

lerin bir sonuç vermemesi üzerine “Barış Harekâtı” için bütün hazırlıklar tamamlanır ve harekât 20 Temmuz 1974 günü Girne’nin Pladini Plajı’nda başlatılır.² Bu arada Rumlar ilk defa olarak BM ve Kızılhaç vasıtasıyla ellerindeki Türk savaş esirlerini “Sivil Tutuklular” ve “Harp Esirleri” olarak iki kategoriye ayırarak isim listelerini teslim ederler. Buna göre Rumların elinde toplam 3.268 esir bulunmakta, bunların 2.582’si harp esiri ve 686’sı ise sivil tutuklu durumundadır³.

1974 Dönemi Rum Esir Kampları

Rum esir kampları 20 Temmuz 1974 sonrasında adanın değişik yerlerinden toplanan 16–70 yaşları arasında, eli silah tutup Rumlara mukavemet edebileceği düşünülen Türkler için kullanılmıştır. İmkânsızlıklar içerisinde, adaya ayak basan Mehmetçiklerle beraber düşmana karşı koyan Limasol Sancağı coğrafi konumu yüzünden asıl birliklerden çok uzakta olması sonucunda harekâtın birinci günü ateş gücünün bitmesi sonucu teslim olur. Larnaka, Lefke ve Baf Sancakları da mermilerinin bitmesi yüzünden göğüs göğse mücadelelerden sonra pek çok şehit vermek suretiyle teslim olmak zorunda kalırlar. Bu süreçte toplam 3.341 Kıbrıslı Türk ise Rumlar tarafından esir alınmıştır. Rumlar tarafından açılan esir kampları aşağıdaki gibidir;

- a) **Lefkoşa Bölgesi Esir Kampları:** Kıbrıs Rum Merkezi Hapishane, Larnaka Yolu Polis Merkezi, Strovolos Polis Merkezi, Omorfo Polis Merkezi
- b) **Larnaka Bölgesi Esir Kampları:** Larnaka Futbol Stadyumu, Tuzla bölgesindeki Bekirpaşa Ticaret Lisesi, Larnaka Rum Polis Karargâhı, Köfünye (*Geçitkala*) Polis Merkezi, Skarinou Polis Merkezi, Ayios Theodoros Polis Merkezi
- c) **Limasol Bölgesi Esir Kampları:** Limasol Rum Stadyumu, Limasol Lamitou Gimnasium, Limasol Rum Polis Karargâhı
- d) **Baf Bölgesi Esir Kampları:** Yeroskipos RMMO Kışlası, Baf Rum Polis Karargâhı
- e) **Mağusa Bölgesi Esir Kampları:** Mağusa Rum Polis Karargâhı, Carraolos RMMO Kışlası

KTFD ve TC devletince Avrupa Konseyi’ne bir sunulan raporda Eylül 1974-Ekim 1974 sürecinde Larnaka, Baf, Limasol ve Köfünye’deki esir kamplarında tutulan Türkler aşağıdaki gibidir;⁴

Kıbrıs’ta Rumlar tarafından esir alınan Kıbrıs Türkleri, sivil ve askerlerden başka Cenevre Sözleşmesi’ne göre korunmaları gereken Türk gazetecileri de Rumlar tarafından esir alınır ve akla gelmedik maddi manevi işkenceye tabi tutulur.

*Adana'daki esir kampı
Rumların Avrupa Konseyi'ne
müracaatının ardından Kıbrıs
Türk yönetiminin ve Türkiye
Cumhuriyeti devletinin
davetiyle Kızılhaç heyeti
tarafından da ziyaret edilir ve
Rum/Yunan esirlere yönelik
yaklaşım son derece olumlu ve
takdire şayan bulunur.*

Esirlere Uygulanan Psikolojik Baskı ve İşkenceler

Hemen tamamı Larnaka, Baf ve Limasol'da futbol sahası, okulların avluları, sınıflar, kullanılmayan fabrikalar ya da ambarlarda geçici olarak tutulduktan sonra Yeroşibu'daki esir kampına getirilen Kıbrıslı Türk ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı savaş esirlerine farklı psikolojik baskı ve işkenceler uygulanır: Aç susuz bırakmak, susatıcı yemekler yedirmek, aileleriyle görüşmelerine izin vermemek, geceleri uyumalarını engellemek için gürültü yapmak, ışıkları açık tutmak, ölüm tehditleri savurmak, vücudunda sigara söndürmek, tırnaklarını sökmek, dayak ve işkence yapmak, hakaret ve küfürler, galiz küfürlerle yapılan ölüm tehditleri, esir kampı etrafına dozerlerin getirilerek psikolojik baskı uygulanması, küçücük bir kovaya herkesin ihtiyacını görmesi için baskı yapmak, karpısı olmayan ve herkesin gördüğü bir ortamda “ar” duygusunu ortadan kaldırmak maksadıyla tuvalet ihtiyacının karşılanması, tuvalete göndermemek, tuvalet ihtiyacı için zaman zaman sadece 1 dakika süre vermek, zorla idrarını içirtmek, tuvalete aynı anda iki kişinin birlikte götürülmesi, yaralı Rum askerleri için zorla esirlerden kan alınması, başlarından aşağıya idrar ve dışkı dolu kovaların boca edilmesi, oruç tutan esirlere zorla yemek yedirerek oruçlarını bozdurmak, esirlerin aileleriyle görüşmelerine izin verilmemesi, esirlere aileleri tarafından gönderilen para, yiyecek ve giyeceklerin teslim edilmemesi, gündüz Temmuz-Ağustos sıcağında açık alanda, gece soğuk havada betonda yatmaya zorlanmak, “Bayram hediyesi” denilerek dini bayramlarda esirlerin ağızlarına tükürmek, esirlere gelen yemek ve yiyeceklerin yerlere atılarak yenilmez hale getirilmesi, çiğnenip tekmelenmesi, esirlerin göğüs ve sırtlarına zorla haç işareti yapılması, esirlerin göğüs ve sırtlarına zorla tükenmez kalemle isim yazılması ve imza atılması, esirlerin saatlerce koşturulması, esirlerin aileleri üzerinden psikolojik baskı altına alınması,⁵ esir yakını kadınların taciz edilmesi, tehdit edilmesi, korkutulması, namlusuna mermi sürülmüş silahlar ya da pimi çekilmiş el bombalarıyla esirleri korkutmak, banyo yapmalarına izin verilmemesi, etnik ayrımcılık yapmak, esirlerin tek ayak üzerinde durmaya zorlanması ve koşturulması, esirlerin başına torba geçirip işkence yapılması.

Esir Alınan Türk Gazeteciler

Kıbrıs'ta Rumlar tarafından esir alınan Kıbrıs Türkleri, siviller ve askerlerden başka Cenevre Sözleşmesi'ne göre korunmaları gereken Türk gazetecileri de Rumlar tarafından esir alınır ve akla gelmedik maddi manevi işkenceye tabi tutulur. İkinci Barış Harekatı'nın başladığı 14 Ağustos 1974 günü akşamı, adada harekâtı Türkiye ve bütün dünyaya iletmek

üzere bulunan ve BM Genel Kurulu'nca 1949 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi'nin ilgili maddelerinde 9 Aralık 1970 tarihinde yapılan bir takım değişikliklerle ve 2673/25 sayılı kararla "Hangi taraftan olursa olsun savaş muhabirleri esir alınamaz, yanlışlıkla alınsa bile esir tutulamaz." kararına rağmen Hürriyet gazetesi foto muhabiri Cengiz Kapkın, ANKA Ajansı muhabiri Âdem Yavuz ve Günaydın gazetesinden Ergin Konuksever Rumlar tarafından esir alınır.⁶ Bütün esirleri öldürmek isteyen bir Rum askerinin tetiğe dokunması ve bir diğerrinin de ona müdahale etmesi esnasında seken kurşunla Âdem Yavuz ağır yaralanır.⁷ Aynı gün içinde Türk gazeteciler Mete Akyol, Hüdayı Bayık, Hami Sami Coşar, Sermet İpekçioğlu, Ahmet Kahraman, Eyüp Sabri Kapıdağ, Ertürk Yöndem, Yücel Hacaloğlu, Ziya Ergun ve Teoman Fehim de Rumlarca esir alınır.

Adana, Adıyaman ve Amasya Esir Kampı

Çatışmalarda ele geçirilen ve daha sonra Girne'ye sevk edilen esirlerin bir sonraki durağı ise bir gemi yolculuğunun ardından Türkiye olacaktır. 20 Temmuz 1974 tarihinde başlayan Kıbrıs'taki harekâtın devam ettiği süreçte adada kontrol ve muhafaza bağlamında sıkıntı çekilmesi üzerine Rum ve Yunan esirlerin Türkiye'ye getirilmesi kararlaştırılır ve bu esirlerle ilgili olarak Adana ve Amasya'da esir kampları hazırlanır. 25 Ekim 1974 tarihine kadar açık kalan Adana ve Amasya esir kampları esasında bölge hapishaneleridir ve bu olağanüstü günlerde esir kampı olarak istifade edilmiştir. Adana ve Amasya hapishanelerinde kalmakta olan tutuklular ise geçici olarak farklı hapishanelere nakledilmiş durumdadır. Esirlerin daha sonraki süreçte Mersin'e nakledilmeleri ise Deniz Kuvvetleri Komutanlığına bağlı çıkarma gemileri aracılığıyla olur. 20 Temmuz 1974 tarihinde hareketin başlamasının ardından esirlerin adada muhafazası zor ve sıkıntılı olmaya başladığından bunların Türkiye'ye ve ilk etapta Adana'da açılan esir kampına getirilmeleri kararlaştırılır. Kıbrıs'taki Rum esirlerin Türkiye'ye nakledilmesi gündeme gelince sorgulamalarda tercüman olarak görev almak üzere Mehmet Ali İzmen ve Mustafa Galip de Adana'ya gönderilirler. Bu kampta görev yapan ve tespit edilebilen bazı personel ise Kamp Komutanı Alb. Necati Güçler, Jandarma Kamp Komutanı Bnb. Erdiç Yücel, Tercüman Alb. Şevket Özkoçak ve Tğm. Hakkı Akalp ve Doktor Tğm. Erciyes Özdemir'dir.

Gemilerle Mersin'e ve oradan da otobüslerle Adana'ya getirilen 385 savaş esirinden ikisi, biri subay ve diğeri de rütbesiz er olmak üzere Yunan vatandaşıdır. Geriye kalan 383 esirden 10'u polis, 5'i subay, 15'i astsubay, 56'sı rütbesiz asker ve 297'si de RMMO mensubudur. İki katlı Adana hapishanesinde toplam 10 farklı koğuşa yerleştirilen savaş esirle-

30 Temmuz 1974'de Cenevre'de Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında yapılan anlaşmaya göre ilk esir değişimi 16 Eylül 1974 tarihinde Lefkoşa'da Ledra Palas Oteli'nde gerçekleştirilir ve ilk etapta Limasol ve Larnaka'da esir tutulan 131 Kıbrıslı Türk'le 116 Rum'un değiştirileceği belirtilir.

*Türkiye Cumhuriyeti devletinin
1960 Kıbrıs Cumhuriyeti
kuruluş antlaşmalarından
doğan garantörlükle ilgili
meşru haklarını kullanarak
adada gerçekleştirdiği Barış
Harekatı sürecinde Kıbrıslı
Türk silahsız ve sivil insanlara
yönelik Rum yaklaşımı
insanlığı utandıracak
türdendir.*

rinden subay ve astsubaylar ise ayrı koğuşlara alınmıştır. Adana'daki esir kampı Rumların Avrupa Konseyi'ne müracaatının ardından Kıbrıs Türk yönetiminin ve Türkiye Cumhuriyeti devletinin davetiyle Kızılhaç heyeti tarafından da ziyaret edilir ve Rum/Yunan esirlere yönelik yaklaşım son derece olumlu ve takdire şayan bulunur.⁸ İkinci harekâtın üzerinden yaklaşık 2 hafta kadar geçtikten sonra Adana'da bulunan esirlerden bir kısmını trenle 581 kilometre mesafedeki Amasya'ya götürme kararı alınır. Esirlerin elleri, ayakları ve gözleri bağlı olmadığından hem rahat hareket edebilmekte ve hem de etrafı seyredebilmektedirler.⁹ Esirler Amasya'ya geldiklerinde içinde 13 ranzanın bulunduğu, Adana'dakilerden daha küçük koğuşlarla karşılaşır. Her esire tabak, kaşık ve çatal verilirken ayrıca sabun tahsisatı da söz konusudur. Esirler yemek sonrası tabaklarını kendileri yıkamaktadırlar. Amasya'da 10 Ekim 1974 tarihinde bir kere daha kampı ziyaret eden Kızılhaç yetkilileri esirlerin yakında adaya döneceği haberini de kendilerine vermiştir. Kıbrıs'tan Amasya'ya getirilen esirler burada da yaklaşık 2 ay kadar kalacaklardır. 25 Ekim 1974 tarihinde Amasya'daki esir kampı da tamamen boşaltılır ve esirler 26 Ekim 1974'de Mağusa'da karaya ayak basar ve ardından Lefkoşa'ya getirilirler. Kıbrıs'ta Alpay Topuz ise Balıkesir ve Minareliköy'den yaklaşık 600 Rum esirin Gökhan'da toplandıklarını, erkeklerin kiliseye, kadın ve çocuklarınsa okula yerleştirildiklerini, Pazar günleri fırın kebabı yapıp esirlere götördüklerini ifade eder. Burada görev yapan Caner Gezer de "...Gökhan'daki binlerce Rum esire çok yemek yaptığımızı hatırlarım. Hatta bir gün büyükçe bir tosun kestik ve 12 fırın kebabı yaptık. Rumlar bizden çok memnundu. Biz kendi aramızda hep Türkçe konuşuyorduk. Bir gün Rum esirlerden 18-19 yaşlarındaki 2 Rum kız bizi anladıklarını söylediler. Biz de çok şaşırdık ve daha sonra sakıncalı şeyler konuşmamaya başladık. İyi ki bizi anladıklarını söylemişlerdi. Rum esirlerin çoğunu tanımaktaydım. Onlara çok yardımcı olduk. Bize para verirlerdi ve biz de bakkaldan onlara kola, ekmek alırdık..."¹⁰ diyecektir.

Esirlerle İlgili İnsani faaliyetler

Türkiye'de esirlerin değişimi ve takip edilecek yol konusunda ilk yazışmalar harekâtın 10. gününden itibaren ortaya çıkmaya başlar;¹¹

"Bilindiği gibi son Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Silahlı Kuvvetlerimiz tarafından 700'den fazla Rum ve Yunan esir alınmıştır. Adana'da kurulan bir esir kampında bulundurulacak olan söz konusu esirlere 'Harp esirlerine yapılacak işlemlere ilişkin 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi' hükümleri uygulanacaktır. Tarafımızdan 21 Ocak 1953 tarih ve 6020 sayılı kanunla

onaylanarak 30 Ocak 1953 tarih ve 8322 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olan söz konusu Sözleşmenin V. Bölümünde, esirlerle ilgili PTT hizmetlerinin ücretsiz yerine getirilmesi ve esirlere gönderilecek yiyecek ve sair malzemenin gümrük vergisinden muaf tutulması öngörülmektedir. Dünya kamuoyunun dikkatle izlediği bu konuda taraf olduğumuz Sözleşme hükümlerinin özenle ve eksiksiz yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede Bakanlığımız, Genelkurmay Başkanlığı ve Kızılay Genel Müdürlüğü ile gerekli koordinasyonun yapılması uygun olacaktır. Sözleşme hükümlerinin uygulanması amacıyla gerekli hazırlıklara ivedilikle başlanması için gereğini müsaadelerine arz ederim.”

1 Ağustos 1974 Perşembe günü Adana’ya getirilen ve esir kampına yerleştirilen Rum esirler daha sonra askeri yetkililerin, Kızılhaç ve Kızılay yetkililerinin denetiminde yerli ve yabancı basın mensuplarıyla da görüşürler.¹² Söz konusu Rum esirlerin kimlikleri Turizm ve Tanıtma Bakanı ve hükümet sözcüsü Orhan Birgit tarafından 6 Ağustos 1974 Salı günü düzenlenen basın toplantısıyla açıklanır. 93’ü RMMO mensubu olan 385 esir arasında 2 yüzbaşı, 2 teğmen, 1 asteğmen, 13 üstçavuş, 11 polis, 2 çavuş, 62 er dışında geriye kalan 292 kişi ise askeri personel olmayıp o dönem “EOKA’ya bağlı çeteciler” olarak adlandırılan silahlı Rumlardır.

Savaş Dışı Bölge ve Esir Kampı Olarak Dome Hotel

20 Temmuz 1974 tarihinde Barış Harekatı’nın başlamasının ardından çoğunluğu Girne bölgesinden olmak üzere Kıbrıslı Rumlar yanında bazı İngiliz aileleri de Girne limanda bulunan ve Costas Charalambus ailesine ait olan 1931 yılında inşa edilmiş Dome Hotel’e sığınır. Özellikle adaya çıkan birliklerin Girne’ye çok yakın Pladini Plajı (Yavuz Çıkarma Plajı)’ndan karaya ayak basması ve kara birliklerinin Girne’de ağırlıklı olması nedeniyle başta Bellapais, Trimithi ve Karmi köyü olmak üzere Karava, Lapithos bölgeleri ve sahildeki Dome Hotel toplanma bölgesi olarak değerlendirilir. BM Barış Gücü’nün “3 Ağustos 1974 tarihli ve SZ25GS Nicosia” başlıklı şifre mesajına göre Türk birliklerinin bölgeye gelmesinin ardından siviller ve esirler yukarıda belirtilen toplanma bölgelerine getirilmeye başlanır. 3 Ağustos 1974 itibarıyla yukarıda belirtilen BM Barış Gücü raporuna göre ayrılanların ardından otele 463 kişi daha vardır.¹³

20 Temmuz 1974 tarihinde Barış Harekatı’nın başlamasının ardından çoğunluğu Girne bölgesinden olmak üzere Kıbrıslı Rumlar yanında bazı İngiliz aileleri de Girne limanda bulunan ve Costas Charalambus ailesine ait olan 1931 yılında inşa edilmiş Dome Hotel’e sığınır.

6 Aralık 1974 tarihli BM Genel Sekreterinin “Kıbrıs’ta BM Barış Gücü” başlıklı raporuna göre serbest bırakılan 2.487 Rum esirin yaklaşık yüzde 20’lik kısmını teşkil edecek şekilde toplam 533 Rum esir adanın kuzeyindeki köylerinde kalmayı tercih etmiştir.

Rum Esirlerin Tutulduğu Diğer Bölgeler

Adada farklı noktalarda toplanan esirler genellikle Lefkoşa’ya getirilmekte ve Pavlidis Garajı olarak bilinen Lefkoşa Arap Ahmet Mahallesi’ndeki Pavlidis garajına, Sarayönü Meydanı ve buradaki Saray Otel’e¹⁴ ve PEYAK depolarına getirilirler. Bunların dışında çıkarma birliklerinin de ilk karargâh ve komuta merkezi olarak görev yapan Boğaz Komutanlığı da esirlerin geçici bir süre tutuldukları yerler arasındadır. Daha sonraki süreçte Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Mahkemesine çeşitli davalar açan Rum yönetimi ise Lefkoşa yakınlarında “Acrades” isimli bir toplama kampı yanında Gypsou, Marathovounos, Vitsada, Voni ve Morphou’da toplama merkezleri açıldığını ileri sürerler.

Esir Mübadelesi

Limasol’da neredeyse 3 aya yakın bir zamandır okullar bölgesinde tutulan esirler yanında Limasol’daki sayı kadar olmasa da Larnaka ve Baf’ta da Türk esirlerin okullarda tutulması nedeniyle alternatif çözüm yolları aranmaya başlanır. Şüphesiz aynı durum adanın kuzeyi için de geçerlidir. Kaçınılmaz olarak savaştan etkilenen okul binaları yanında pek çok öğretmenin esir olması da olumsuz bir durumdur. Bütün bu karmaşa içerisinde esir mübadelesi konusu da tartışılmaya başlanır. 30 Temmuz 1974’de Cenevre’de Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında yapılan anlaşmaya göre ilk esir değişimi 16 Eylül 1974 tarihinde Lefkoşa’da Ledra Palas Otel’inde gerçekleştirilir ve ilk etapta Limasol ve Larnaka’da esir tutulan 131 Kıbrıslı Türk’le 116 Rum’un değiştirileceği belirtilir; ancak anılan gün değişime gelen Türk esir sayısı 129 olur. Buna göre ilk etapta esir mübadelesi 16-22 Eylül 1974 sürecinde gerçekleştirilecektir. 108’i Limasol’dan ve 23’ü de Larnaka’dan gelen Türk savaş esirleri bir Türk ve bir Kızılhaç doktoru tarafından muayeneleri yapıldıktan sonra serbest kalırlar. 11 ve 13 Eylül 1974 tarihlerinde öncelikle hasta ve yaralılarla ilgili yapılan esir değişimi konulu görüşmelerin ardından ağırlıklı olarak 23 Eylül 1974 tarihinde Türkiye’den Kıbrıs’a yönelik esir mübadelesi de başlatılır ve 31 Ekim 1974 tarihinde de tamamlanır.¹⁵ Bu süreç 25 Eylül 1974 tarihinde Türkiye’deki Kıbrıslı Rum esirlerin geri kalanı henüz adaya getirilemediğinden ve ayrıca yaklaşık 164 Kıbrıslı Rum esirin de adanın kuzeyinde TSK kontrolündeki bölgedeki evlerine dönme istekleri Türk yetkililer tarafından kabul edilmediğinden Lefkoşa’nın Türk tarafında bekletildikleri için bir süre askıya alınır. 6 Aralık 1974 tarihli BM Genel Sekreterinin “Kıbrıs’ta BM Barış Gücü” başlıklı raporuna göre serbest bırakılan 2.487 Rum esirin yaklaşık yüzde 20’lik kısmını teşkil edecek şekilde toplam 533 Rum esir adanın kuzeyindeki köylerinde kal-

mayı tercih etmiştir. Buna karşılık Rumlar tarafından serbest bırakılan 3.308 Kıbrıslı Türk esirin yüzde 4'lük kısmını teşkil eden 84 kişi ise adanın güneyinde kalmıştır.¹⁶ Larnaka'daki kampta ise 16-25 Eylül 1974 sürecinde toplam olarak 672 Kıbrıslı Türk esir kalmıştır. Aynı şekilde Geçitkale'de (Köfünye)'de 71 ve Akıncılar (Luricina)'da serbest bırakılan esir miktarı da 298 olmuştur.

İkinci esir mübadelesi için Adana, Amasya ve Adıyaman'da hazırlanan 178 Rum esir de önce Mersin'e ve oradan da gemiyle 19 Eylül 1974 tarihinde adaya nakledilir. Bu grupta 19 hasta ve yaralı, 114 öğrenci, 26 öğretmen, 9 din adamı, 10 da 18 yaşından küçük toplam 178 esirdir. 16 Eylül 1974-3 Ekim 1974 arasındaki 5 esir mübadelesinde neredeyse tamamı kendilerine öncelik verilen hasta ve yaralılarından oluşan 1.222 Kıbrıslı Türk yanında 884 de Rum serbest bırakılmıştır.¹⁷ Bu esir mübadelesi operasyonlarının başarıyla sonuçlanmasının ardından bir başka anlaşma ise 20 Eylül 1974 tarihinde imzalanır ve geriye kalan bütün savaş esirlerinin serbest bırakılması kararlaştırılır.¹⁸ Özellikle Adana'da bulunan Rum savaş esirlerinin Türkiye'den Kıbrıs'a getirilebilmesi aşamasında kullanılacak uygun araç temin edilebilmesi gibi teknik nedenlerle bu operasyon derhal başlatılamaz ve gerekli düzenlemelerin tamamlanmasının ardından 18 Ekim 1974 itibarıyla her iki taraftan ilk grubun mübadelesi kararlaştırılır ve bu operasyonlar 28 Ekim 1974 tarihine kadar devam eder. Böylece toplam 9 esir mübadelesi operasyonu sonrasında 2.111 Kıbrıs Türk'ü ile 1.745 Rum'un evlerine dönmeleri sağlanmış olur. 19 Ekim 1974 günü yapılan esir mübadelesinde 297 Türk ve 64 Rum esirin evlerine gitmelerine müsaade edilmiştir.¹⁹ Böylece son bir hafta içerisinde (21-26 Ekim 1974) esir değişimine 1.484 Türk ve 1.043 Rum olarak toplamda 2.527 kişi dahil edilmiş olur. Kızılay ve Kızılhaç kayıtlarına göre 16 Eylül-28 Ekim 1974 döneminde toplam 3.341 Türk savaş esiri serbest bırakılmış durumdadır; ancak dönemin gazeteleri bu sayıyı 3.308 olarak vermekte,²⁰ serbest bırakılan Rumların toplam sayısını da 2.479 olarak belirtmektedirler. Söz konusu bu esir mübadelesi operasyonunun tamamlanmasının ardından toplam 5.980 kişi de güvenli bölgelere geçer.²¹

Askeri Personel ve Sivil Türk Vatandaşları

Dönemin Genelkurmay Başkanı Semih Sancar 700 kadar Rum'un esir olarak alındığını, esir Türk askeri sayısının fazla olmadığını ancak bunların nerede olduklarının bilinmediğini açıklar.²² 16 Eylül 1974-28 Ekim 1974 tarihleri arasında aralıklarla serbest bırakılan veya 26 Ekim 1974 tarihinde Rum esirlerle mübadele edilen ve aralarında 12 Türk

Kızılay ve Kızılhaç kayıtlarına göre 16 Eylül-28 Ekim 1974 döneminde toplam 3.341 Türk savaş esiri serbest bırakılmış durumdadır; ancak dönemin gazeteleri bu sayıyı 3.308 olarak vermekte, serbest bırakılan Rumların toplam sayısını da 2.479 olarak belirtmektedirler.

Adana, Adıyaman ve Amasya'da açılan esir kamplarında Rum savaş esirlerine yönelik Türkiye'nin ve Türk vatandaşlarının yaklaşımı ve tutumu her türlü takdirin üzerindedir ve uluslararası raporlar ve Kızılhaç denetimleri de bunu açıkça göstermektedir.

askerinin de bulunduğu 3.341 Türk savaş esiri Türk kesimine geçerler. İsmen tespit edilebilen TSK mensubu esir ise toplam 29'dur. Bunların dışında 13 Türk gazeteci de vardır. Bu listeye turist olarak adaya gelen; ancak Rumlara esir düşen 6 Türk vatandaşı yanında bilimsel bir toplantı amacıyla adaya gelen 2 doktor ve 1 diş hekimi de eklenmelidir. 1974 Barış Harekâtı sürecinde Rumlar tarafından esir alınan TSK mensuplarıyla birlikte Cenevre Konvansiyonu'na aykırı olarak tutsak ettiği siviller de dâhil Türk savaş esirlerinin sayısı 51'dir.

Sonuç Yerine

Türkiye Cumhuriyeti devletinin 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti kuruluş antlaşmalarından doğan garantörlükle ilgili meşru haklarını kullanarak adada gerçekleştirdiği Barış Harekâtı sürecinde Kıbrıslı Türk silahsız ve sivil insanlara yönelik Rum yaklaşımı insanlığı utandıracak türdendir. Aynı dönemde savaşın kaçınılmaz bir parçası olarak savaşan taraflar esir de almışlardır; ancak burada tuhaf bir durum da söz konusudur. Savaşan, eli silah tutan insanların dışında Rumlar örneğin adaya turist olarak gelmiş Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını ve her ne olursa olsun savaş gazeteciliği yapmakta olan ve kısıtlamasız bir serbesti tanınan gazetecileri de esir almış, bu süreçte Ergin Konuksever yaralı olarak kurtulmayı başarırken gazeteci Adem Yavuz ise maalesef hayatını kaybetmiştir. Öte yandan Adana, Adıyaman ve Amasya'da açılan esir kamplarında Rum savaş esirlerine yönelik Türkiye'nin ve Türk vatandaşlarının yaklaşımı ve tutumu her türlü takdirin üzerindedir ve uluslararası raporlar ve Kızılhaç denetimleri de bunu açıkça göstermektedir.

Kaynakça

1. Kıbrıs Yunan Kuvvetleri Alay Komutanlığı, S-3, D-No.290/3/95, Kraliyet As.Pos.902, 10 Haziran 1969 tarihli resmi yazı.
2. Bedrettin Demirel, "Bir Savaş Hatırası", Kara Kuvvetleri Dergisi, Sayı 44, Ankara, Aralık 1974, s. 18.
3. Bozkurt, 11 Ağustos 1974
4. Council of Europe Committee of Ministers; Memorial by the Government of The Turkish Republic on the Question of Human Rights in Cyprus, 24 Mayıs 1977 tarihli, Strazburg çıkışlı toplam 117 raporun 73 sayılı kopyası; on and after 20th July 1974, s. 51
5. "Sen ölünce geride kalanlara biz bakarız. Hepsı bizim olacak. Gözün arkada kalmasın. Karın da, çocukların da emin ellerde." gibi ahlaksız yaklaşımlar buna örnek gösterilebilir.

6. Ankara Gazeteciler Cemiyeti, Âdem Yavuz, Ankara, Şubat 1975, s. 25
7. S-0903-0003-03-00001 numaralı, “*items-in-Cyprus - United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP) - situation reports*” başlıklı, 16 Temmuz 1974 (ve sonrası) tarihli BM Barış Gücü raporu.
8. KGMA. Dışişleri Bakanlığı tarafından Kızılay Genel Başkanlığına gönderilen 13 Ağustos 1974 tarih ve SİGM/SİMD/3- 4682 Gn. Md.sayılı yazı.
9. Neoptolemos Kotsapas, Girne Düştü, Alaşya Yay., Ocak 2015, Lefkoşa, s. 95
10. Ahmet Billuroğlu, Bellekten Süzülenler, Türk Maarif Koleji Yay., Haziran 2008, Lefkoşa, s. 109.
11. KGMA. Dışişleri Bakanlığı tarafından 30 Temmuz 1974 tarihinde Kızılay Derneği Genel Başkanlığına gönderilen 756.028 (24531) sayılı yazı.
12. KGMA. Kızılay Dış İlişkiler Uzmanı Gazal özbay tarafından hazırlanan 3 Ağustos 1974 tarihli rapor.
13. KGMA. Türkiye Kızılay Derneği Genel Merkezi tarafından Kızılay Derneği Genel Başkanlığına gönderilen 20 Ağustos 1974 tarih ve 26685 sayılı rapor.
14. Avrupa Komisyonu raporunda Saray Otelı “*Saray Prison/Saray Hapishanesi*” olarak geçmektedir. Council of Europe Application Numbers 6780/74 ve 6950/75, 10Temmuz 1976 tarihli “*Cyprus against Turkey Report of the Commission*” başlıklı rapor, s. 52
15. 6 Aralık 1974 tarihli BM raporuna göre her iki taraftatoplam 5.816 savaş esiri serbest bırakılmıştır. Buna göre 2.487 Kıbrıslı Rum, 3.308 Kıbrıslı Türk, 9 Yunan ve 12 Türk vatandaşı olmak üzere sayı 5.816 olmuştur; ancak bu çalışmanın farklı böşümlelerinde de görüleceğı üzere serbest bırakılan Türk vatandaşlarının sayısı çok daha fazladır.
16. Council of Europe Application Numbers 6780/74 ve 6950/75, 10Temmuz 1976 tarihli “*Cyprus against Turkey Report of the Commission*” başlıklı rapor, s. 55
17. KGMA. UKK tarafından yayımlanan 28 Ekim 1974 tarih ve 121 3b sayılı basın bülteni.
18. KGMA. Kızılhaç İrtibat Subayı Fikret Kürşat tarafından Kızılay Genel Başkanlığına gönderilen 13 Ekim 1974 tarih ve 69/74 sayılı Kızılhaç ve BM Göçmenler Heyeti ile ilgili meseleler toplantı tutanağı.
19. KGMA. UKK tarafından yayımlanan 21 Ekim 1974 tarih ve 121 1b sayılı basın bülteni.
20. Bozkurt, 29 Ekim 1974
21. ICRC tarafından hazırlanan 20 Ekim 1974 tarihli ve “*ICRC Action in Cyprus*” başlıklı resmi rapor.
22. Milliyet, 18 Ağustos 1974

NATO Başkomutanı Lemnitzer'in Türkiye Ziyareti (5 Haziran 1964)

PROF. DR. ERSİN MÜEZZİNOĞLU

Karabük Üniversitesi, Öğretim Üyesi

*Kıbrıs sorunu Türk Dış
politikasının 1950'li
yıllardan bugüne kadar
gelen başlıca sorunlarından
birini oluşturmaktadır. Zürih
ve Londra Anlaşmalarını
temel alan Ağustos
1960'ta bağımsız bir
Kıbrıs Cumhuriyeti'nin
kurulması kısa süreli bir
çözüm olmuş ne Yunanistan
ne de Kıbrıslı Rumlar
Enosisçi düşüncelerinden
vazgeçebilmişlerdir.*

1963'te NATO Başkomutanlığı görevine gelen Lyman Lemnitzer'in 5 Haziran 1964 tarihinde Johnson Mesajının/Mektubunun Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'ye iletildiği tarihte gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti literatürde genelde çok üzerinde durulmamış bir gelişmedir. Bilindiği gibi Türkiye'nin Kıbrıs Türklerinin hak ve menfaatlerini korumak ve adadaki Enosisçi Rumların taşkınlık ve katliam gibi eylemlerine son vermek üzere adaya müdahale etmeyi gündemine aldığı bir sırada ABD Başkanı Lyndon Johnson Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'ye gönderdiği bir mektupla bu müdahaleyi önlemiştir. ABD'nin Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki haklı talep ve endişelerini göz ardı etmekle kalmayıp yakışsız, buyurgan-üstenci ve tehditvari bir üslupla kaleme alınmış bir mektup göndermesi Türkiye'nin Soğuk Savaş'ın başından itibaren takip ettiği ABD eksenli dış politikasının da ciddi şekilde sorgulanmasına yol açmıştır. Bu mektup Türkiye-ABD ilişkileri tarihinde en önemli kırılma noktalarından biridir. Yunanistan'ın ve Adadaki Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran anlaşmalara ve Kıbrıs anayasasına aykırı şekilde iki toplumlu yetki paylaşımı esasına dayalı Kıbrıs Cumhuriyeti'ni ortadan kaldırmak için terör ve tedhiş yollarına başvurdıkları durumda ABD'nin söz konusu müdahalesi Türkiye tarafında büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. ABD Başkanı, Ankara'daki Büyükelçisi Hare vasıtasıyla İnönü'ye mesaj göndermekle kalmamış, dönemin NATO Başkomutanı Lemnitzer'in Ankara'ya ani bir ziyaret yapmasını da sağlayarak Türk yetkililerini itidale davet etmek suretiyle Kıbrıs'a olası bir müdahaleyi önlemeye

çalışmıştır. Lemnitzer Başbakan İnönü ve Genelkurmay Başkanı Sunay ile görüşmüştür. Lemnitzer'in ziyareti Johnson Mektubu gibi Türkiye'nin adaya müdahalesini önlemede önemli bir yere sahiptir. Lemnitzer Türkiye'nin tek taraflı bir müdahalesinin NATO ittifakına vereceği zararların anlatılmasında önemli bir rol üstlenmiştir.

Kıbrıs Sorunu ve Johnson Mektubuna Giden Süreç

Kıbrıs sorunu Türk Dış politikasının 1950'li yıllardan bugüne kadar gelen başlıca sorunlarından birini oluşturmaktadır. Zürih ve Londra Anlaşmalarını temel alan Ağustos 1960'ta bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması kısa süreli bir çözüm olmuş ne Yunanistan ne de Kıbrıslı Rumlar Enosisçi düşüncelerinden vazgeçebilmişlerdir. Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran anayasadaki Türklere tanınan haklardan rahatsız olmuşlar, bu devleti Kıbrıs Türkleriyle paylaşmayı istememişlerdir. Kuruluşunun ardından vergi yasası ve silahlı kuvvetlerin oluşturulması konusunda yaşanan ilk anlaşmazlıkların ardından Makarios yönetimi anayasada değişiklikler yaparak Türklere tanınan hakları geri almak istemiştir. Bu durum toplumlararası çatışmalara yol açmıştır. Bu doğrultuda Aralık 1963'te Türklere yönelik saldırıların en kanlısı olarak tarihe geçen Kanlı Noel hadisesi yaşanmıştır.¹

1 Ocak 1964 tarihinde Makarios garanti ve ittifak anlaşmalarını feshetmiştir. Tabiidir ki bu gelişme Kıbrıslı Türkler ile Türkiye'de ciddi bir tepki yaratmıştır.² Bu gelişme yeni bir konferans toplanması zarureti de ortaya koymuştur. Bu doğrultuda İngiltere'nin önerisi üzerine Londra'da tarafları bir araya getiren bir kongre toplanmıştır.³ 15 Ocak 1964'te başlayan ve Türkiye ve Yunanistan dışişleri bakanları ile adadaki iki toplumun liderlerini, Denктаş ve Kledires, bir araya getiren görüşmelerde Denктаş, Kıbrıs Türk toplumunun tam olarak güvenliğini teminat altına almak için iki toplumlu federal bir devletin kurulması dolayısıyla taksim tezini savunmuş, Yunan ve Kıbrıs Rum tarafı ise adadaki çoğunluğun çıkarlarına uygun ve uygulanması 1960 anayasasına göre daha kolay bir anayasanın hazırlanarak yürürlüğe sokulması tezini ileri sürmüştür. İngiltere bu ihtilaf üzerine adadaki güvenliğin sağlanması için kendi komutasında 10 bin kişilik bir NATO gücünün kurulmasını gündeme getirmiştir. ABD'nin desteklediği teklifi Makarios hariç taraflar kabul etmiştir. Talep ve tezlerin uzlaştıramadığı Londra Konferansı başarısız olarak dağılmıştır.⁴

Londra Konferansının başarısızlığa doğru gittiği günlerde Başbakan İsmet İnönü "vaziyet çıkmaza giriyor" değerlendirmesinde bulunmuştur. Başbakan Yardımcısı Kemal Satır ise, Kıbrıs davasının sonuna kadar

Türk Dış Politikasının ve bunun içerisinde Türk-Amerikan ilişkilerinin en önemli kırılma noktalarından biri 5 Haziran 1964'te ABD Başkanı Johnson'un Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'ye gönderdiği ve Johnson Mektubu olarak tarihe ve literatüre geçen mesajı olmuştur.

Lemnitzer'in ziyaretinden bir süre sonra 4 Mart 1964 tarihli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi(BMGK) kararı çıkmıştır. Bu kararlar adada Kıbrıs Rum yönetimi yasal hükümet olarak tanınmıştır. Artık Kıbrıs Cumhuriyeti hükümeti değil, Kıbrıs hükümeti vardır.

savunulacağını, Kıbrıs Türklerinin can ve mal güvenliğinin sağlanması adına hiçbir fedakârlıktan kaçınılmadan gayret gösterileceğini beyan etmiştir. Türk hükümet adamları Kıbrıs'la ilgili gidişattan memnuniyetsizliklerini bu şekilde izhar ederken NATO Başkomutanı Lyman Lemnitzer'in⁵ 28 Ocak 1964'te Ankara'ya ani bir ziyareti gerçekleşmiştir. Lemnitzer ziyaretinde o sırada gündemde olan Kıbrıs'ta güvenliğin sağlanması için NATO gücü oluşturulmasını önermiştir. Lemnitzer'in ziyareti ağırlıklı olarak bu konuyla ilgilidir. Başbakan İnönü Ankara'ya gelen Lemnitzer'e gerekirse Türkiye'nin müdahale hakkını tek başına kullanacağını bildirmiştir. Lemnitzer, gazetecilerin, "Türkiye'nin Kıbrıs'a bir çıkarma yapması halinde NATO'nun herhangi bir müdahalesi olur mu şeklindeki sorusuna bunun cevabını diğer yetkililer verebilir" şeklinde yanıtlamıştır. Lemnitzer NATO meselelerinin ve bunun içinde Kıbrıs meselesinin de görüşüleceğini söylemiştir. NATO Başkomutanı Başbakan İnönü ve Genelkurmay Başkanı Sunay ile görüşmüştür. Görüşmelerden basına yansıyan duyumlara göre Başbakan İnönü Lemnitzer'e "Kıbrıs anıtlaşmasının 4. Maddesine göre Türkiye'nin gerekirse Kıbrıs'a tek başına müdahale edeceğini belirtmiştir". Türkiye bu sıralarda Londra Konferansı'ndan şartlı çekilmiştir. Dışişleri Bakanı Erkin'in verdiği bilgilere göre; Kıbrıs'ta NATO gücü oluşturulması konusunda Türkiye, iki şart sunmuştur. Bunlardan biri Kıbrıs'taki Türk alayındaki asker sayısının artırılması diğeri ise Batılı tarafsız uluslararası kuvvetlerin bağlı olacağı Türk-Yunan ve İngiliz Garanti Kuvvetleri İrtibat Komitesinin Makarios kadar Türk makamlarını da muhatap alması. ⁶ Böylece ani bir şekilde Ankara'ya gelen Lemnitzer burada sadece iki saat kalmayı planlarken bir gece kadar kalmıştır. Görüşmelerde Lemnitzer'e Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki görüşü ve bunun içerisinde NATO gücü hakkındaki şartları bildirilmiştir. Görüşmeler sonucunda taraflar arasında herhangi bir anlaşma yapılmamış ve mutabakata varılmamıştır. NATO Başkomutanının siyasi şahsiyet olmadığı, bu konuda yetkisi bulunmadığı, ancak edindiği bilgileri NATO Konseyine götürmekle sorumlu olduğu, bunun için Türk kamuoyuna bir görüş de açıklamayacağı Türk yetkililer tarafından paylaşılmıştır. Gazetecilerin ısrarlı sorularına karşılık Lemnitzer, Kıbrıs konusunda iyimser de değilim kötümser de değilim şeklinde bir görüş açıklamıştır. ⁷

Lemnitzer'in ziyaretinden bir süre sonra 4 Mart 1964 tarihli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi(BMGK) kararı çıkmıştır. Bu kararlar adada Kıbrıs Rum yönetimi yasal hükümet olarak tanınmıştır. Artık Kıbrıs Cumhuriyeti hükümeti değil, Kıbrıs hükümeti vardır. Böylece garanti antlaşmaları ortadan kalkmıştır. Ayrıca BMGK kararı doğrultusunda

Adada Birleşmiş Milletler Barış Gücü oluşturulmuştur. Ayın sonlarına doğru barış gücü adada göreve başlamıştır. Hemen belirtmeli ki barış gücü etkili olamamış hatta Rumların oldu bitti ve taşkınlıklarına müzahir bir tutum takınmıştır.⁸

Türkiye, 13 Mart 1964 tarihinde Makarios'a bir ultimatoma vererek, şu talepler yerine getirilmezse adaya müdahale edeceğini bildirmiştir: Türkleri hedef alan eylemlerin son bulması, ateşkes sağlanması, Lefkoşa'da yeşil hat oluşturulması, Türk yerleşim yerlerine var olan kuşatmanın kaldırılması, haberleşme özgürlüğünün sağlanması, Türk rehinele- rin salıverilmesi.⁹

Makarios'un mecburi askerlik yasasını çıkarmak ve anayasaya aykırı bakan atamaları yapmak istemesi Türkiye'nin bir müdahalesini artık kaçınılmaz kılan gelişmelerdir.¹⁰ Haziran'ın ilk günlerinin gelişmeleri adım adım Johnson Mektubunun ortaya çıkışına da zemin hazırlamıştır. 2 Haziran 1964 tarihinde Milli Güvenlik Kurulu Kıbrıs'a müdahale kararı almıştır. 4 Haziran 1964 İnönü ABD Büyükelçisi Hare'e adanın bir kısmını işgal etmeyi düşündüklerini kalan kısmı Rumların işgal edebileceğini araya Birleşmiş Milletler gücü yerleşebileceğini söylemiştir.¹¹

Johnson Mektubu ve Lemnitzer'in Ankara Ziyareti

Türk Dış Politikasının ve bunun içerisinde Türk-Amerikan ilişkilerinin en önemli kırılma noktalarından biri 5 Haziran 1964'te ABD Başkanı Johnson'un Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'ye gönderdiği ve Johnson Mektubu olarak tarihe ve literatüre geçen mesajı olmuştur. ABD'nin Ankara'daki Büyükelçisi Raymond Hare, İnönü'ye meşhur Johnson Mektubunu iletmiştir. Mektup, üstenci ve tehdit edici içerik üslubuyla, o ana kadarki Türk-Amerikan ilişkileri ve müttefiklik ruhu ile kesinlikle telif edilemez bir mana ve mahiyete sahiptir. Bilindiği gibi bu mektupta Türkiye'nin tek taraflı olarak Kıbrıs'a müdahale edemeyeceği, müzakerelere şans tanınması gerektiği, ABD'nin vermiş olduğu silahları Kıbrıs'a askeri müdahalede kullanamayacağı, Türkiye'nin Kıbrıs'a tek taraflı müdahalesi Sovyetlerle karşı karşıya gelmesine yol açarsa NATO müttefiklerinin Türkiye'yi koruyup korumayacaklarını kendi aralarında ele almadıkları hususları yer almaktadır. Dolayısıyla bu içeriğiyle Türkiye tehdit edilmiş ve müdahalesi önlenmiştir. Mektupta ayrıca İnönü görüşmeler yapmak üzere ABD'ye davet edilmiştir. İnönü, elçiye güvenlik ihtiyacımız takdir edilmelidir demiştir.¹²

İnönü'ye mektubun verildiği gün NATO Başkomutanı Ankara'ya tekrar ani bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Genelkurmay Başkanı Sunay ve Başbakan İnönü ile görüşmüştür. Yaptığı açıklamada, "Bütün meseleleri

Lemnitzer Türk yetkililerinin itidale davet edilmesinde, NATO içerisinde Türkiye ve Yunanistan olarak iki müttefikin çatışmasının ittifaka vereceği zararların anlatılmasında etkili olmuştur. Bu yönüyle ziyaret önemli bir yere sahiptir.

görüreceğiz. Kıbrıs konusu da görüşmelerin ağırlık noktasını oluşturacaktır.” demıştır. Johnson’un mesajından sonra NATO Başkomutanının ani ziyareti hayret ve endişe ile karşılanmıştır. Türk yetkililer ziyareti, Türkiye’nin Kıbrıs’a olası bir müdahalede bulunmasını önlemek için yapılan bir ziyaret olarak telakki ettikleri değerlendirmesinde bulunmuşlardır. Ankara’nın Makarios ve Rum yöneticilerin anayasa ve hukuk dışı davranışları konusunda ABD’den kesin görüşünü istemesi üzerine Johnson, İnönü’ye mektup göndermiştir. Böylece ABD büyükelçisinin İnönü ile görüşmesini ilettikten sonra Başkan Johnson elçisi üzerinden İnönü’ye meşhur mesajı iletmıştır. Mesaj hakkında Dışişleri Bakanı Erkin, “*vaziyet hakkında istişare arzusunun izhar eden ve Türkiye’nin ihtiyaçlarını göz önüne alan bir mesajdır*” şeklinde açıklama yapmıştır. Gazetelere yansıyan bilgilere göre NATO Başkomutanı Lemnitzer, Türkiye’yi itidale sevk etmek amacı ile müdahaleyi geciktirmek için gelmiştir.¹³ Ayrıca Lemnitzer Ankara’daki temasları sırasında Kıbrıs’a yapılacak bir Türk müdahalesinin doğuracağı mahzurlar üzerinde durmuş, bölgenin-NATO’nun Güneydoğu kanadı- özel önemini açıklamıştır. Türk dış politikasının yeni bir şekil almasına yol açan ve bir ultimatoma niteliğinde olan mektup “*Türkiye’de anti-Amerikancılığın başladığı an*” olarak da görülmüştür.¹⁴

Sonuç

Johnson Mektubunun İnönü’ye ulaştırıldığı aynı gün gerçekleşen NATO Başkomutanı Lemnitzer’in ziyareti, mektubun dışında Türkiye’nin tek taraflı müdahalesini önlemeye yönelik bir başka girişimi oluşturmaktadır. Lemnitzer Türk yetkililerinin itidale davet edilmesinde, NATO içerisinde Türkiye ve Yunanistan olarak iki müttefikin çatışmasının ittifaka vereceği zararların anlatılmasında etkili olmuştur. Bu yönüyle ziyaret önemli bir yere sahiptir.

- 1 Melek M. Fırat, 1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu, Siyasal Kitabevi, Ankara 1997, s. 116-126.
- 2 Mustafa Salep, Türk Dış Politikasında Kıbrıs, Nobel Yayınevi, Ankara 2022, s. 252.
- 3 Salep, a.g.e., s.275.
- 4 Fırat, a.g.e., s. 126-127.
- 5 Bu ziyaret Lemnitzer’in Türkiye’ye ilk ziyareti değildir. Mayıs 1963’te Türkiye’ye resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Daha sonra Ankara’da gerçekleştirilen Atlantik Anlaşması Derneği Genel Kurulu Toplantısı için Eylül 1963’te tekrar Türkiye’ye gelmiştir. Bkz. Cumhuriyet, 15 Mayıs 1963; Cumhuriyet 10 Eylül 1963.
- 6 Cumhuriyet, 29 Ocak 1964.
- 7 Cumhuriyet, 30 Ocak 1964.
- 8 Hüner Tuncer, 27 Mayıs’tan 12 Mart’a Türk Dış Politikası, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014, s. 40.
- 9 Burcu Bostancıoğlu, Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası, İmge Kitabevi, Ankara 1999, s. 440-441
- 10 Salep, a.g.e., s. 310.
- 11 Tuncer, a.g.e., s. 41-42.
- 12 Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s. 699-700.
- 13 Cumhuriyet, 6 Haziran 1964.
- 14 Bostancıoğlu, a.g.e., s. 442.

Komando Tugayı *Kaynak: İclal-Tunca Örses Arşivi*

Hava İndirme Tugayı Erleri *Kaynak: İclal-Tunca Örses Arşivi*

Barış Harekâtı ve Mavi Vatan

DOÇ. DR. CİHAT YAYCI

*Türk Denizcilik ve Global Stratejiler
Merkezi Başkanı*

AKDENİZ tarih boyunca dünyanın kalbi olarak adlandırabilecek bir bölge olmuştur. Akdeniz bölgesi birçok medeniyetin gelişmesine ev sahipliği yaparken, aynı zamanda da tarihin ve medeniyetlerin en önemli güç çatışmalarına sahne olmuştur. Shakespeare’in Othello yapıtına dahi konu olmuş olan Kıbrıs ise dünyanın en stratejik bölgesi ve kalbi olan Akdeniz’in kalbi olarak ifade edilebilir.

Kıbrıs Adası Türkleri 1964 ile başlayan ve 1974’te Türkiye’nin garantör devlet olarak müdahalesi neticesinde sona eren bir Yunan-Rumların fail olduğu katliam ve soykırıma maruz kalmıştır. Ardından gelen süreçte Kıbrıs Türk vatandaşlarının self-determinasyon haklarına dayanarak kurdukları devlet bugüne dek bağımsız ve kendine yeten bir egemen aktör olarak varlığını sürdürmüştür.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, Türkiye’nin Kıbrıs’ta Rumların 1964 yılından itibaren Türkleri Adada toptan yok ederek Enosis emellerine karşı müdahale ettiği askeri bir harekâttır. Bu harekât, Türkiye’nin uluslararası hukuktan kaynaklanan garantörlük hakkını kullanarak gerçekleştirdiği bir operasyondur. Yukarıdaki bilgilerde de vurgulandığı üzere “Türkiye’nin uluslararası hukuktan kaynaklanan hak ve menfaatleri doğrultusunda ilan edilmiş ya da ilan edilmesi öngörülen Türk Deniz Yetki Alanlarının tümünü” ifade eden “Mavi Vatan” ın varlığı ve Doğu Akdeniz’de Türk varlığı bu hareket ile garanti altına alınmıştır.

*Kıbrıs Adası Türkleri 1964
ile başlayan ve 1974’te
Türkiye’nin garantör
devlet olarak müdahalesi
neticesinde sona eren bir
Yunan-Rumların fail olduğu
katliam ve soykırıma maruz
kalmıştır.*

1878'den Günümüze Özet Kıbrıs Siyasi Tarihi

Kıbrıs meselesi, 1878'e dayanır ve Türk egemenliğinden kopmasıyla jeopolitik sorunlar yaratmıştır. 1930'lardan itibaren Türkiye'nin güvenliği için önemli hale gelmiştir. Lozan'da itiraz etmeyen Yunanistan, 1931'de Enosis isyanını çıkarmış, II. Dünya Savaşı sonrası taleplerini yoğunlaştırmıştır.

22 Mart 1947 tarihli New York Times gazetesinde "İngiltere'nin Kıbrıs Adası'nı Yunanistan'a devretmesi durumunda ABD'nin itiraz etmeyeceği" belirtilmiştir.

KKTC'nin Kurulmasına Giden Süreç

1963'e kadar Makarios önderliğindeki Rumlar, Türklerin tüm haklarını alarak soykırım planını devreye sokmuştur. 1961'de hazırlanan Akritas Planı, Kıbrıs Türklerini yok edip adayı Yunanistan'a birleştirmeyi amaçlamaktadır. EOKA örgütü, 1963 Kanlı Noel olaylarıyla Kıbrıs Türklerine yönelik sistematik soykırıma girişmiştir. 1961-1974 arasında süren terör ve saldırılar, Rumların Türkiye'nin tüm sağıduyulu girişimlerini reddetmesiyle devam etmiştir.

Türkiye, 20 Temmuz 1974'te Türk soykırımını durdurmak için askeri harekât başlatmış, 21 Temmuz'da BM Güvenlik Konseyi ateşkes çağrısı yapmış ve 22 Temmuz'da ateşkes yürürlüğe girmiştir. Ancak, Rum tarafı 30 Temmuz'da imzalanan Cenevre Antlaşması'na uymamış, bu nedenle Türkiye 14 Ağustos 1974'te İkinci Kıbrıs Harekâtını başlatmıştır.

- Adada tek bir alana yığılmış Türk birlikleri etrafına "güvenlik kuşağı" meydana getirilmesi,
- Türk köyleri üzerindeki Rum işgal ve kuşatmasının kaldırılması,
- Kıbrıs Adası'nın %34'ü civarındaki bir alanın Kıbrıs Türklerine bırakılması,
- İki toplumlu federal sisteme geçilmesi.

30 Temmuz 1974 tarihinde imzalanan bu anlaşmaya Rumlar sahada uymayarak terör, tedhiş ve saldırı faaliyetlerine devam ettiler. Türkiye'nin 14 Ağustos 1974 tarihine İkinci Harekat, 16 Ağustos 1974 tarihinde son bulmuştur. Türkiye'nin bu girişimlerinin ardından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasına yönelik ciddi bir zemin meydana getirilmiştir.

Türkiye, 20 Temmuz 1974'te Türk soykırımını durdurmak için askeri harekât başlatmış, 21 Temmuz'da BM Güvenlik Konseyi ateşkes çağrısı yapmış ve 22 Temmuz'da ateşkes yürürlüğe girmiştir.

13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuş, Türkiye sağduyulu davranarak “federe devlet” demiştir. Yunanistan ve Batılı aktörler Türkiye’yi kınayarak devleti tanımadılar. Ancak, Türkiye ve Kıbrıs Türk halkı kararlı durarak 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni ilan etti.

KKTC’nin Tanınma Durumu ve Uluslararası Hukuk

13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuş, Türkiye sağduyulu davranarak “federe devlet” demiştir. Yunanistan ve Batılı aktörler Türkiye’yi kınayarak devleti tanımadılar. Ancak, Türkiye ve Kıbrıs Türk halkı kararlı durarak 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni ilan etti.

Bu noktadan itibaren esasında Yunan ve Rumların Enosis emeli olarak karşımıza çıkan “Kıbrıs Sorunu” Türkler nezdinde bitmiş ve sorun olmaktan çıkmıştır. Uluslararası hukuk bağlamında da (Montevideo Sözleşmesi de esas alınarak) KKTC’nin bağımsız bir devlet kimliği ortada olan bir olgudur.

Lozan Anlaşması’nın 16 Maddesi Çerçevesinde Kıbrıs, KKTC ve Türkiye Cumhuriyeti

Lozan Barış Antlaşması 16. madde hükmü ile Osmanlı Devleti’nin devrettiği topraklar üzerinde ilhak, istiklal veya herhangi bir idare şekli hakkında esas kabul edilen veya edilecek olan bütün kararlar konusunda, Türkiye’nin söz hakkına sahip olacağı saklı tutulmuştur. Türkiye, her ne kadar adanın egemenliğini İngiltere’ye devretmiş olsa da bu antlaşma hükmü ile adanın kaderindeki herhangi bir yeni gelişmeye karşı söz hakkını saklı tutmuş ve adanın kaderi üzerinde bir taraf olduğunu “Türkiye, işbu antlaşmada açıkça belirtilen sınırlar dışında bulunan ve işbu antlaşma üzerlerinde egemenliği tanınmış topraklardan başka topraklar ve adalar üzerinde bunların başka bir devlete devredilmesi, yeni bir rejim kurulması uygulanmış ve uygulanacak hükümleri şimdiden kabul eder” ifadesini reddederek tescillemiştir. Lozan görüşmeleri esnasında Türkiye yoğun ısrarlarda bulunarak Sevr Antlaşması’nın 132. Maddesine göre düzenlenen Lozan Barış Antlaşması madde 16’yı “Türkiye, işbu Antlaşmada belirtilen sınırlar dışında bulunan topraklar üzerindeki ya da bu topraklara ilişkin olarak, her türlü haklarıyla sıfatlarından ve egemenliği işbu Antlaşmada tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir; bu toprakların ve adaların geleceği (kaderi), ilgililerce düzenlenmiştir ya da düzenlenecektir...” şeklinde düzenlemiştir¹.

Lozan Barış Antlaşması’nın 16. Maddesinde ilk önerilen hüküm kabul edilmiş olsaydı Türkiye Cumhuriyeti’nin Kıbrıs Adası üzerinde herhangi bir söz hakkı bulunmayacaktı. Bu nedenle Lozan Barış Antlaşmaları görüşmeleri esnasında Türk heyeti antlaşmanın bu şekilde düzenlenen ilk hükmüne itiraz ederek kabul etmemiş ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Osmanlı İmparatorluğu’nun halefi olarak devrettiği toprakların kaderi

üzerindeki haklarını saklı tuttuğunu ortaya koymuştur. Türkiye Lozan Barış Antlaşması madde 16'ya göre bu toprakların geleceğine ilişkin söz hakkını saklı tutmaktadır².

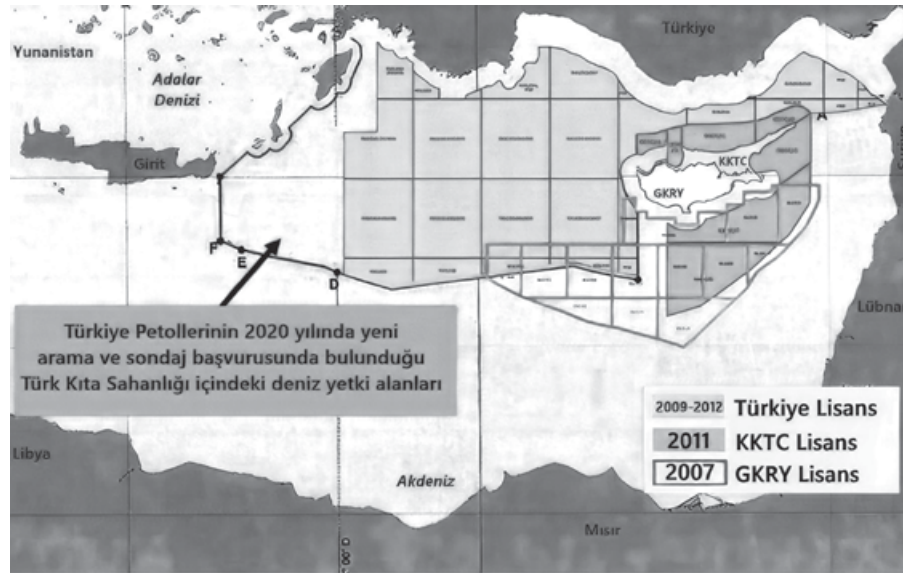
“Türkiye başlangıçta Kıbrıs meselesinde taraf olmayı her ne kadar İngiltere’nin siyasal anlamda dürtüklemesiyle yapmış bile olsa, geleceğe ilişkin saklı tutmuş olduğu söz hakkı gereği hukuksal olarak zaten hakkını kullanmıştır.”³

Mavi Vatan Nedir?

Öncelikle Mavi Vatan’ı şu şekilde tanımlamak mümkündür; Türkiye’nin uluslararası hukuktan kaynaklanan hak ve menfaatleri doğrultusunda ilan edilmiş ya da ilan edilmesi öngörülen Türk Deniz Yetki Alanlarının tümüne Mavi Vatan” denir. KKTC’nin de bir Mavi Vatan’a yani deniz ülkesine sahip olduğu düşünüldüğün bu ifadenin KKTC için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür⁴.

KKTC’nin Mavi Vatan’ı

Kıbrıs, Sicilya ve Malta, Doğu Akdeniz’in önemli adalarındandır. Kıbrıs Adası, jeopolitik ve jeostratejik önemi en yüksek adadır. Doğu Akdeniz’deki kaynak paylaşım mücadelesinde, Türkiye ve KKTC’yi yok saymak olanaksızdır. Türkiye, 2 Mart 2004’te BM’ye verdiği nota ile 032 16 18 D boylamının batısında egemen hakları olduğunu belirtmiş, 21 Eylül 2011’de Türkiye-KKTC Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Antlaşması’nı imzalamıştır. KKTC, 22 Eylül 2011’de TPAO’ya hidrokarbon işletme ruhsatı vererek Türkiye’nin Mavi Vatan stratejisine katılmıştır.

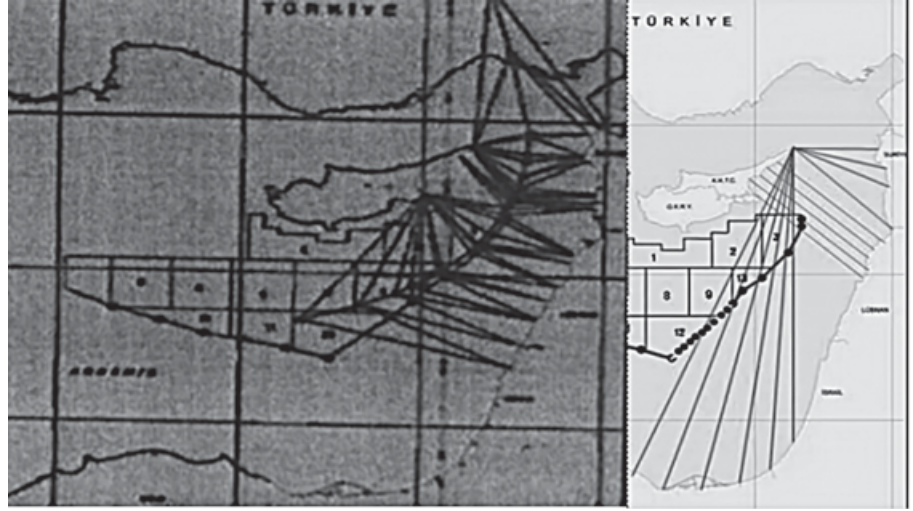
Uluslararası hukuk bağlamında da (Montevideo Sözleşmesi de esas alınarak) KKTC’nin bağımsız bir devlet kimliği ortada olan bir olgudur

*2004 yılından itibaren
Türkiye, Doğu Akdeniz’de
28° doğu boylamının
batısında çıkarları olduğunu
Birleşmiş Milletlere defaatle
bildirmiş, 13 Kasım 2019
tarihinde Birleşmiş Milletler
Daimi Temsilcisi vasıtasıyla
Doğu Akdeniz’deki Türk
kıta sahanlığının dış sınır
hatlarını ortaya koymuştur.*

Doğu Akdeniz’deki en uzun üçüncü kıyı şeridine (396 km) sahip KKTC’nin Doğu Akdeniz’deki önemli stratejik aktörlerden birisi olduğunu gerek jeopolitika gerekse uluslararası hukuk net bir şekilde ortaya koymaktadır.

2004 yılından itibaren Türkiye, Doğu Akdeniz’de 28° doğu boylamının batısında çıkarları olduğunu Birleşmiş Milletlere defaatle bildirmiş, 13 Kasım 2019 tarihinde Birleşmiş Milletler Daimi Temsilcisi vasıtasıyla Doğu Akdeniz’deki Türk kıta sahanlığının dış sınır hatlarını ortaya koymuştur.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti bağımsız bir devlet olarak kendi deniz yetki alanlarını belirleyebilme hakkına sahiptir. KKTC; Türkiye, Suriye, Filistin, Lübnan ve Mısır ile karşılıklı kıyıları bulunduğu deniz yetki alanlarını uluslararası deniz hukukuna, genel hukuk ilkelerine ve uluslararası mahkeme kararlarına uygun bir şekilde belirleyecektir.

*Harita: KKTC’nin Deniz Yetki
Alanı İlan Etme Hakkının
Uluslararası Hukuk Kurallarına
Uygunluğu.*

Haritada gösterilen, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti topraklarından oluşan ışımlar esasen KKTC’nin deniz yetki alanlarının da istikameti ile sınırlarını göstermektedir.

Tüm bunlara istinaden, Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanları paylaşımı konusunda daha iyi bir çözüm söz konusudur. Kazanılan deniz alanlarının KKTC ile Türkiye’nin ortak kullanımında olduğu ifade edilir ve böylece Türkiye’nin kazancı KKTC’nin kazancı olur.

Bu durumda iki sonuç ortaya çıkar.

1. Türkiye kazanınca KKTC de kazanır.
2. Şu anda sözde GKRY’ye ait olan alanlar, Filistin ve Türkiye arasında imzalanacak deniz yetki alanı antlaşmasının ardından, KKTC ile Tür-

kiye'nin antlaşmada belirtilen alanları ortak kullanmasına dair imzalanan bir başka antlaşma ile KKTC tarafından kazanılmış olunur. Bu yolla GKRY'nin oyunu bozulur.

Bu 'Deniz Yetki Alanları'nı Ortak Kullanma Antlaşması' ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Mavi Vatan'ı, Kuzey Kıbrıs'ın da Mavi Vatan'ı olur. Böylece Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kıbrıs adasının güneyindeki deniz alanlarına da sahip olur.

Bu noktada, Mavi Vatan'da Türkiye'nin de elini kolaylaştıracak bir stratejik açılım mümkündür şöyle ki; Madem Türkiye çeşitli nedenlerle Doğu Akdeniz'de istediği alanlarda faaliyet gösteremiyor, o zaman bu faaliyetlerin KKTC eliyle yapılması her bakımdan faydalı olacaktır. Bu kapsamda sismik araştırma ve sondaj gemilerimizden bir ya da birkaçının KKTC'ye kiralanması/devredilmesi ve KKTC bayrağı çekilmesi düşünülmelidir.

Sismik araştırma ve sondaj gemilerimizin bir ya da birkaçını KKTC'ye bir süreliğine devrettiğimiz, gemilere KKTC bayrağı astığımız ve bunlar sondaj ve sismik araştırma faaliyetini KKTC bayrağı ile yaptıkları takdirde;

- Başta Yunanistan ve GKRY olmak üzere AB KKTC'yi muhatap almak durumunda kalırlar.
- KKTC bayraklı gemiler ile sondaj ve sismik araştırma yapılacağı için, Türkiye Cumhuriyeti'ni muhatap alamayacaklar, almaya kalksalar bile Türkiye KKTC'yi adres gösterecek ve yine KKTC ile muhatap olmak durumunda kalacakları için ise KKTC'nin fiilen tanınması sağlanmış olacaktır.
- Batı, Yunanistan ve GKRY "Ada Adalılarındır" söylemi ile bugüne kadar hareket etmiştir, o zaman KKTC'nin de petrol arama/doğalgaz arama, çıkartma faaliyetlerine kimsenin ses çıkartamaması durumu olur. Hasımlarımızın söylem ve stratejileri ile strateji oyunu kurmuş ve oynamış oluruz. Yani kendi silahlarıyla kendilerine karşı savunma yapmış oluruz.
- Aynı zamanda Türkiye ve KKTC'nin Kıbrıs Adası çevresindeki tüm sularda Kıbrıs Türklerinin hakları vardır söylemi fiilen hayata geçirilmiş olacaktır.

Bu meşru, hukuki ve diplomatik ön alıcı bir hamle olur. ŞAH ve VEZİR çekmek gibi. Bu strateji görüleceği üzere "bir taşla birkaç kuş vurma" hamlesidir.

Öncelikle Mavi Vatan'ı şu şekilde tanımlamak mümkündür; Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan hak ve menfaatleri doğrultusunda ilan edilmiş ya da ilan edilmesi öngörülen Türk Deniz Yetki Alanlarının tümüne Mavi Vatan" denir. KKTC'nin de bir Mavi Vatan'a yani deniz ülkesine sahip olduğu düşünüldüğün bu ifadenin KKTC için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

*Türkler nezdinde 1878'den
1974 yılına kadar süren
"Kıbrıs Sorunu" olarak
adlandırılan süreç 15 Kasım
1983 tarihinde KKTC'nin ilan
edilmesiyle son bulmuştur.*

*KKTC'nin Tanınması ve Doğu
Akdeniz'de Yunan-Rum İkilisinin
Oyununun Bozulmasına Yönelik
6 Adımlı Strateji.*

İşte tüm bu anlattıklarımızı "askeri güç kullanmayı öngörmeyen 6 adımlı çözüm stratejisi" şu şekilde özetlenebilir;

1. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmesi.
2. Türkiye ve KKTC öncelikle deniz yetki alanları ortak kullanım anlaşması imzalamalı,
3. Türkiye sismik araştırma ve sondaj gemilerimizi KKTC'ye kiralamalı ve bu gemilere KKTC bayrağı çekilmeli,
4. KKTC bayraklı gemiler gidip 5 ve 10 numaralı parsellerde GKR-Y'nin adına faaliyet gösteren gemilerin yanında sondaj yapmaya başlamalıdır.
5. East Med Projesinin İsrail-GKRY-Yunanistan güzergahı ABD'nin destek vermeyeceğini belirtmesi üzerine çökmüştür. Yeni güzergâh (özellikle 2022 Rusya-Ukrayna Savaşından sonra) Kıbrıs adasının doğusundan Türkiye üzerinden planlanmaktadır. Bu durum KKTC'nin tanınması için kullanılmalıdır.
6. Türkiye ile Filistin arasında Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşması imzalanması⁵.

"DOĞU AKDENİZ JEOPOLİTİK SATRANÇ TAHTASINDA ALTI STRATEJİK HAMLE"		
	Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmesi	1
	Türkiye ve KKTC Arasında MEB'in Ortak Kullanımı Antlaşması	2
	KKTC bayraklı sismik ve sondaj gemileri	3
	Filistin boru hattı, KKTC ve Türkiye denizleri ve KKTC karası üzerinden geçirilmelidir	4
	Bölgesel Sahiplik İlkesi çerçevesinde Türkiye'nin başlatacağı bölgesel işbirliği hamleleri	5
	KKTC'yi, Doğu Akdeniz deniz güvenliğine katkı sağlayan önemli bir devlet ve Türk Devletler Teşkilatı'nın Akdeniz'de deniz ticaret merkezi haline getirmek.	6

Sonuç

Türkler nezdinde 1878'den 1974 yılına kadar süren “Kıbrıs Sorunu” olarak adlandırılan süreç 15 Kasım 1983 tarihinde KKTC'nin ilan edilmesiyle son bulmuştur. Montevideo Sözleşmesi de esas alınarak KKT-C'nin bağımsız devlet kimliği net şekilde ortadadır.

Lozan Barış Antlaşması'nın 16. Maddesine göre; Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs dahil olmak üzere devrettiği topraklar ve adalar üzerindeki egemenlik devri o anki rejim için geçerlidir.

1974 Kıbrıs Barış Harekatı hem Kıbrıs Türklüğünü hem de Doğu Akdeniz'deki Türk egemenliğini garanti altına almıştır. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken hususlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Türk Askeri'nin adadaki varlığı sorgulanamaz.
- KKTC'den herhangi bir toprak talebinde bulunulamaz.
- Türkiye'nin adadaki garantörlüğü tartışmaya açılmaz.
- Mavi Vatan'dan ne Türkiye ne de KKTC adına taviz verilmesi istenemez.
- GKRY'nin bütün Kıbrıs adına temsilci olması kabul edilemez.
- Türk Halkı'nı adada azınlık olarak tanımlayacak herhangi bir antlaşma imzalanamaz.

**1974 Kıbrıs Barış Harekatı
hem Kıbrıs Türklüğünü hem
de Doğu Akdeniz'deki Türk
egemenliğini garanti altına
almıştır.**

-
- 1 Nazım Güvenç, Kıbrıs Sorunu Yunanistan ve Türkiye, Çağdaş Politika Yayınları, 1984, s.35
 - 2 Cihat Yaycı, Yunanistan talepleri (Ege sorunları): Soru ve Cevaplarla. Türk Tarih Kurumu, 2020, S.31
 - 3 Nazım Güvenç, Kıbrıs Sorunu Yunanistan ve Türkiye, Çağdaş Politika Yayınları, 1984, s.36
 - 4 Cihat Yaycı, Mavi Vatan; “Bir Harita ve Bir Doktrin Kitabı” Türkiye'nin Denizlerdeki Misak-ı Milli'si, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2022, s. 5
 - 5 “Cihat Yaycı 'nın Stratejik Kıbrıs Planı”, 26 Haziran, 2022, <https://turkdegs.org/icerik/cihat-yayci-nin-stratejik-kibris-plani>

Fatin Rüştü Zorlu ve Kıbrıs

DOÇ. DR. YAKUP KAYA

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Öğretim Üyesi

Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Arka Planı

İLK Çağlardan günümüze değin birçok medeniyetin ve milletin izlerine rastlanan Doğu Akdeniz'in jeopolitik ve jeostratejik Adası Kıbrıs'ta Osmanlı Devleti 1571 yılındaki fetihle bir hakimiyet kurabilmiştir.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasındaki Berlin Antlaşması sürecinde Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki yayılma eğilimini engellemek ve kendi yayılmacı ideallerini sürdürmek için İngiltere, Berlin Antlaşması'nda Osmanlı Devleti'ne yardım edeceği vaadiyle ve çeşitli diplomatik baskılarla II. Abdülhamit zamanında imzalanan Kıbrıs Antlaşması'yla Kıbrıs'ın yönetim haklarını devralmıştır. Kıbrıs Antlaşması'yla Kıbrıs, hukuken Osmanlı Devleti'nin bir toprağı olmakla birlikte bir anlamda Osmanlı Devleti tarafından İngiltere'ye kiralanmıştır.

1914 yılına gelindiğinde ise İngiltere Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesindeki konjonktürden istifade ederek bir oldu bitti sonucunda Kıbrıs'ı işgal etmiş, Osmanlı Devleti ise işgale bir nota ile karşılık verse de fiili işgal savaş sonrasına kadar devam etmiştir. İngiltere'nin işgalindeki Kıbrıs'ın, Lozan Barış Antlaşması'na göre İngiliz hakimiyetinde olduğu kabul edilmiştir. Kıbrıs 1914-1923 yılları arasında fiilen, 1923'ten sonra ise resmen İngiltere'nin egemenliğinde ve kontrolünde varlığını sürdürmüştür.

1950'li yılların ortasından itibaren İngiltere'nin mandası altındaki müstemlekelerle bağını aşamalı olarak sona erdirmesine yönelik poli-

1950'li yılların ortasından itibaren İngiltere'nin mandası altındaki müstemlekelerle bağını aşamalı olarak sona erdirmesine yönelik politikasının belirginleşmesinden sonra Adadaki Rumların ENOSİS ideali çerçevesinde örgütlendikleri ve Adayı Yunanistan'a bağlamak için silahlı terör ve tedhiş eylemlerine giriştikleri gözlenmiştir.

tikasının belirginleşmesinden sonra Adadaki Rumların ENOSİS ideali çerçevesinde örgütlendikleri ve Adayı Yunanistan'a bağlamak için silahlı terör ve tedhiş eylemlerine giriştikleri gözlenmiştir. ENOSİS, aslında bir ilhak anlayışıyla Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını hedeflerken, Yunanistan'ın Megali İdea'sının da bir parçası olma özelliğini gösteriyordu. Yunan Parlamentosunda ENOSİS idealinin açıklanmasından sonra dünya kamuoyu, kökleri 18. yüzyılın sonlarına kadar dayanan ENOSİS gerçeğini daha da yakından tanımış, İngiltere idaresi altındaki Kıbrıs'taki Rumların 1925-1959 yılları arasındaki Yunanistan'a bağlanma kararlılığı, o zamana kadar Rum yanlısı politika izleyen İngiltere'nin politikasını değiştirmesine neden olmuştur. İngiltere Adada İkinci Dünya Savaşı yıllarında sıkı yönetim ilan etmiştir.

Adada 1950 yılında tek taraflı yapılan plebisitte Yunanistan'a bağlanma kararı çıksa da bu karar ne İngiltere ne de BM tarafından kabul görmüştür.

İngiltere Adada yeni bir anayasa hazırlanmasını öngörmüş, fakat bu teklif de ENOSİS'çi Rumlar tarafından kabul görmemiştir. Adadaki Türk ve Rum tarafı arasındaki anlaşmazlıkların çözümü çerçevesinde İngiltere öncülüğünde sırasıyla 1947 Lord Winster Planı, 1948 Jackson Planı, 1955 I. Mac Millian Planı, 1955 I. ve II. Harding Planları, 1956 Radcliff Planı, 1958 II. Macmillian Planı ve 1958 Spaak Planı hazırlanmıştır. İngiltere'nin Adadaki statüsünü korumaya yönelik bu girişimler, ENOSİS'e uygun olmadığı gerekçesiyle Rumlar tarafından reddedilmiştir.

1950'li yılların ikinci yarısından itibaren Adadaki tedhiş eylemlerinin artması üzerine Türkiye sorunla daha da yakından ilgilenmeye ve Adada taksim tezini savunmaya başlamıştır. 1959 ve 1960 Londra ve Zürih Antlaşmalarında İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın Ada üzerinde Garantörlük hakkını elde etmesiyle Adada iki toplumlu bir devlet yapısının kurulması kararlaştırılmıştır. 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti kurulsaydı da 1963'ten itibaren Akritas Planı ile ENOSİS düşüncesi daha kuvvetli bir şekilde Rum yönetiminin de desteğiyle yeniden gündeme gelmiştir. Kıbrıs'ta Türklere yönelik başlatılan katliam ve soykırım planına karşı Türk Hükümeti 1964'ten itibaren gerekirse askeri önlem alma yoluna gitmiş ve nihayet 1974 yılında Ada üzerinde Garantör Devlet statüsünde olan İngiltere ile de temasa geçerek Adada barış, güvenlik ve istikrarı sağlamaya çalışmıştır. Ancak İngiltere'den yeterli ve gerekli desteği göremeyen Türkiye Adada barış ve huzuru temin etmek için 1974 Temmuz ve Ağustos aylarında iki ayrı çıkarma ile Kıbrıs Barış Harekati'nı düzenlemiştir.

Demokrat Parti'nin 1950 ile 1960 yılları arasındaki on yıllık iktidarının ilk döneminde Kıbrıs'ta ENOSİS ideali çerçevesinde başlatılan Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanma çabasına karşı ilk tepkisi ile 1959 ve 1960 yıllarındaki Londra ve Zürih Antlaşmaları sürecindeki yaklaşımı arasında derin farklar vardır. Demokrat Parti döneminde konjonktürel nedenlerden dolayı Kıbrıs konusunda birbirinden farklı dört ayrı politikanın güdüldüğü söylenebilir.

*Menderes kabinesinde
1954-1957 yılları arasında
Başbakan Yardımcılığı ve
Devlet Bakanlığı görevlerinde
bulunan Zorlu. 1957-1960
yılları arasında da Dışişleri
Bakanlığı yapmıştır.
Türkiye'yi Zürih ve Londra
Antlaşmaları sürecinde temsil
etmiş ve Bağımsız Kıbrıs
Cumhuriyeti'nin kuruluşunda
ve Türkiye'nin Kıbrıs üzerinde
garantör bir devlet konumuna
gelişinde başat rol üstlenmiştir.*

Demokrat Parti İktidarının Kıbrıs Politikası

Demokrat Parti'nin 1950 ile 1960 yılları arasındaki on yıllık iktidarının ilk döneminde Kıbrıs'ta ENOSİS ideali çerçevesinde başlatılan Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanma çabasına karşı ilk tepkisi ile 1959 ve 1960 yıllarındaki Londra ve Zürih Antlaşmaları sürecindeki yaklaşımı arasında derin farklar vardır. Demokrat Parti döneminde konjonktürel nedenlerden dolayı Kıbrıs konusunda birbirinden farklı dört ayrı politikanın güdüldüğü söylenebilir.

1950'lerin başlarında DP ilk olarak Kıbrıs'ın Lozan Barış Antlaşması ile İngiltere'ye devredildiğini ve adanın statükosunda herhangi bir değişiklik öngörülmediğini ileri sürmüştür. DP'nin bu tutumunda Yunanistan ile Türkiye'nin kurduğu iyi komşuluk ilişkisinin ve İngiltere'yle olan yakınlaşmasının etkilerinden söz etmek mümkündür. Yine bu dönemde, Sovyet yayılmasına ve baskısına karşı kendi güvenliğinin sürekliliğini sağlama çabası ve NATO'ya girmekle elde edilen gücün ve güvenliğin daha da güçlendirilmeye çalışılması DP iktidarının Kıbrıs konusundaki ilk başlarda ortaya koyduğu pasif politikanın nedenleri arasında sayılabilir.

İkinci olarak 6-7 Eylül Olaylarından hemen sonra, İngiltere Kıbrıs'tan çekilebileceği düşüncesini açıklayınca Kıbrıs'ın tekrar Türkiye'ye kazandırılması tezini benimsemiştir. Daha sonra 1956 yılında İngiltere öncülüğünde Radcliffe Anayasası ile İngiltere, self-determinasyon hakkının her iki Kıbrıs halkına da sağlanabileceğini belirtince DP üçüncü kez politika değişikliğine giderek Adada "Taksim Tezi"ni benimsemiştir. DP, dördüncü ve son olarak Zürih ve Londra Antlaşmaları ile iki toplumlu, iki toplumun nüfus oranlarına göre yönetime katılacağı Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını "Garantör Bir Devlet" olarak kabul etmiştir.

DP iktidarının başlarında özellikle Fuat Köprülü'nün dışişleri bakanlığı döneminde Kıbrıs meselesinin milli bir dava olarak ön plana çıkarmasında, meselenin konjonktürel nedenlerle hükümetin önceliği olarak görülmemesinin ve Köprülü'nün meseleye yaklaşım tarzının etkili olduğu söylenebilir.

Fatih Rüştü Zorlu'nun Yaşam Öyküsü

Türk siyasal yaşamında derin izler bırakan önemli bir diplomat, siyasetçi ve devlet adamlarından birisi olan Fatin Rüştü Zorlu'nun Kıbrıs'ın milli bir dava olarak tanınmasında gösterdiği çabayı kavrayabilmek için öncelikle Zorlu'nun kısa biyografisinden ve mesleki deneyiminden söz etmek yerinde olacaktır.

1910 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Fatin Rüştü Zorlu, Galatasaray Lisesi'ndeki öğrenimini başarıyla tamamlamıştır. Lise öğreniminden

sonra Paris'te Siyasal Bilgiler Yüksekokulu'nu bitiren Zorlu, Cenevre Hukuk Fakültesi'ni de tamamlayıp yurda dönmüştür. 1932 yılında Dışişleri Bakanlığı'nın meslek memurluğu sınavını kazanarak bakanlık bünyesinde memuriyete başlamıştır. Zorlu, 1934 yılında Atatürk döneminin etkin Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Aras'ın kızı Emel Hanımla evlenmiştir. Bu evlilik kuşkusuz Zorlu'nun kariyerinde önemli bir saygınlık kazanmasına ortam hazırlamıştır. Zorlu, 1936 yılında Montrö Boğazlar Konferansı'na gönderilen heyet içerisinde yer alarak mesleki açıdan önemli bir deneyim kazanmıştır. Zorlu 1937 yılında Hatay sorunu ile ilgili görüşmelere katılarak yeni bir deneyim daha elde etmiştir.

Atatürk'ün vefatından sonra kurulan İkinci Bayar Kabinesi'nde Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Aras'ın kabine dışında bırakılması sonucunda Zorlu'nun mesleki kariyerinde de bir prestij kaybı yaşanmıştır.

Demokrat Parti iktidarında 1952'de NATO Daimi Temsilcisi olarak görevlendirilen Zorlu, böylece Büyükelçilik unvanına sahip olmuştur. Zorlu 1954 seçimlerinde Çanakkale milletvekili olarak Demokrat Parti sıralarından Meclise girmiş ve böylece Zorlu'nun aktif siyasi yaşamı da başlamıştır. Kıbrıs sorunu ile ilgili Mecliste oluşturulan Komisyonun başkanlığına getirilmiştir. 1954'te Londra, 1955'te ise Bandung Konferansı görüşmelerinde aktif görev almıştır.

Menderes kabinesinde 1954-1957 yılları arasında Başbakan Yardımcılığı ve Devlet Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur. 1957-1960 yılları arasında da Dışişleri Bakanlığı yapan Zorlu, Türkiye'nin Kıbrıs politikasının oluşmasında etkin bir devlet adamı olarak ön plana çıkmıştır. Türkiye'yi Zürih ve Londra Antlaşmaları sürecinde temsil etmiş ve Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunda ve Türkiye'nin Kıbrıs üzerinde garantör bir devlet konumuna gelişinde başat rol üstlenmiştir. Zorlu, Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üyelik süreci başvurusuna da öncülük etmiştir.

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ile tutuklanan Zorlu, Yassıada Mahkemesi yargılamaları sonucunda idama mahkûm edilmiş ve Milli Birlik Komitesi'nin onayıyla 16 Eylül 1961'de idam edilmiştir.

Milli Bir Dava Olarak Kıbrıs ve Fatin Rüştü Zorlu

ENOSİS'çi Rumların 1950 yılının ocak ayında Rum Kilisesi öncülüğünde adada gerçekleştirdikleri tek taraflı plebisit ile Rum çoğunluğun Yunanistan'a bağlanma kararı ne İngiltere ne de BM tarafından kabul görmüştür. İngiltere adadaki idaresini sürdürmek için sorunun BM nezdinde uluslararası bir platforma taşınmasını istemese de Yunanistan Kıbrıs konusunu ilk defa 1954'te BM gündemine taşıyarak sorunun ulus-

Kıbrıs için atılan ilk adımlardan birisi bizzat Başbakanın talimatıyla Kıbrıs meselesinin çözümü için Başbakan Yardımcısı Fatin Rüştü Zorlu'nun görevlendirilmesi olmuştur. Zorlu başkanlığında Dışişleri Bakanlığında bir Kıbrıs Komisyonu oluşturulmuş, komisyonda sivil ve askeri bürokratlar görevlendirilmiştir.

**Türk Dışışleri Bakanı
Fatin Rüştü Zorlu, Türk
Mukavemet Teşkilatı
(TMT)'nin kuruluşunda fiili
öncülük yapmış bir devlet
ve siyaset adamı olarak
anılmalıdır. Çünkü TMT
Türkiye'nin fiili desteğinden
sonra hareket kabiliyeti
yüksek silahlı bir teşkilat
kimliğine kavuşabilmiştir. En
önemlisi Menderes ve Zorlu
öncülüğünde Kıbrıs'ın milli
bir dava olarak kabul edilip
Garantörlük Antlaşması'nın
imzalanması, Ada da ENOSİS
idealini tamamen ortadan
kaldırmıştır.**

lararası bir kimlik kazanmasını sağlamıştır. Yunanistan Kıbrıslı Rumlara self determinasyon hakkını kazandırmaya çalışmış, ancak BM bu talebi reddetmiştir. Ancak Yunanistan'ın Kıbrıs konusunda aldığı aksiyon, meseleinin sadece Ada ile sınırlı kalamayacağını göstermiştir. Üstüne bir de İngiltere'nin Adadan çekilme ihtimali belirince DP Hükümeti Başbakan Adnan Menderes öncülüğünde Kıbrıs meselesiyle artık yakından ilgilenmeye başlamıştır. Kıbrıs için atılan ilk adımlardan birisi bizzat Başbakanın talimatıyla Kıbrıs meselesinin çözümü için Başbakan Yardımcısı Fatin Rüştü Zorlu'nun görevlendirilmesi olmuştur. Zorlu başkanlığında Dışışleri Bakanlığında bir Kıbrıs Komisyonu oluşturulmuş, komisyonda sivil ve askeri bürokratlar görevlendirilmiştir. Komisyon dünya kamuoyunu Kıbrıs'taki Türklerin varlığı ve hakları konusunda bilinçlendirmek ve Kıbrıs meselesinin çözümüne değin Kıbrıs Türklerini Rum baskısından korumak için çalışmalar yürütmüştür. Ayrıca komisyon Kıbrıs'ın Türkiye için önemini coğrafi, etnolojik, kültürel, askeri ve siyasi açılardan ele aldığı bir “Beyaz Kitap” hazırlayarak İngilizce ve Fransızcaya da tercüme ettirmiş ve Türkiye'nin dış temsilciliklerine göndermiştir.

İngiltere, Yunanistan'ın ada üzerindeki isteklerini dizginlemek ve sorunun BM'de tekrar gündeme gelmesini engellemek ve dahası adadaki kendi statüsünü sürdürmek için Türkiye ve Yunanistan'a “Doğu Akdeniz Savunması ve Kıbrıs Sorunu”nu görüşmek üzere bir çağrıda bulunarak 1955'te Londra'da bir konferans düzenlemiştir. İngiltere konferans sürecinde Türkiye'yi de yanına çekerek Rumlar tarafından kendisine yöneltilen sömürgecilik yaftasını ortadan kaldırmaya çalışıyordu. Aslında İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ı karşı karşıya getirip hem zaman kazanmaya hem de taraflardan taviz koparmaya özen gösteriyordu. Konferansta İngiltere adaya özerlik verilmesini teklif etmiş, Yunanistan ise ENOSİS'i gerçekleştirmek için adada bir plebisit yapılması fikrini ileri sürmüştür.

Türkiye'nin milli bir davası konumuna gelen Kıbrıs için Fatin Rüştü Zorlu Türk Tezini şu delillerle ileri sürmüştür: “Türkiye gerçi Lozan Antlaşması'yla adadaki haklarından vazgeçmiştir (16. Madde). Fakat Lozan Antlaşması'nın 20. ve 21. Maddeleri Kıbrıs'a özel bir statü sağlamıştır. Buna göre 20. Madde ile Türkiye hükümrانlık haklarını İngiltere'ye devretmiştir. 21. Madde ise Kıbrıs'ta yaşayan toplulukların Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonraki iki yıl içerisinde İngiliz ya da Türk vatandaşlığını kabul etme hakkını tanımıştır. Türk Tezine göre Türkiye'nin adanın geleceğiyle ilgilenmesinin temelinde tarihsel, coğrafi, etnik ve stratejik etkenler yatıyordu. Kıbrıs tarihte yaklaşık üç yüz elli yıl (1571-1914) Osmanlı egemenliğinde bulunmuş ve hiçbir zaman Yunanistan adaya egemen olamamıştır. Adanın

Türkiye'nin güney kıyılarına uzaklığı 70 km iken, Yunanistan'a olan uzaklığı yaklaşık 1000 km'yi bulmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'na kadar Türkler adadaki nüfusun çoğunluğunu teşkil etmişlerdir. Kıbrıs jeopolitik ve jeostratejik gerekçelerle Türkiye için vazgeçilmez bir konuma sahiptir. Türk Tezine göre, eğer İngiltere adadaki hükümlerinden vazgeçmek niyetinde ise, Kıbrıs'ın asıl sahibi olan Türkiye'ye devredilmesi gerekmektedir. Yunanistan Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin müzakere ortağı olarak görülmemiştir.”

Londra'da konferans sürecinde bir basın toplantısı düzenleyen Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, “Hala muayyen emellere ulaşmak için teşebbüse geçecek olanlar, bunun bütün mesuliyetini üzerine alarak hareket edebilirler.” diyerek Yunanistan'ı imalı bir dille uyarmıştır. Konferans devam ederken İngiltere Dışişleri Bakanı Harold Macmillan kendi planını açıklamıştır. Buna göre Kıbrıs'ta uygulanacak bir anayasa ile Kıbrıs'ın otonomisi ve muhtariyetinin sağlanması hedeflenmiştir.

Konferansta ileri sürülen tezlerin birbiriyle uyuşması mümkün değildir. Konferansın istenilen sonucu ortaya çıkarmayacağı aşikardır. Tam da bu sırada 6-7 Eylül Olaylarının yaşanması süreci sabote etmiş ve Yunan Dışişleri Bakanı konferansı terk etmiştir. Yalnız konferans, Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin güçlü bir tezi olan taraf olduğunu dünya kamuoyuna belgelemiştir. Yunanistan bu gerçeği kabul ettiği gibi meselenin Türkiye olmaksızın çözülemeyeceği de gün yüzüne çıkmıştır.

Kıbrıs Meselesi 1957 yılında Yunanistan tarafından tekrar BM gündemine taşınmıştır. Yunanistan'ın amacı yine self determinasyon tezini kabul ettirmek iken; Kıbrıs'ta barışçı, adil ve demokratik bir çözüm için ilgili tarafların anlaşması yönünde BM'nin bu süreçte almış olduğu karar geçerli olmuştur. 1957 ve 1958 yılları Kıbrıs'ta EOKACI militanların tedhiş eylemlerinin tırmandığı bir süreç olarak tarihe geçmiştir. Türkiye'de ise 1958'de ‘Ya Taksim Ya Ölüm!’ sloganı ön plana çıkmıştır.

Kıbrıs'ta EOKA'nın terör eylemlerine karşı Türklerin hayat hakkını korumak için 1956 yılında Volkan Örgütü kurulmuştur. Daha sonra Fazıl Küçük tarafından kurulmuş olan Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği ve Kara Çete gibi teşkilatlar başarısızlığa uğrayarak Volkan'a katılmıştır. 1957 yılında ise Rauf Raif Denktaş, Mustafa Kemal Tanrısevdi ve Bülent Nalbantoğlu tarafından Türk Mukavemet Teşkilatı kurulmuştur. Teşkilat 1957 yılında yayınladığı iki ayrı bildiride henüz Türkiye'nin desteğini de almadığı için Ada genelinde pasif bir direnişi öngörmüştür. 1958 yılında Rauf Denktaş ve Fazıl Küçük TMT'nin Ankara tarafından tanınması ve desteklenmesi için Türk Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile görüşmüştür. Görüşmede Zorlu, Denktaş ve Küçük'e gönderilirse silah alıp alamayacaklarını sorduğunda, Denktaş alabileceklerini belirtmiştir. Zor-

Müftülük konusunun Kıbrıslı Türkler için önemi Türkiye'deki yetkili mercilere gönderilen raporlarda sürekli dile getirilmiştir. Bunlardan ilginç olanı ilgili raporlarda müftülük konusunun siyasi talepler altında değerlendirilmesidir. Müftülük bahsinin siyasi işler başlığı altında değerlendirilmesi, bu makamın siyasi temsil yönünün ön planda olmasıyla doğru orantılıdır.

*Son tahlilde Menderes
ve Zorlu öncülüğünde
Kıbrıs'ın milli bir dava
olarak kabul edilip
Garantörlük Antlaşması'nın
imzalanması Adada ENOSİS
idealini tamamen ortadan
kaldırmıştır.*

lu, konudan Genelkurmay Başkanlığını haberdar etmiş ve sonunda Daniş Karabelen bu teşkilatlanma faaliyetlerini yürütmek üzere görevlendirilmiştir. TMT artık Türkiye'nin desteğini doğrudan kazanmış ve Özel Harp Dairesine bağlı olarak teşkilatlandırılmıştır. Elbette ki bütün gelişmeler ve faaliyetler gizlilik içerisinde yürütülmüş, Türk Silahlı Kuvvetlerinin ismi bu süreçte açıkça kullanılmamış ve yürütülen çalışmalarda sözlü bir iletişim yöntemi tercih edilmiştir. 1958'de TMT'nin sevk ve idaresinde yirmi üç subay görevlendirilmiş ve liderliğine de Rıza Vuruşkan getirilmiştir. Vuruşkan ve maiyetindeki subaylar 1 Ağustos 1958'de Kıbrıs'a ulaştığında aslında TMT'nin fiili olarak kuruluşu da gerçekleşmiştir. TMT, ENOSİS ideali için mücadele eden EOKA-B'ye karşı kendisine bağlı mücahitlerle savaşmıştır. Türk Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, TMT'nin kuruluşunda fiili öncülük yapmış bir devlet ve siyaset adamı olarak anılmalıdır. Çünkü TMT Türkiye'nin fiili desteğinden sonra hareket kabiliyeti yüksek silahlı bir teşkilat kimliğine kavuşabilmiştir.

Yunanistan 1958'te Kıbrıs meselesini yeniden BM gündemine getirmiştir. BM Genel Kurulunda alınan kararla Kıbrıs meselesinin taraflar arasında görüşmeler yoluyla çözülmesi kararına ulaşılmıştır. Bunun üzerine Türk Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Yunan Dışişleri Bakanı Averofos Averof NATO toplantısı için Paris'te bulundukları bir sırada Kıbrıs'ın geleceği konusunda bir mutabakata ulaşarak Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temellerini atmışlardır. Zürih ve Londra Antlaşmalarının mimarları Türk Başbakanı Adnan Menderes, Yunan Başbakanı Karamanlis, Türk Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Yunan Dışişleri Bakanı Averof'tur.

Önce Zürih sonra Londra Antlaşmalarıyla şekillenen Kıbrıs'ın yeni statüsüne göre Bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kuruluyor, Cumhurbaşkanı Rum, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Türk oluyordu. Bakanlar Kurulu 7 Rum, 3 Türk üyeden; Temsilciler Meclisi 35 Rum, 15 Türk üyeden oluşuyordu. Antlaşmalara göre, Kıbrıs'ta kurulacak anayasal düzen ve yeni devletin korunması görevi Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğüne verilmiştir. Yine Adada Yunanistan'ın 950, Türkiye'nin ise 650 kişilik bir kuvvet bulundurması kararlaştırılmıştı. ENOSİS ve Taksim söylemleri tamamen yasaklanmış oluyordu.

Son tahlilde Menderes ve Zorlu öncülüğünde Kıbrıs'ın milli bir dava olarak kabul edilip Garantörlük Antlaşması'nın imzalanması Adada ENOSİS idealini tamamen ortadan kaldırmıştır. Türkiye etkin bir taraf olarak 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sürecinde Garantörlük Hakkını kullanarak Adaya askeri bir harekât düzenlemiş ve Adadaki EOKA-B terör ve tedhiş eylemlerine son vererek Kıbrıs Türk'ünün hayat hakkının muhafazasını sağlamıştır.

Kıbrıs Türk Mücahitleri *Kaynak: İclal-Tunca Örses Arşivi*

Avrupa Birliği'nin Kıbrıs (Güney Kıbrıs Rum Yönetimi) Politikası

Doç. Dr. Altuğ GÜNAR

Bandırma Onyedİ Eylül Üniversitesi,
Öğretim Üyesi

YUNANİSTAN ve Avrupa Birliği'nin Kıbrıs; Türkiye'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi olarak kabul etmiş olduğu Akdeniz'de yer alan stratejik topraklar NATO üyelerini karşı karşıya getiren, iki ülkenin üzerinde anlaşma sağlayamadığı bir sorun haline gelmiştir. Bölgede yer alan deniz altı ve deniz üstü kaynakların yanında stratejik açıdan avantajlı bir konuma sahip olması "Kıbrıs Sorunu" olarak tabir edilen meselenin dinamiklerini değiştirmekte olduğu gibi, bölge üzerindeki çıkar çatışmalarını her geçen gün arttırmakta ve çözümsüzlüğün sürdürölmesini mümkün kılmaktadır.

Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Politikası çok çeşitli dinamikleri içerisinde barındırmaktadır. Avrupa Birliği çıkar odaklı politikaları doğrultusunda, Annan Planı sürecinde Yunanistan'ın lehine propaganda yaparak tarafsızlığını kaybetmiş, böylelikle de sorunun çözümünü engellemiştir. Bununla birlikte güvenlik, enerji ve siyasal ilişkiler gibi gerekçelerle Akdeniz, Avrupa Birliği için önemini korumaktadır. 1995 yılında Fransa liderliğinde başlatılan ve Türkiye'ye de yer verilen Barcelona süreci bağlamında "Akdeniz Birliği" düşüncesi AB'nin bu bölgeye olan dikkatini somut bir şekilde göstermektedir. AB'nin Akdeniz'de bulunan çoğu ülke ile ilişkisi ileri düzeyde ekonomik boyutlu olup, sadece Kıbrıs AB üyesi olarak kabul edilmiştir.

Kıbrıs Sorunu olarak kabul edilen ve mevcut literatürde farklı şekillerde tanımlanan ancak aynı ortak paydada birleşen sorunun kökenleri İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar geri gitmektedir. Kıbrıs "sorun"

Avrupa Birliği çıkar odaklı politikaları doğrultusunda, Annan Planı sürecinde Yunanistan'ın lehine propaganda yaparak tarafsızlığını kaybetmiş, böylelikle de sorunun çözümünü engellemiştir.

olarak 1950'li yıllarda Birleşmiş Milletler'e taşınmış, 1960 yılında iki toplumlu bir Cumhuriyet kurularak garantör devletler eşliğinde çözümlenmiştir. Ancak çözüm, 1963 yılında meydana gelen olaylar nedeniyle sonlanmıştır. 1960'lı yıllarda soruna taraf olan devletlerin durumları da göz önüne alınmış olduğunda Türkiye ve Yunanistan arasındaki Avrupa Birliği üyelik rekabeti (*o dönemde Avrupa Ekonomik Topluluğu*) Kıbrıs Sorununu ileride radikal bir şekilde etkileyecek ve sorunu daha karmaşık hale getirecek bir etki elemanını çözümsüzlük denkleminde eklemiştir.

Türkiye'nin 1974 yılı müdahalesi sonrası Yunanistan'da Albaylar Cuntası yönetiminin sonlanması ve takiben AB ile ilişkilerini düzelterek NATO askeri kanadına dönmek isteyen Yunanistan'a (*Roger Planı kapsamında Türkiye herhangi bir protokol yapmadan doğrudan kabul etmiştir. Bu durum NATO'nun İsveç ve Finlandiya üyelikleri bağlamında hatırlanması gereken bir ayrıntıdır*) doğrudan onay veren Türkiye 1980 yılından sonra Yunanistan, AB ve Kıbrıs yakınlaşmasını takip eden ve ilişkilerini AB ile yoluna koymaya gayret gösteren bir aday adayı ülke olarak üyelik sürecini canlı tutma gayretine düşmüştür. Ancak Yunanistan'da PASOK'un iktidara gelmesi, AB'de Avrupa Parlamentosu'nun karar süreçlerindeki ağırlığı ve Avrupa kamuoyu üzerindeki etkisinin artması, Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girmesi ve Orta ve Doğu Avrupa'da esen değişim rüzgarı Türkiye'nin AB düzeyinde jeopolitik konumu gereği elde ettiği önemin hızlı bir şekilde kaybolması sonucunu doğurmuştur. Avrupa karşı karşıya kalmış olduğu değişim sürecine hızlı bir tepki vererek siyasi entegrasyon sürecini Maastricht Antlaşması ile başlatmış ve entegrasyon sürecini nihai amacına kilitlemiştir. Antlaşma ile tesis edilen Ortak Dış ve Güvenlik Politikası sütunu, AB üyeleri arasında savunmaya dönük yapı ve gelişmelerin tesis edilmesi için ivme kazanmasını sağlamakla kalmamış, o döneme kadar Avrupa Toplulukları olarak anılan entegrasyon sürecinin biçimini ve hatta doğasını değiştirerek bir süper devlet modeli tüm dünyaya ilan edilmiştir. Antlaşma sonrası kabul edilen Gündem 2000 raporu ile Avrupa'nın tekleşme hedefi ortaya konmuş, sürece Kıbrıs dahil edilirken Türkiye dışarıda bırakılmıştır.

Kıbrıs, Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Cumhuriyeti; Türkiye'nin ise Güney Kıbrıs Rum Yönetimi olarak kabul ettiği bir aday ülke olarak 1970'li yıllarda başlatmış olduğu üyelik sürecini, belirtilen gelişmeler ışığında 2004 yılında nihai sona erdirerek, AB üyesi haline gelmiştir. Kıbrıs'ın AB'ye üyeliği gerçekleşikten sonra, Türkiye ile AB arasında ortaklık kuran Ankara Anlaşması'nın Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne uyumlaştırılması sürecinde Türkiye tarafından 29 Temmuz 2005 yılında Uyum Protokolü ile yayımlanan Kıbrıs bildirisi, Türkiye ile AB arasında 3 Ekim

AB, doğru politikaları takip ederek Kıbrıs Sorununu çözebilme ve bölgeye barış getirebilme potansiyeline sahiptir. Ancak tarafsızlığını koruyamayan, Yunanistan yanlısı tutumunu değiştirmeyen bir aktör olarak AB çatışmaların derinleşmesine neden olacaktır.

Türkiye'ye Kıbrıs ve Ege Sorunlarının AB üyelik süreci ile ilişkilendirilmeyeceği garanti edilmiş olsa da AB, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni üye olarak kabul ettikten sonra otomatik olarak sorunun bir AB iç meselesi haline gelmesine neden olmuş, Türkiye'ye verilen garantiler AB, Yunanistan ve Kıbrıs tarafından dikkate alınmamıştır.

2005 tarihinde Müzakere Çerçeve Belgesi'nin imzalanması ile başlayan müzakere sürecinin durması ile sonuçlanmış ve en önemli 8 müzakerelere başlığı Avrupa Komisyonu tarafından askıya alınmıştır. Hatırlanacak olursa 1999 yılı Helsinki Zirvesi Diplomasisi ve "Lipponen Mektubu" sonrası Türkiye'nin AB aday ülkesi ilan edilmesi ve Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin "Kıbrıs ve Ege Sorunları" ile ilişkilendirilmeyeceğine garanti verilmesini takiben, Türkiye zirveye katılmış ve AB ile aile fotoğrafına dahil olmuştur. Türkiye'ye Kıbrıs ve Ege Sorunlarının AB üyelik süreci ile ilişkilendirilmeyeceği garanti edilmiş olsa da AB, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni üye olarak kabul ettikten sonra otomatik olarak sorunun bir AB iç meselesi haline gelmesine neden olmuş, Türkiye'ye verilen garantiler AB, Yunanistan ve Kıbrıs tarafından dikkate alınmamıştır. Özellikle son 10 yıl, başta Yunanistan olmak üzere, AB'nin Türkiye ile AB ilişkilerinde ilerlemenin Kıbrıs Sorununa bağlı olduğunu gösteren demeç, iddia ve söylemleri çekinmeden dile getirmelerine şahit olmuştur.

AB, Kıbrıs ile karşılıklı olarak resmi düzeyde ilişkilerinin başlamış olduğu tarihten itibaren Kıbrıs Cumhuriyeti olarak kabul etmiş olduğu Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne karşı yanlı bir yaklaşım içerisinde olmuştur. 2004 yılında Annan Planı kapsamında çözüme bir adım kala, Birlik tarafından yürütülen üyelik politikası, adada çözüm adına çalışan ve gayret gösteren tüm tarafları şok edecek niteliktedir. (O dönemde AB genişlemeden sorumlu komisyoneri Günter Verheugen'in açıklamaları oldukça dikkat çekicidir. Verheugen Avrupa Parlamentosu'nda yaptığı konuşmada şu ifadeleri kullanmıştır. "I personally feel that I have been cheated by the government of the Republic of Cyprus" Aynı zamanda Kıbrıs üyeliğinin gerçekleşmemesi durumunda Yunanistan'ın 2004 yılında AB üyesi olacak 9 üye ülkenin katılımını veto etme tehdidinde bulunduğu bilinmektedir). Birliğin Kıbrıs konusunda ön alıcı bir şekilde hareket ederek barış sürecini ortadan kaldırarak üyelik perspektifi ile hareket edilmesi yönündeki teşviki, bugün adada çözüm sürecinin, uluslararası hukukun, garantör devletlerin statülerinin ve BM sisteminin görmezden gelinerek bir rekabet sürecine dönüşmüştür. AB'nin bu tutumunun arkasında şüphesiz ki Yunanistan baskısı ve entegrasyon içerisindeki veto kozu, Birliğin Akdeniz'i ekonomik ve stratejik çıkarları için bir havza olarak görmesi ve bu emellerini Güney Kıbrıs Rum Yönetimi üzerinden somutlaştırmak istemesi bulunmaktadır. 1995 yılında Fransa öncülüğünde başlatılan Barcelona süreci sonrası Akdeniz Birliği bugün 27 üyeli AB'nin 16 Akdeniz ülkesi ile ticari ve ekonomik ilişkilerini organize etmiş olduğu bir yapı haline gelmiştir. Diğer yandan AB'nin dış politika karnesi göz önüne alınmış

olduğunda üye ülkelerin birlikte hareket etmedikleri ve her üye ülkenin çıkarları ekseninde dış politika pozisyonu aldığı aşikardır. Bu nedenle konu Kıbrıs ve Akdeniz olduğunda bölgedeki enerji kaynakları ve bölge ülkeleri ile ilişkiler önem kazanmaktadır. Enerji denklemine çok uluslu şirketlerin dahil olması AB'nin siyasi yapıcılığını ve genişlemeye dayalı olan objektif siyasi koşulluğunu ortadan kaldırmış gözükmektedir. Genişlemenin AB açısından önemli bir dış politika aracı olduğu kabul edilmektedir. AB genişleme yolu ile siyasi olarak koşulluluğu kullanarak önemli dönüşümleri gerçekleştirme kapasitesine sahip olmuştur. Ancak Kıbrıs Sorununda siyasi koşulluğu genişleme perspektifi ile uyumlaştıramamış, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs arasında “Avrupahılaşmayı” bir çözüm katalizörü olarak kullanma fırsatını kaybetmiştir. Başka bir deyişle, genişleme politikası Kıbrıs'ta bir çözüm olarak kullanılamamıştır.

Yunanistan'ın 1981 yılında AB üyesi olmasının ardından Türkiye AB ilişkilerini engelleme politikası bağlamında Kıbrıs Türkiye'nin karşısına çıkarılan bir “veto” kozu olarak Yunanistan tarafından kullanılmıştır. Türkiye ile AB arasındaki her ilerleme adımında Yunanistan vetosuna takılma olasılığı, Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin ilerleyememesinin en önemli nedeni olmuştur. Yunanistan'ın AB üyesi olması, AB'nin Kıbrıs'ı üye kabul etmemesi için en güçlü nedendir. Çünkü, Yunanistan AB ile Türkiye ilişkilerinde Kıbrıs yolu ile baskı oluşturabilmekte, AB'li karar vericileri ve Avrupa kamuoyunu entegrasyon içerisinde yer alması nedeni ile hızlıca etkileyebilmekte ve hakkı olmayan avantaj elde etmektedir. Kıbrıs Sorunu, Kıbrıs'ın AB üyeliği ile Yunanistan baskıları neticesinde avrupalılaşmış ve çözüm süreci bu nedenle çıkmaza girmiştir. Yunanistan ve AB tarafından yapılan hesaplama hatası siyasi koşulluğunun genişlemesi açısından sadece Kıbrıs'a dönük çalışmasına neden olmuş, Türkiye'nin genişleme perspektifi dışında bırakılması Türkiye'nin yapılan hesabı bozması sonucunu doğurmuştur. Türkiye'nin AB üyesi haline getirilmesi taraflar arasında çözüm ve barış için AB'yi çözüm inşa edici bir konuma yükselteceği gibi Yunanistan baskısı ve yanlılığından da kurtarma potansiyeline sahip olacaktır. Ancak AB Kıbrıs'ı üye kabul ederek kendini bir “paradoks” ya da açmaza mahkum etmiş ve ciddiyetini kaybetmiştir. Türkiye'nin dışarıda bırakılması ve Kıbrıs'ın AB üyeliği açık bir şekilde Helsinki Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi (o dönemde Zirve, günümüzde Avrupa Konseyi Zirvesi) sonrası AB'nin Yunanistan, Türkiye ve Kıbrıs arasında dengeyi sağlayamadığının göstergesidir. Nitekim, üye olduktan sonra Güney Kıbrıs Rum Yönetimi de artık çözüm için çok istekli hareket etmemektedir.

Türkiye ile AB arasındaki her ilerleme adımında Yunanistan vetosuna takılma olasılığı, Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin ilerleyememesinin en önemli nedeni olmuştur. Yunanistan'ın AB üyesi olması, AB'nin Kıbrıs'ı üye kabul etmemesi için en güçlü nedendir. Çünkü, Yunanistan AB ile Türkiye ilişkilerinde Kıbrıs yolu ile baskı oluşturabilmekte, AB'li karar vericileri ve Avrupa kamuoyunu entegrasyon içerisinde yer alması nedeni ile hızlıca etkileyebilmekte ve hakkı olmayan avantaj elde etmektedir.

*Son dönem Avrupa
Parlamentosu seçimleri ile
somut hale gelen ve her
geçen gün radikalleşen
Avrupa siyaseti, Ukrayna
ve Rusya savaşı karşısında
büyük bir varoluş sınavı
vermekte ve farklılıkların
toplumlar tarafından kabul
edilmesini zorlaştırmaktadır.*

Nisan 2024 tarihi Avrupa Konseyi Zirve Sonuç Bildirisi'nde Kıbrıs Sorununun çözülme sürecinin yeniden başlatılması çağrısı yapılmıştır. Nitekim 2023 yılında AB Dış Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Borrel tarafından hazırlanan rapor, AB'nin Doğu Akdeniz'de istikrar ve güvenli ortamı tesis etmesine dönük beklentilerini ortaya koymuştur. Ancak bölgenin çatışma potansiyeli son 10 sene için değerlendirilmiş olduğunda, AB'nin Doğu Akdeniz için ortaya koymuş olduğu stratejinin gerçekleşme ihtimali oldukça zordur. Bölge devletleri arasındaki anlaşmazlıklar, enerji bağlamında yaşanmakta olan gerilimler, Filistin ve İsrail arasında son dönemde yaşanan yoğun çatışma ve Kıbrıs'ın durumu birlikte değerlendirilmiş olduğunda AB'nin tarihi bir fırsatı yeniden karşısına çıkartmıştır. Barış inşa eden bir aktör olarak AB, doğru politikaları takip ederek Kıbrıs Sorununu çözebilme ve bölgeye barış getirebilme potansiyeline sahiptir. Ancak tarafsızlığını koruyamayan, Yunanistan yanlısı tutumunu değiştirmeyen bir aktör olarak AB, çatışmaların derinleşmesine neden olacaktır. Bölgede Kıbrıs dışında diğer çatışmalar da Yunanistan ve Türkiye'yi karşı karşıya getirmekte bu durum yine Yunanistan'ın Türkiye'yi AB sürecinde baskı altına almasına sebebiyet verme potansiyeline sahiptir. Son dönem Avrupa Parlamentosu seçimleri ile somut hale gelen ve her geçen gün radikalleşen Avrupa siyaseti, Ukrayna ve Rusya savaşı karşısında büyük bir varoluş sınavı vermekte ve farklılıkların toplumlar tarafından kabul edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle Kıbrıs'ı bir iç sorun haline getiren AB'nin Türkiye'yi tam üye olarak kabul etmesi, üzerindeki Yunanistan baskısını kaldıracağı gibi yeni bir vizyon kazanarak içerisinde bulunduğu "krizler silsilesinden" çıkmasını sağlayacaktır.

Göçe Zorlanan Kıbrıs Türkleri *Kaynak: İclal-Tunca Örses Arşivi*

Göç ve Kıbrıs: Anadolu'ya Yapılan Göçün Kıbrıs'taki Etkileri

DOÇ. DR. CEMİLE ŞAHİN

Bandırma Onyediyüzyıl Üniversitesi,
Öğretim Üyesi

TÜRKİYE’NİN yetmiş kilometre güneyinde, Akdeniz’in doğusunda yer alan, tarihsel süreç içerisinde birçok millete ev sahipliği, farklı kültür ve medeniyetlere beşiklik yapan Kıbrıs adası, jeopolitik konumu başta olmak üzere, sahip olduğu birçok özellikler açısından Anadolu için vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Kıbrıs’ta çok renkli bir mozağin oluşmasında, buraya yapılan göçlerin büyük önemi vardır. Tarih boyunca kıtlık, kuraklık, deprem, salgın hastalıklar gibi doğal afetler ve ekonomik şartlar, savaş, istila veya siyasi, dini ve sosyal sebeplerden ve sahip olduğu özelliklerden dolayı sürekli olarak göç alan ve göç veren önemli bölgeler arasında yer almıştır. Kıbrıs’ın tarihi incelendiğinde, adada yaşanan nüfus hareketliliğinin, bazen adadan çevre ülkelere göç verme şeklinde tek yönlü, bazen de hem göç alma hem de göç verme şeklinde çift yönlü olduğu görülmektedir.

Kıbrıs’ta çok renkli bir mozağin oluşmasında, buraya yapılan göçlerin büyük önemi vardır. Tarih boyunca kıtlık, kuraklık, deprem, salgın hastalıklar gibi doğal afetler ve ekonomik şartlar, savaş, istila veya siyasi, dini ve sosyal sebeplerden ve sahip olduğu özelliklerden dolayı sürekli olarak göç alan ve göç veren önemli bölgeler arasında yer almıştır.

Kıbrıs’ta Nüfus Dengesi ve Göç Hareketleri

Kıbrıs adası, 1571 yılında Osmanlı hâkimiyetine girmiş ve adada, yaklaşık üç yüzyıl boyunca, hukuki ve fiili olarak Türklerin hâkimiyeti devam etmiştir. Osmanlı hâkimiyeti döneminde Kıbrıs’taki nüfus dengesini muhafaza edici bir politika takip edilmiş, ayrıca adadaki Gayrimüslim ahalinin de nüfus sayısının düşmemesi için eldeki imkânlar olabildiğince kullanılmıştır. Ancak, sonraki süreçte Osmanlı Devleti’nin yaşadığı olumsuz gelişmeler, adada nüfus dengesinin Türkler aleyhine bozulmasına yol açmıştır. Yaşanan süreç içerisinde nüfus dengesinin

Türkler aleyhine bozulmasının nedenlerini genel olarak, göç ve tanassur yani Hıristiyanlaştırma faaliyetleri olmak üzere iki şekilde açıklamak mümkündür;

Tanassur yani Hıristiyanlaştırma faaliyetleri, adanın İngiliz idaresine girmesinin ardından ortaya çıkmış ve hızla yaygınlaşmıştır. Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin içerisinde bulundukları zor koşullardan yararlanmak isteyen Hıristiyan papazlar, adada köy köy gezerek Türkleri İslamiyet'ten Hıristiyanlığa geçmeye ikna etmek için yoğun bir propaganda izlemeye başlamışlardır. Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecine girmiş olması ve Kıbrıs adası ile yeterince alâkadar olamaması, Hıristiyan papazlara büyük bir fırsat sunmuştur. Adanın köylerinde yaşayan Türklerin çoğunun eğitim ve öğretim olanaklarından yoksun oluşu, yetişmiş ve yeterli sayıda müderris, muallim ve vaizin bulunmayışı, dini bilgilerin zayıf olması, ayrıca buralarda Rumcanın yaygın dil olarak kullanılması, Müslüman Türklerin, Hıristiyan papazlar karşısında savunmasız kalmasına yol açan etkenlerin başında gelmiştir.

Kıbrıs'ta nüfus dengesinin Türkler aleyhine değişmesinin ikinci nedeni ise göçtür. 1831 tarihli nüfus sayımına göre adanın toplam erkek nüfusu 45.365 kişidir. Bu sayının 29.780'i Gayrimüslim, 15.585'i de Müslümandır. Nüfus oranına baktığımızda genel nüfus içerisinde Gayrimüslimlerin oranının %65,6 Müslümanların oranının ise %34,4 olduğu görülmektedir. Yani 1831 tarihli nüfus sayımına göre ada nüfusunun üçte birini Müslümanların yani Türklerin oluşturduğu söylenebilir. Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda geçirmiş olduğu siyasal, iktisadi, mali ve askeri bunalımlar, yüzyılın son çeyreğinde değişen Avrupa güç dengesi, Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne son verme girişimleri gibi olumsuz gelişmeler neticesinde Kıbrıs, 4 Haziran 1878 tarihinde geçici bir üs olarak İngiltere'ye bırakılmak zorunda kalmış, ardından Birinci Dünya Savaşı'nda, İngiltere'nin tek taraflı ilhak kararı ile kaybedilmiştir. Kıbrıs'ın İngiliz idaresine geçmesinin ardından yapılan ilk resmi nüfus sayımına göre ise adanın Türk nüfusu dörtte bire düşmüş, İngiliz egemenliğinin sonuna doğru ise yaklaşık beşte bire gerilemiştir.

Kıbrıs'taki Türk nüfusunun giderek azalması, Kıbrıs'ın İngiltere idaresine bırakılmasının, adada yaşayan Türk halkı üzerinde ciddi bir travma yarattığını göstermektedir. Çünkü İngiliz idaresi ile birlikte Kıbrıslı Rumların, adayı Yunanistan'a ilhak yani Enosis çalışmaları ile Osmanlı egemenliğinden çıkan ve üzerinde çok sayıda Müslüman Türkün yaşadığı topraklardaki acı tecrübe birleşince, Kıbrıslı Türkler çok ciddi bir güvenlik sorunuyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu güvenlik sorununu aşmak için ise önlerine iki seçenek koymuşlardır. Bunlardan birincisi,

Osmanlı Devleti'nin yaşadığı olumsuz gelişmeler, adada nüfus dengesinin Türkler aleyhine bozulmasına yol açmıştır. Yaşanan süreç içerisinde nüfus dengesinin Türkler aleyhine bozulmasının nedenlerini genel olarak, göç ve tanassur yani Hıristiyanlaştırma faaliyetleri olmak üzere iki şekilde açıklamak mümkündür.

*Lozan Antlaşması'yla,
ada üzerindeki tüm
haklarından vazgeçen
Türkiye, İngiltere'nin fiili
ve hukuki olarak Kıbrıs
hâkimiyetini kabul etmiştir.
Lozan Antlaşması'nın 16.
20. ve 21. maddeleriyle
hukuki durumları belirlenen
Kıbrıs Türkleri ya İngiliz
vatandaşlığı ya da Türk
vatandaşlığı arasında
tercih yapmak zorunda
bırakılmışlardır.*

Enosis'e karşı durmak ve adanın tekrar Osmanlı idaresine bırakılması için mücadele etmek; İkincisi ise, birinci seçeneğin ortadan kalkması durumunda Anadolu'ya göç etmek. Her ne kadar Osmanlı yetkilileri ve Kıbrıs'ın önde gelenleri Kıbrıs Türk halkına Enosis'in gerçekleşmeyeceği yönünde güvence vermiş olsa da o dönemde gerek Balkanlar ve Kafkaslardaki Müslümanlara yönelik zulüm ve şiddetin boyutunun her geçen gün artmasının yankılarının Kıbrıs'a ulaşması, gerekse de Enosis yönündeki propagandaların yoğunlaşması, Kıbrıslı Türklerin göçünü tetiklemiştir. Tüm bunların neticesinde çok sayıda Kıbrıslı Türk, başta Silifke, Antalya, Adana gibi Anadolu'nun güney sahil şeridi olmak üzere Anadolu'nun çeşitli yerlerine göç etmek zorunda kalmıştır.

Lozan'dan Sonra Yapılan Göçler

Yaşanan bu gelişmelerin ardından, sonraki süreçte imzalanan Lozan Antlaşması'yla Türkiye, ada üzerindeki tüm haklarından vazgeçmiş ve İngiltere'nin fiili ve hukuki olarak Kıbrıs hâkimiyetini kabul etmiştir. Lozan Antlaşması'nın 16. 20. ve 21. maddeleriyle hukuki durumları belirlenen Kıbrıs Türkleri ya İngiliz vatandaşlığı ya da Türk vatandaşlığı arasında tercih yapmak zorunda bırakılmışlardır. Kıbrıs Türklerinin vatandaşlık durumlarının düzenlendiği 21. madde ile ya İngiliz tabiiyetine geçmek ve Türk uyrukluğundan vazgeçmek; ya da Türk uyrukluğunu seçmek ve on iki ay içinde adadan ayrılmak zorunda bırakılan Kıbrıs Türkleri için sıkıntılı süreç başlamış ve artarak devam etmiştir. Hem Türk tabiiyetinde hem de vatani konumunda olan Kıbrıs'ta kalmak gibi bir seçenek olmadığı için, Türk tabiiyetini tercih eden Kıbrıs Türklerinin on iki ay içerisinde adadan ayrılmaları zorunlu hale getirilmiş ve Türkiye'ye göçler başlamıştır. Birçok Kıbrıslı Türk ailenin parçalanmasına neden olan bu uygulama, aynı zamanda adadaki Türk nüfusun, Rumlar karşısında oldukça azalmasına neden olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin ise özellikle Lozan Antlaşması'nı izleyen 1924-1926 yılları arasındaki iki yıl süresince Kıbrıs'tan göçü teşvik edici politikalar takip ettiği görülmektedir. Ancak, Kıbrıs'tan Anadolu'ya yönelik bu göç hareketi sonucu binlerce Türk'ün adadan ayrılması ile birlikte; Türk Kurtuluş Savaşı sırasında Anadolu'dan kaçan bazı Rum ve Ermenilerin Kıbrıs'a gelip yerleşmeleri neticesinde adadaki nüfus dengesinin Türklerin aleyhine bozulması, başlangıçta Türkiye tarafından kabul ve teşvik edilen bu göç hareketinin, Kıbrıs'taki Türk varlığının korunması ve devamlılığı bakımından yanlış bir siyasete dayandırıldığını gözler önüne sermiştir.

Sonraki süreçte, 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin adada yaratmış olduğu ekonomik bunalım, 1931 İsyanı'nın getirmiş olduğu istibdat ve

Maarif meseleleri gibi gelişmeler de ada Türklerinin Anadolu'ya göçünü teşvik etmiştir. Öyle ki, Kıbrıslı Rumların Enosis hülyasını gerçekleştirmede önemli bir gelişme olan adadaki Türk nüfusunun azalması, Enosis'e karşı duran İngiltere'yi dahi endişelendirmiş ve İngiliz yönetimini göçü önleyici ya da zorlaştırıcı tedbirler almaya yönlendirmiştir. Bu tarihten sonra İngiltere'nin, Kıbrıs Türklerini Rumlara karşı bir denge unsuru olarak görmeye başlayarak adada nüfus dengesini koruyucu politikalar izlediği anlaşılmaktadır. İleriki yıllarda da görüleceği gibi İngiltere, Rumların ve Yunanistan'ın Enosis isteklerine, adadaki Türk varlığını işaret ederek karşı durabilmiştir. Her ne kadar Türkiye, başlangıçta bu göçleri desteklemiş olsa da sonraki süreçte Kıbrıs'ta Türk varlığının devamlılığının sağlanması ve Rumlarla etkin mücadele için göçü destekleme siyasetinden vazgeçmiş, Kıbrıs'tan göçmen başvurularını kabul etmemeye başlayarak göçü önleme politikasına destek vermiştir.

Kıbrıs'ın İnsan Kaynağı Problemi: Göçün Rolü ve Sonuçları

Kıbrıs Türklüğü için adadan yapılan göçlerin en önemli etkisi, şüphesiz genç, dinamik, üretken nüfusun adadan ayrılmış olmasıdır. Kıbrıs'ta liseyi bitiren ve yüksek tahsil için Türkiye'ye veya diğer ülkelere giden birçok Kıbrıslı Türk geri dönmemiştir ve aslında bu durum, günümüzde de devam etmektedir. Bugün beyin göçü olarak adlandırılan bu durum, Kıbrıs Türklüğünün geçmişten günümüze en büyük sorunlarından birini oluşturmaktadır. Bu konu ile ilgili 14 Eylül 1938 tarihli konsolosluk raporunda şu ifadeler yer almaktadır: “Yalnız diğer bir kısım muhacirler vardır ki bunların hicretleri devam etmektedir. Bunlar da tahsillerini ikmal için Türkiye'ye gidenlerdir ki hemen bilâ-istisna Türkiye'de kalmakta ve yavaş yavaş Kıbrıs'la alakalarını fek eylemektedirler. Tabii ırkdaşlarımızın okuyup münevver bir ferd olarak yetişmeleri gerek kendileri için ve gerek memleketimiz için çok fâidelidir. Fakat neticede Kıbrıs'ta münevver zümresinden kimse kalmamaktadır ki ileride bu cihet, Kıbrıs Türklerinin yalnız esnaf ve köylüden ibaret bir kitle olarak kalmalarını mucip olacaktır”.

Konsolosluk raporundan da anlaşılacağı üzere, yaşanan göçler neticesinde, Kıbrıslı Türkler arasında tahsilli gençlerin, esnaf ve zanaatkârların sayılarının yok denebilecek kadar azalmasına bağlı olarak, Kıbrıs Türkleri adeta sadece köylüden ibaret bir kitle olarak kalmıştır. Bu durum, Türk nüfusun başta ekonomik olmak üzere, siyasal, kültürel ve toplumsal gibi çeşitli alanlarda, Rumlar karşısında geri kalmasının da temel sebebini oluşturmıştır. Görüldüğü üzere; Kıbrıslı Türkler, hem tahsilli gençlerin yurtdışına göç etmesi nedeniyle hem de ticarete rekabet edebilecek esnaf ve zanaatkârların sayılarının yok denecek düzeyde olmasından do-

Kıbrıs Türklüğü için adadan yapılan göçlerin en önemli etkisi, şüphesiz genç, dinamik, üretken nüfusun adadan ayrılmış olmasıdır. Kıbrıs'ta liseyi bitiren ve yüksek tahsil için Türkiye'ye veya diğer ülkelere giden birçok Kıbrıslı Türk geri dönmemiştir ve aslında bu durum, günümüzde de devam etmektedir. Bugün beyin göçü olarak adlandırılan bu durum, Kıbrıs Türklüğünün geçmişten günümüze en büyük sorunlarından birini oluşturmaktadır.

*İngiliz idaresi ile birlikte
çok sayıda Kıbrıslı Türk,
İngiliz yönetimin baskısı,
Enosis korkusu, adanın
geleceğinin belirsizliği,
ekonomik sıkıntılar, can ve
mal güvenliği ile Türk-Rum
çatışması yüzünden Kıbrıs'ı
terk etmek zorunda kalmış
ve bunun neticesinde adanın
nüfus dengesi Türklerin
aleyhine, Rumların lehine
değişmiştir.*

layı, toplumsal ihtiyaçların kendi kendine giderilmesi konusunda ciddi seviyede insan kaynağı sorunuyla karşılaşmışlardır. İşte bu sorun Kıbrıs Türklüğünün ekonomik, toplumsal ve siyasal hayatta geri kalmışlığının temel sebebini oluşturmaktadır.

Türklerin ancak teşkilatlanarak adada varlığını sürdürebileceği ortada iken, buna karşılık İngiliz yönetimi özellikle 1931 ayaklanmasından sorumlu tuttuğu Türk halkına yönelik birtakım kısıtlamalara giderek, onların dinsel etkinlikler ve eğitim başta olmak üzere çeşitli alanlardaki haklarını ve örgütlenmelerini engellemeye çalışmıştır. Lozan Antlaşmasıyla birlikte Türkiye ile resmi olarak bağları kopan Kıbrıs Türk halkının önüne her türlü engellemeler koyularak, bir yandan arazi vergileri artırılıp, Türklerin işlerinden çıkarılması ve gerekli iş imkânlarının sağlanmaması gibi yollarla ekonomik sıkıntıya sokulurken, diğer yandan da milli kültürlerini yaşatacak kurumlardan mahrum edilmişler, eğitim alanında önleyici kısıtlamalara maruz kalmışlardır. 1927 Tarihli “Kıbrıs Ma’ârif Teşkilatı” hakkındaki rapordan da anlaşıldığı gibi adadaki Türk ve Rum kesiminin eğitim-öğretim bakımından kesinlikle çok farklı noktalarda olduğu, Kıbrıs Türk ma’ârifinin, okul ve öğretmen sayısı ve niteliği, imkânları gibi birtakım noktalarda, Rumlara göre kıyaslanamayacak kadar geride kaldığı görülmektedir. Bu durumda Türkiye, Kıbrıs Türkleri için bir umut kapısı olduğundan, özellikle eğitim amacıyla Kıbrıslı Türk gençleri Türkiye’yi tercih etmiştir. Bu şekilde Kıbrıs Türklerinin adadan göç etmelerinden kaynaklanan iktisadi, toplumsal ve siyasal travma, 20. yüzyılın ortalarından son çeyreğine kadar derinleşerek devam etmiştir.

1955-1974 arası dönemde adanın Türk nüfusu göç vererek azalmaya devam ederken, yetişmiş insan gücü eski dönemlerden farklı olmamıştır. 1955 - 1974 arası dönemin bir önceki yıllardan en önemli farkı, Kıbrıslı Türklerin zar zor yetiştirdiği kalifiyeli insan kaynağını, bu dönemde çatışmalarda kaybetmesi ya da toplumsal ilerlemenin hizmetine koşamaması olmuştur. Mesela, 1964 yılında Türkiye’de üniversite eğitimi gören yaklaşık beş yüz Kıbrıslı Türk, savaşmak için Kıbrıs’ın Erenköy bölgesine gitmiştir.

Özetle söyleyebiliriz ki, İngiliz idaresi ile birlikte çok sayıda Kıbrıslı Türk, İngiliz yönetimin baskısı, Enosis korkusu, adanın geleceğinin belirsizliği, ekonomik sıkıntılar, can ve mal güvenliği ile Türk-Rum çatışması yüzünden Kıbrıs’ı terk etmek zorunda kalmış ve bunun neticesinde adanın nüfus dengesi Türklerin aleyhine, Rumların lehine değişmiştir. Kıbrıs olaylarının bir neticesi olarak meydana gelen Kıbrıs Barış Harekâtı sonucunda ada, kuzey ve güney olmak üzere ikiye bölünmüş ve Türkiye, adanın yaklaşık % 34’ünü kontrolü altına almıştır. Yapılan

müzakereler, Kıbrıs'ta iki toplumu bir araya getirecek bir sonuç verince, bu defa gerek Türkiye gerekse de Kıbrıs Türk Yönetimi, adanın kuzeyinde, Barış Harekâtı neticesinde elde edilen topraklarda yeni bir idare kurma yoluna gitmiş, bunun üzerine 1 Ekim 1974 tarihinde Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi kurulmuştur. Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi ve sonrasında 13 Şubat 1975 tarihinde kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD), adadaki fiili durumu hukuki bir zemine kavuşturarak, KTFD topraklarını yeniden üretime koşturmak için çalışmalarına başlamıştır. Bu dönemde KTFD'nin en çok ihtiyaç duyduğu gereksinimlerin başında, her türlü insan kaynağı gelmiştir. Bir taraftan 1955-1974 arası dönemde meydana gelen çatışmalar nedeniyle Kıbrıslı Türklerin göçü, diğer taraftan da 1974 Savaşı dolayısıyla adanın kuzeyinden güneyine göç etmek zorunda kalan Rumlar, KTFD topraklarında ciddi bir insan gücü açığının doğmasına neden olmuştur. Her ne kadar Viyana Sözleşmesi gereğince, adanın güneyinde kalan Türkler kuzeye göç etmişse de bu değişim yine de ihtiyaç duyulan iş gücü açığını kapatmaya yetmemiştir. Kıbrıs'ta azalan Türk nüfusu, her zaman için Kıbrıs Türk liderlerinin de zihninde bir sorun olarak yer almış ve çözüm bulabilmek için zaman zaman Türkiye'de yaşayan Kıbrıslı Türkleri geri getirme gibi çeşitli girişimlerde bulunulmuştur.

Bir taraftan 1955-1974 arası dönemde meydana gelen çatışmalar nedeniyle Kıbrıslı Türklerin göçü, diğer taraftan da 1974 Savaşı dolayısıyla adanın kuzeyinden güneyine göç etmek zorunda kalan Rumlar, KTFD topraklarında ciddi bir insan gücü açığının doğmasına neden olmuştur.

Tahsin ERTUĞRULOĞLU

KKTC Dışışleri Bakanı

Kıbrıs Türk halkı sadece Türkiye'ye güvenmektedir!

”

Bu aktörlerin başlıca gayesi, Türkiye ile Kıbrıs'ın bağını koparmak, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de etkili olmasını, söz sahibi bir ülke olmasını engellemektir.

Kıbrıs Adası'na baktığımızda herkesin bir şeyler söylediği, her büyük ülke ve örgütün bir şekilde var olmak istediği bir bölge. Ve siz “Kıbrıs Türk ulusunun meselesidir” diyorsunuz. Beraber değerlendirdiğinizde neler söylemek istersiniz?

Kıbrıs Adası'nın bulunduğu Doğu Akdeniz bölgesi oldukça stratejik bir konumda yer almaktadır. Bulunduğumuz coğrafyanın tarihsel olarak önemli ticaret yollarının keşiştiği bir bölge olmasının yanı sıra, son dönemde keşfedilen

hidrokarbon kaynakları ile beraber stratejik önemi daha da artmıştır. Bunun doğrudan bir sonucu olarak, başta Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 5 daimî üyesi olan Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Çin, Birleşik Krallık ve Fransa olmak üzere Avrupa Birliği, İsrail ve Orta Doğu Devletleri kendi ulusal çıkarları doğrultusunda gerek doğrudan gerekse etkileri altına aldıkları yerel aktörler nezdinde, bölgede yoğun faaliyet gösterme gayreti içindedirler. Bu aktörlerin başlıca gayesi, Türkiye

ile Kıbrıs'ın bağıını koparmak, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de etkili olmasını, söz sahibi bir ülke olmasını engellemektir. İşte bu sebeplerden dolayı, Kıbrıs davası sadece Kıbrıs Türkü'nün değil Büyük Türk Ulusu'nun davasıdır. Kıbrıs Türkü'nün misyonu Türk Ulusu'nun Doğu Akdeniz'deki hak, hukuk ve çıkarlarını korumaktır.

Türkiye'nin Kıbrıs'ta varlığına ve orada uyguladığı politikalara küresel ve bölgesel ölçekte bakalım, dediğimizde nasıl bir tablo çıkar önümüze?

Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tarihten gelen güçlü bağlarıyla, birbirinden ayrılmaz et ve tırnak gibidir. İlaveten, Türkiye'nin Kıbrıs adasındaki varlığı uluslararası anlaşmalara dayanmaktadır. Öte yandan, uluslararası camia 1963 yılından itibaren Kıbrıs Türkü'nü adeta yok saymış ve Kıbrıs Rum tarafına hak etmediği bir statü atfetmiştir. Kıbrıs Türk halkının özden gelen haklarını görmezden gelinmekte, egemen eşitliği ve eşit uluslararası statü sahibi olduğu kabul görmemektedir.

Bu tarihsel gerçekler bağlamında, Kıbrıs Türk Halkı sadece Türkiye'ye güvenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Türkü'ne sağladığı yardım ve imkanlar sayesinde Kıbrıs Türkü, yarım yüzyıldan uzun bir

süredir insanlık dışı ambargolar ve izolasyona tabi tutulmasına rağmen, bugün dünyadaki birçok ülkeden daha müreffeh bir yaşam sürdürme imkanına kavuşmuştur.

Batı tarafında Türkiye'nin Ada'da varlığının istenmediği aşikâr. Ve "Siz Türkiye'den farklısınız!" diyorlar. Bilhassa Avrupa Birliği'nin tavrını baz alarak sormak istiyorum. Ada'da Batılıların durdukları yer tam olarak neresi?

Batı dünyasının derdi, Türkiye Cumhuriyeti ile Kıbrıs Türkü'nün bağıını koparmaktır. Batı dünyası, Türkiye'nin Doğu Akdeniz coğrafyasında etkili, söz sahibi bir ülke olmasını engellemek amacı taşımaktadır. Bu nedenle, Güney Kıbrıs Rum yönetimini sözde "Kıbrıs Cumhuriyeti"ni kisvesi altında, kendi üyelik kriterleri hilafına üye yapan Avrupa Birliği başta olmak üzere, Kıbrıs Türk halkı üzerinde "Siz Türkiye'den farklısınız" söylemleri kullanılarak adeta bir psikolojik savaş yürütülmektedir. Oysa ki, Kıbrıs Türk halkı, büyük Türk ulusunun ayrılmaz bir parçasıdır, Kıbrıs Türkleri adada Türk ulusunun menfaatlerini korumaktadır. Batı Dünyası ne yaparsa yapsın, Türkiye ile KKTC arasındaki birliği, bütünlüğü bozamayacaktır.

“

Kıbrıs Türk Halkı sadece Türkiye'ye güvenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Türkü'ne sağladığı yardım ve imkanlar sayesinde Kıbrıs Türkü, yarım yüzyıldan uzun bir süredir insanlık dışı ambargolar ve izolasyona tabi tutulmasına rağmen, bugün dünyadaki birçok ülkeden daha müreffeh bir yaşam sürdürme imkanına kavuşmuştur.

Yine bu minvalde 2004'ten bu yana Maraş'ta Rumların avantajlı oluşunu neye bağlıyorsunuz ve değişti mi yeni dönemde bu denge?

”

Bugün adada iki taraf arasında herhangi bir ortak zemin bulunmadığı nettir. Kıbrıs meselesinde kalıcı bir anlaşmaya varılmasının tek yolu, uluslararası toplum tarafından mevcut gerçeklerin kabul edilmesinden geçmektedir.

İlk olarak belirtmem gerekir ki, kapalı Maraş'ın KKTC toprağı olduğu kesinlikle unutulmamalıdır. Dolayısıyla, Kıbrıs Rum tarafının kapalı Maraş ile ilgili herhangi bir tasarrufunun bulunması veyahut avantajlı durumda olması asla söz konusu değildir. Kapalı Maraş bölgesinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin yapmış olduğu açılım, bölgenin kademeli olarak askeri bölge kapsamından çıkarılarak sivil bölge haline dönüştürülmesi sürecidir. Kıbrıs Türk tarafı yaptığı bu açılım ile kapalı Maraş'ı bir havalimlet şehir olmaktan çıkarıp, bir değer olmasını hedeflemektedir. Bu açılım, uluslararası hukuk ile uyumlu bir şekilde, eski sahiplerinin mülklerini geri

alabilmeleri için, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından etkin bir iç hukuk yolu olarak tanınmış, Taşınmaz Mal Komisyonu'na başvurabilecekleri bir süreç dahilinde ilerlemektedir. Ancak, aynı zamanda kapalı Maraş'ın çok büyük bir kısmının Vakıf toprağı olduğu da asla gözden kaçmamalıdır. Bölgedeki mülkiyet konusu Vakıf malları statüsü ihlal edilmeden, Vakıfların da hakları korunarak ele alınacaktır.

BM tarafından Kıbrıs'a kişisel temsilci atandı. Bu atamaya bakışınız nasıldı? Uzlaşma amacıyla yapılmış bir atama mıydı? Ve Rum tarafıyla ortaklığı ne düzeyde etkiledi?

Öncelikle ifade etmek isterim ki, BM Genel Sekreteri, Kişisel Temsilcisini, adadaki iki taraf arasında bir uzlaşma bulunması için değil, iki taraf arasında ortak bir zemin bulunup bulunmadığına dair bir durum tespiti yapması için atamıştı. Ve hatırlanmalıdır ki, Kıbrıs Türk tarafı, bir kişisel temsilci atanmasına, adadaki iki taraf arasında ortak bir zemin bulunup bulunmadığının tespiti amacıyla altı aylık bir zaman dilimi içinde görev ifa etmesi koşulu ile onay vermişti.

Görev süresinin sonuna gelen kişisel temsilciden beklentimiz, adadaki gerçeklerle ilgili vardığı sonuçları ve ortak ze-

min bulunup bulunmadığına ilişkin tespitini sarıh bir şekilde kayda geçiren, tarafsız ve gelecekte atılabilecek adımlarla ilgili gerçekçi öneriler içeren bir rapor yayınlamasıdır.

Bugün adada iki taraf arasında herhangi bir ortak zemin bulunmadığı nettir. Kıbrıs meselesinde kalıcı bir anlaşmaya varılmasının tek yolu, uluslararası toplum tarafından mevcut gerçeklerin kabul edilmesinden geçmektedir. Adada kendi kendini yönetmekte olan iki ayrı Devlet bulunduğu bir olgudur. Bu çerçevede, Kıbrıs Türk halkının özden gelen haklarının, yani kendilerine ait devletin egemen eşitliği ve eşit uluslararası statüsünün tescil edilmesi ile birlikte, adadaki iki Devlet, iyi komşuluk ilişkileri içinde gelecekte yan yana nasıl yaşamak istediklerine karar vermek üzere yeni müzakere süreci içine girebileceklerdir.

Tahsin ERTUĞRULOĞLU

1953 yılında Lefkoşa'da doğdu. ABD'nin Arizona Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu.

1983-91 yılları arasında Dışişleri ve Savunma Bakanlığı'nda görev yaptı. 1986-91 yılları arasında KKTC Londra Temsilciliği'nde Siyasal İşler Sorumlusu olarak çalıştı. 1991 yılında Başbakanlık Müsteşarı oldu ve 1994 yılına kadar bu görevi yürüttü. 1995'de ABD'nin Minnesota Üniversitesi'nde Kamu Yönetimi üzerine bir yıllık Humphrey Fellowship eğitim programına katıldı. 1996 yılında yeniden Başbakanlık Müsteşarlığı'na atandı. BRTK yönetim kurulu üyeliği ve başkanlığı görevinde bulundu. 6 Aralık 1998 genel seçimlerinde UBP Lefkoşa Milletvekili olarak seçildi ve 1999-2003 yıllarında UBP-TKP ile UBP-DP Hükümetlerinde Dışişleri ve Savunma Bakanı olarak görev aldı.

14 Aralık 2003 genel seçimlerinde ve 20 Şubat 2005 erken genel seçimlerinde Ulusal Birlik Partisi'nden Lefkoşa Milletvekili seçildi. 16 Aralık 2006 tarihinde yapılan UBP kurultayında UBP genel başkanlığına seçildi. 29 Kasım 2008 tarihine kadar bu görevi yürüttü.

19 Nisan 2009 erken genel seçimlerinde yeniden Ulusal Birlik Partisi'nden Lefkoşa Milletvekili seçildi. Haziran 2009-Nisan 2010 tarihleri arasında Avrupa Konseyi Parlamenterler Assamblesi (AKPA) toplantılarında Ulusal Birlik Partisi'ni temsil etti.

2010 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde bağımsız aday olmasının parti tüzüğüne aykırı olduğu gerekçesiyle bağımsız milletvekili konumuna düşen Ertuğruloğlu, 2011 yılında Demokrasi ve Güven Partisi'ni kurdu ve bu partinin başkanlığını yaptı. 2012 yılı sonunda eski partisi UBP'ye geri döndü.

Tahsin Ertuğruloğlu, 31 Aralık 2012 tarihinden itibaren Ulusal Birlik Partisi Milletvekili olarak parlamentoda görev aldı ve 28 Temmuz 2013 Erken Genel Seçimlerinde UBP'den Lefkoşa milletvekili olarak seçildi.

Ertuğruloğlu 15 Temmuz 2015 - 4 Nisan 2016 tarihleri arasında Ulaştırma Bakanlığı görevini yürüttü. Yeni kurulan UBP-DP hükümetinde Dışişleri Bakanı olarak görev alan Ertuğruloğlu 16 Nisan 2016 tarihinden itibaren Dışişleri Bakanı olarak görev yapmaktadır.

Evli ve iki çocuk babası olan Ertuğruloğlu İngilizce bilmektedir.

Bariş Harekâtı'nın Siyasi ve Diplomatik Kazanımları

DR. AHMET ZEKİ BULUNÇ

Başkent Üniversitesi, Öğretim Üyesi

Tarihi Süreç ve Gerçekler

KIBRIS uyuşmazlığı Rum-Yunan tarafının ve destekçileri uluslararası emperyalist aktörlerin iddia ettikleri gibi 20 Temmuz 1974 Türk Bariş Harekâtı ile başlamış olan bir mesele değildir. Kıbrıs uyuşmazlığının temel nedeni, 1959 Zürih Antlaşması, Kıbrıs Türk Halkı, Türkiye'nin garantörlüğü, Türk Bariş Harekâtı ve Türk askerinin adadaki varlığı değildir.

Kıbrıs'ın yakın tarihinde yaşanan gerçekler, özellikle Rum-Yunan ikilisinin Kıbrıs Türk halkını "imha" etmek için gerçekleştirdikleri katliamlar, etnik temizlik ve soykırım faaliyetleri, Kıbrıs uyuşmazlığının 20 Temmuz 1974 Bariş Harekâtı ile başlamadığını, aksine söz konusu en ağır insanlık suçlarının bir daha gerçekleştirilemeyecek şekilde sonlandırıldığı yadsınamayacak şekilde ortaya koymaktadır. Kıbrıs uyuşmazlığının nedeni, Yunanlıların 1790'lardan günümüze, Megali İdea ülküsü çerçevesinde devam eden Büyük Yunanistan hayali ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etme (ENOSİS) mücadelesidir.

Özetle günümüzde de devam eden Kıbrıs uyuşmazlığının temelinde Megali İdea ve ENOSİS hedefi, Türk halkını azınlık bir toplum statüsüne düşürmek, Kıbrıs'ın tamamına Rum-Yunan egemenliğini yaymak, Adada Türk askeri varlığına son vermek olduğu için 1967 yılında başlayan Kıbrıs müzakerelerinde bir uyuşmaya varılabilmesinde gereken siyasi iradeyi ortaya koymadılar. Uyuşmazlığın özü garantörlük, Türk askerinin varlığı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ortadan kaldırılması, toprak, mülkiyet, tazminatlar gibi tavizlerle "Kıbrıs'ın halkını ve toprağını birleştirilme" ve sözde "işgale" son verme meselesi değildir.

*Kıbrıs uyuşmazlığının nedeni,
Yunanlıların 1790'lardan
günümüze, Megali İdea
ülküsü çerçevesinde devam
eden Büyük Yunanistan
hayali ve Kıbrıs'ı
Yunanistan'a ilhak etme
(ENOSİS) mücadelesidir.*

Kıbrıs Türk halkı için uyuşmazlığın gerçek nedeni, Rum-Yunan ikili-sinin ENOSİS mücadelesinin nasıl sonlandırılacağı, Türk Halkının ege-menliği, can-mal güvenliği ile uluslararası antlaşmalarla Türk tarafının (KKTC-Türkiye) kazanılmış meşru haklarının nasıl garanti edileceği, Ege-men ve Bağımsız Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde varlığını sürdür-mesi meselesidir.

Rumlar hiçbir zaman 50 yılı aşkın müzakere süreçlerinde siyasi eşit-liğe, iki eşit-egemen halka ve egemenliğin eşit şekilde iki Kurucu Halk ve iki Kurucu Egemen devlet tarafından paylaşılmasına dayalı bir fede-rasyona razı olmamış; olmayacaklarını da Annan Planı’na hayır deme-leri ve en son Temmuz 2017 tarihinde Crans Montena görüşmelerinde masayı devirmeleriyle kanıtlamışlardır. Hedefleri Rumların yöneteceği ÜNİTER bir devlette Türklere azınlık hakları verilmesi ve uzun vadede Ozmosis yoluyla Türk halkını eriterek ENOSİS’in gerçekleştirilmesidir.

Bu amaçla belirledikleri strateji, 1968’den beri son 50 yılda yaptıkları gibi Türk tarafını (KKTC ve Türkiye) sonuç vermeyen “federasyon görüşme-lerine” hapsedmek, “çözümü sağlayacak federasyon” görüşülür, aldatma-casıyla müzakereleri ucu açık bir süreçte sürdürmek, Kleridis’in “Teslim olmalarını ve diz çökmelerini sağlamak için Kıbrıs Türklerini gettolara ka-pattık” anlayışıyla Türk halkını çöktürmektir. Böylece Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin tanınmasını, gelişmesini, güçlenmesini önlemektir.

Rum-Yunan Soykırım Planları ve 20 Temmuz Türk Barış Harekâtı

Akritas Planı ve İpheostos Planları derinliği ve kapsamı olan gerçek soykırım planlarıdır. Bu planlar, Türk halkını programlanmış imha plan-larıdır. Belgelerle kanıtlandığı üzere sözü edilen planlar Rum ve Yunan devlet yöneticileri ve organları tarafından hazırlanmış ve uygulanmıştır. Akritas Planı önemlidir çünkü planın amacı, “Kıbrıs Cumhuriyeti’ni orta-dan kaldırmak ve Türk halkını imha etmek” ve ENOSİS’İ ilan etmek olarak belirlenmiştir. Bu amaçla Akritas Planı 21 Aralık 1963 yılında, İphostos Planı da 1974 yılında uygulanmış ve Türkler çocuk, kadın, erkek, yaşlı, sivil demeden köylerinde katledilerek toplu mezarlara gömüldüler.

1959 Zürih, Londra ve 1960 Antlaşmaları ve bu antlaşmalarla bağ-lantılı tarafların yayımladıkları memorandumlar ve bildirilerle kurulan 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti iki halkın tam siyasi eşit oldukları ve egemen-liği paylaştıkları bir Ortaklık Devleti idi. Kıbrıs devletinin kuruluşunda bağımsızlığında ve egemenliğinde Kıbrıs Türk halkı ve Rum halkı kuru-cu ortaklardı. Bu yapının oluşturulmasının nedeni “Bir Kıbrıs milleti” var olmadığı, buna karşılıklı iki ayrı halkın var olduğu idi. Bu nedenle Kıbrıs

*Hedefleri Rumların
yöneteceği ÜNİTER bir
devlette Türklere azınlık
hakları verilmesi ve uzun
vadede Ozmosis yoluyla Türk
halkını eriterek ENOSİS’in
gerçekleştirilmesidir.*

Ancak Kıbrıs Türk halkının on bir yıllık inançlı, kararlı direniş ve sapmayan Türklük savaşımı sonunda Barış Harekâtı ile Adada yeni siyasi coğrafyanın sınırlarının çizilmesi ve nüfus mübadelesinin kabul edilmesi sonucunda ENOSİS hedefi yerine bağımsız ve egemen iki devlet gerçeği ile yüzleştiler.

Cumhuriyeti Garantör Devletlerce garantilenmiş bir ortaklıktı. Tarafların rıza ve mutabakatı ile kabul edilmiş olan “Kıbrıs’ın bağımsızlığını korumak için” uygulamaya konan garanti sisteminin yeterli olacağı varsayılmıştı. Antlaşmalar ve garanti sistemi uzlaşmazlığın temel nedeni olan ENOSİS ve onun karşıtı olan TAKSİM de yasaklandığı için böyle bir beklenti yaratılmıştı. “Ancak ortaklıkların kalıcı olabilmesi ortakların iyi niyetine ve ortaklığa birlikte sahip çıkmalarına bağlı olduğu unutulmuştu. Rum-Yunan ikilisi için 1960 Ortaklık Devleti “Enosise sıçrama tahtası” olarak değerlendirilmişti.”¹ Rum-Yunan tarafı Kıbrıs Devleti’nin kuruluşunun üçüncü yılında Enosis için Akritas Soykırım Planı ile Türk halkına karşı soykırıma geçti. Çok kısa bir sürede Enosisi gerçekleştirecekleri plan ve programlarını yapmışlardı. Ancak Kıbrıs Türk halkının on bir yıllık inançlı, kararlı direniş ve sapmayan Türklük savaşımı sonunda Barış Harekâtı ile Adada yeni siyasi coğrafyanın sınırlarının çizilmesi ve nüfus mübadelesinin kabul edilmesi sonucunda ENOSİS hedefi yerine bağımsız ve egemen iki devlet gerçeği ile yüzleştiler. Sonuç olarak sürekli ret etikleri ve Türk halkıyla hiçbir şeyi paylaşmak istemedikleri uzlaşma modeli federasyon çökmüş ve bitmiştir.

20 Temmuz 1974 Türk Barış Harekâtı’nın en önemli siyasi, ekonomik, sosyal ve diplomasi sonuçlarının başında bu gerçek gelmektedir. Bir diğer anlatımla Barış Harekâtı’nın Kıbrıs Türk halkının var oluşu, güvenliği ve geleceği için çok önemli olan önde gelen sonuçlarından biri Kıbrıs Adası’nın bir Yunan toprağı olmasını, Türk halkının “İMHA” edilmesini önlemesi, katliam, etnik temizlik, Soykırım Planlarının bir daha gündeme gelememek üzere tarih sayfalarına gömülmesi, Kıbrıs Adası’nda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi olarak iki egemen ve eşit statüde iki devletli bir yapının oluşmasını sağlaması ve Türk deniz yetki alanlarını (Mavi Vatanı) sağlamış olmasıdır.

Barış Harekâtı ile Doğu Akdeniz’de elli yıl önce yeni bir jeopolitik oluşum meydana gelmiş ve Türkiye’nin ve Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ağırlık merkezi olduğu yeni jeopolitik dengeler kurulmuştur. Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bağımsız ve egemen bir devlet olarak varlığının devamı Türkiye ve Doğu Akdeniz jeopolitiği açısından vazgeçilemez bir öneme sahiptir. Türkiye’nin Anadolu ve Trakya yarımadaı ile Türk Boğazları gibi deniz jeopolitiğinin “asli hazinelerini” güneyden koruyan, “Türkiye’nin ileriden savunmasındaki güney kalesi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti” ve Türk dünyasının ilk ada Türk devletini ortadan kaldıracak Annan Planı gibi planlarla, KKTC’nin jeopolitik varlığına son verecek, Türk Boğazları ve Mavi Vatandan koparacak uzlaşma arayışları kesinlikle kabul edilemez. “İçimizdeki Atlantikçi mandacılar, adadaki Rumcu AB’ciler ne derse desin Tür-

kiye, jeopolitik geleceğini güvence altında tutmak zorundadır. Emperyalizm Türkiye'nin denize çıkmasına ve deniz jeopolitiğinde hâkim oyuncu olmasını istemez.”² Annan Planı, Crans Montana yaklaşımı gibi uzlaşma anlayışları kabul edilemez. Obama Doktrini (2015) bağlamında ABD'nin Doğu Akdeniz Politikası ve buna dayalı uygulamalarla Suriye, Doğu Akdeniz, İsrail politikalarının belirlenmesi bağlamında bu hususlar daha da önem kazanmaktadır. Özellikle İsrail'in Gazze saldırıları ve soykırım uygulamalarının, Kıbrıs ve Doğu Akdeniz politikalarının yaşandığı günümüzde, ABD'nin, uluslararası Kıbrıs Antlaşmalarından özellikle Garanti ve İttifak Antlaşmalarına aykırı olarak GKRY'de 2018 yılında askeri ataşe görevlendirmiş olması, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni yok sayması ve Kıbrıs Adası'nda “resmi muhataplığı” GKRY üzerinden sürdürmesi gibi gelişmeler, jeopolitik açıdan ortaya çıkan gelişme potansiyelinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsız egemen bir devlet olarak varlığının devamı açısından konunun önemini daha da artırmaktadır.

Türk tarafı olarak bize düşen, egemenliğimiz, devletimiz ve siyasi eşitliğimiz başta olmak üzere bütün haklarımıza ve uluslararası hukukun kazandırdığı bütün haklarımıza ve mevcut statümüze tam anlamıyla sahip çıkmak; egemen ve bağımsız bir KKTC'ni yaşatmaktır.

Kıbrıs Türk Halkının yeniden doğuşunun, bağımsız egemenliğini, kuruluşunu, özgürlüğünü ve kesin güvenliğini kazandığı Türk Barış Harekâtı'nın 50. Yıl dönümünü Anavatanımızla birlikte kutlamanın onur ve mutluluğunu yaşıyoruz. Mutlu Barış Harekâtının 50. Yıl dönümünde egemen bir halk olarak, kendi bağımsız devletimizin çatısı altında, kendi bayrağımızın gölgesinde, Anavatanımızın ve kahraman ordumuzun, Güvenlik Kuvvetlerimizin güvencesinde kutlamanın huzur ve gururunu yaşıyoruz.

Kıbrıs Türk halkı olarak en büyük bayramımız 20 Temmuz Barış ve Özgürlük Bayramını kutlarken bugünlere ulaşmamızda etkin mücadele veren Liderimiz Dr. Fazıl Küçük'e, Kurucu Cumhurbaşkanımız Rauf R. Denktaş'a, şehitlerimize, gazilerimize Tanrıdan rahmet dileriz. Ayrıca Anavatanımıza, Türk Silahlı Kuvvetlerimize, Kahraman Mücahitlerimize ve Büyük bir direniş gösteren Kıbrıs Türk Halkına şükranlarımızı sunarız.

Barış Harekâtı ile Doğu Akdeniz'de elli yıl önce yeni bir jeopolitik oluşum meydana gelmiş ve Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ağırlık merkezi olduğu yeni jeopolitik dengeler kurulmuştur.

¹ KKTC Cumhuriyeti Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş'ın yazı, görüş ve analizlerinden yapılan değerlendirme.

² Cem Gürdeniz, KKTC: Türk Deniz Jeopolitiğinin Vazgeçilmez Anahtarı, <https://www.veryansintv.com/kkctc-turk-deniz-jeopolitiginin-vazgecilmez-anahtari/> :Erişim Tarihi: 26 Haziran 2022, 09:00.

Henry Kissinger'ın 1974 Kıbrıs Politikası

Doç. DR. ALTUĞ GÜNAL

Ege Üniversitesi, Öğretim Üyesi

ABD'NİN Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1960'daki bağımsızlığından 1974'teki Barış Harekatı'na kadarki öncelikli Kıbrıs politikası; adanın Doğu Bloğu'na kaymasını ve ayrıca Kıbrıslı Rum ve Türkler arasındaki sorunların, NATO üyesi Yunanistan ve Türkiye'yi savaştıracak ya da Sovyetler Birliği'ni müdahale ettirecek kadar kötüleşmesini engellemek olmuştur. Ancak Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'un, Bağlantısızlar Hareketi'ne katılması, içeride komünistlerle dışarıda ise Doğu Bloğu ve Sovyetler Birliği ile iyi ilişkiler geliştirmesi, "Akdeniz'in Castro'su" olarak şüphe ile bakılmasına neden olmuştur. Doğu Akdeniz'in kilit bir noktasında, jeostratejik olarak oldukça önemli görülen Kıbrıs'taki bu gelişmeler, Soğuk Savaş yıllarında doğal olarak Batı Bloğunun lideri ABD'yi rahatsız etmiştir. Bu nedenle NATO üyesi Yunanistan'ın askeri darbe ile Makarios'u devirmesi ve hemen ardından yine NATO üyesi Türkiye'nin askeri müdahale ile adanın üçte birini ele geçirmesinde ABD'nin desteği ya da en azından yeşil ışığı olduğu yönünde yaygın spekülasyonlar doğmuştur. ABD'nin, darbeye rağmen Yunanistan'a yönelik askeri yardımı kesmediği gibi Yunan cuntasına karşı gerektiği kadar sert yaklaşmaması ve ardından gelen Türkiye'nin askeri müdahalesine karşı müttefiki İngiltere'nin talebine rağmen askeri önlem almayı reddetmesi de bu spekülasyonları güçlendirmiştir. Ancak Kıbrıs'ta yaşanan tüm önemli gelişmelerde ABD'nin parmağının olduğunun savunulması, bugün bile müzakerelerde tarafların daha katı durmasına ve gelen her teklifin ABD'nin gizli ajandası olduğu gerekçesiyle şüpheyile karşılanmasına ne-

*Kıbrıs Cumhurbaşkanı
Makarios'un, Bağlantısızlar
Hareketi'ne katılması, içeride
komünistlerle dışarıda ise
Doğu Bloğu ve Sovyetler
Birliği ile iyi ilişkiler
geliştirmesi, "Akdeniz'in
Castro'su" olarak şüphe ile
bakılmasına neden olmuştur.*

den olmaktadır.¹ Dolayısıyla özellikle 1974 yılında ABD'nin Kıbrıs'a dair politikasını doğru şekilde ortaya koymak oldukça önemlidir. Bununla birlikte yer kısıtı nedeniyle, bu makalede konunun sadece Kissinger ve Kıbrıs Barış Harekatı boyutuna özetle değinilebilecektir. Daha detaylı bilgi için, okuyacağınız bu yazının da belkemiğini oluşturan Günal, A. (2019), "ABD'nin 1974 Kıbrıs Askeri Darbesindeki Rolü." OPUS International Journal of Society Researches, 10(17)'e bakmanızı salık veririm.

1969'dan itibaren ABD Başkanının Milli Güvenlik Danışmanlığı, 1973'ten itibaren ise aynı zamanda Dışişleri Bakanı pozisyonunu elinde bulunduran Henry Kissinger, Kıbrıs'ta 1974'te yaşanan gelişmelerle doğal olarak doğrudan ilgilenmek durumunda kalmıştır. Üstelik ironik şekilde, Kıbrıs sorununu dünyada hiç müdahil olmak istemediği iki konudan biri olarak tanımlamasına rağmen. (Constandinos, 2009, s. 119) Kissinger'in ayrıca, Nixon'un gündemini belirleyen, ani krizler hakkında değerlendirme yapan ve istihbarat tarafından yapılan örtülü operasyonları onaylama yetkisi olan komitelerin de başında olduğunu belirtmek gerekir. (Güenal, s. 2188)

Modern Kıbrıs tarihinin en çalkantılı ve belirleyici dönemi olan 1974 yazı, tam da Başkan Nixon'un Watergate skandalı nedeniyle tamamen kendi siyasi bekası ile ilgilenmek zorunda kaldığı, ardından azil olmak için istifası sonucu başkanlık değişiminin yaşandığı ve yeni başkan Ford'un görevi henüz devraldığı karışık bir döneme denk gelmiştir. Böyle bir dönemde Nixon, ne Yunan darbesi ne de Türk müdahalesi ile ilgilenmek istemiştir. Nitekim Başkan, 18 Temmuz'da Kissinger'a şunları söylemiştir: 'Herhangi bir taahhütte bulunmamaya çalışacağız. Bu işi sana bırakıyorum.' (...) "Kıbrıs'tan uzak durmaya çalışmak istiyoruz." Kissinger ise "sadece seni bilgilendirmek istedim, buradan sonrasını ben devralıyorum" (Department of State, 1974) demiştir. Türkiye'nin ilk müdahalesi sonrasındaki İkinci Cenevre Konferansı'nın başladığı gün Nixon istifa etmiştir. Yunanistan'da cuntanın ve Kıbrıs'ta Nikos Sampson'un yönetimden düştüğü gün ise Kissinger, Meclis Adli Kurulu'nda saatlerce ifade vermekle uğraşmıştır. Türkiye'nin müdahalesinin daha çok tepkiyle karşılanan ikinci safhası, Ford'un başkanlığın görev ve sorumlulukları hakkında sürekli olarak brifingler aldığı ve anahtar personelle tanıştırılmakta olduğu dördüncü gününde gerçekleşmiştir. Üstelik, daha yeni göreve gelmiş olan başkan, Kıbrıs sorununun detayları hakkında da yeterli bilgi ve birikime sahip değildir (Kissinger, 1981, ss. 494-495). Dolayısıyla Kıbrıs'ta çok kritik gelişmelerin yaşandığı dönemde her iki ABD başkanı da konuya odaklanamamış, sorumluluğu tamamen Kissinger'e bırakmışlardır. (Kissinger, 2000, s. 493) Bu da Yunan darbesi ve Türk mü-

1969'dan itibaren ABD Başkanının Milli Güvenlik Danışmanlığı, 1973'ten itibaren ise aynı zamanda Dışişleri Bakanı pozisyonunu elinde bulunduran Henry Kissinger, Kıbrıs'ta 1974'te yaşanan gelişmelerle doğal olarak doğrudan ilgilenmek durumunda kalmıştır. Üstelik ironik şekilde, Kıbrıs sorununu dünyada hiç müdahil olmak istemediği iki konudan biri olarak tanımlamasına rağmen.

¹ Caroline Wenzke and Daniel Lindley, "Dismantling the Cyprus CONspiracy: The United States Role in the Cypriot Crises of 1963, 1967, 1974, s. 1-2

*Türkiye'nin ilk müdahalesi
sonrasındaki İkinci Cenevre
Konferansı'nın başladığı
gün Nixon istifa etmiştir.
Yunanistan'da cuntanın ve
Kıbrıs'ta Nikos Sampson'un
yönetimden düştüğü gün
ise Kissinger, Meclis Adli
Kurulu'nda saatlerce ifade
vermekle uğraşmıştır.
Türkiye'nin müdahalesinin
daha çok tepkiyle karşılanan
ikinci safhası ise henüz
Ford'un, başkanlığın
görev ve sorumlulukları
hakkında sürekli olarak
briefingler aldığı ve anahtar
personelle tanıştırılmakta
olduğu dördüncü gününde
gerçekleşmiştir.*

dahalesinin ABD destekli olduğuna inanan Yunan-Rum kamuoyunda tepkilerin doğrudan Kissinger'a yönelmesine neden olmuştur.

1974'te Kıbrıs'ta yaşananların ABD'nin onayı ile gerçekleştiğini ve hatta Türk ve Yunan hükümetlerinin bu konuda iş birliği yapmış olabileceğini tamamen ya da kısmen savunan çalışmalar arasında önde gelenler; Andreas Constandinos (2009), Brendan O'Malley ve Ian Craig (1999), Laurence Stern (1975), Prokopis Vanezis (1979), Christopher Hitchens (2002), Christalla Yakinthou (2009) ve William Mallinson'un (2011) eserleridir. Genel olarak iddia, NATO üyesi Yunanistan'ın "komünist;" Makarios'u devirip kontrolü ele almasının ve ardından yine NATO üyesi Türkiye'nin adanın üçte birini ele geçirmesinin, ABD'nin stratejik çıkarlarına daha uygun olduğu ve bu yüzden desteklendiğidir. ABD'nin 1963, 64 ve 67'de darbe ya da müdahaleyi nasıl durdurduysa, 74'te de durdurabileceği, ancak bu sefer durdurmadığına göre onay vermiş olduğu değerlendirilmektedir. Ancak aşağıda anlatılacağı üzere 1974'te durum önceki yıllardan farklıdır. Bu çerçevede Wenzke ve Lindley (2011) kapsamlı çalışmalarında yukarıda anılan argümanları "komplo teorisi" olarak değerlendirirken, Günel da 1974'te Kıbrıs'ta yaşananların; ABD'nin onayı ya da desteğiyle gerçekleştiğini iddia edebilmek için yeteri kadar veri olmadığını savunmaktadır. (Günel, s. 2171)

Kıbrıs sorunu nedeniyle Atlantik İttifak'ın stratejik öneme sahip Güney Doğu Kanadı'nın çökmesinden endişe eden ABD aslında eleştirilerin aksine Kıbrıs konusunda kısa vadeli ya da belirsiz değil, oldukça istikrarlı bir politika izlemiştir. Kissinger'in kendi yazdıkları ve arşivler incelendiğinde anlaşılmaktadır ki, ABD'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından 1974'e kadarki asli politikaları; Türkiye ile Yunanistan'ın savaşmasına müsaade etmemek, Kıbrıs'ın Doğu Kampına kaymasına izin vermemek, Sovyetler Birliği'nin soruna dahil olmasına engel olmak, Kıbrıs konusunda askeri güç kullanmamak ve hem Türkiye hem de Yunanistan'ı kaybetmemeye çalışmak olmuştur. ABD tüm kararlarını, bu politikaların uygulanabilmesine yönelik almış ve gerektiğinde demokrasi ya da insan haklarına dair sorunları görmezden gelebilmiştir."(Günel, s.s. 2193-94)

Ancak Kissinger'in de meseleye tam olarak odaklanabildiğini söylemek zordur. Nitekim başkanlık geçişi ve iç politikadaki kargaşa nedeniyle Kissinger Kıbrıs müzakerelerine katılamamış ve taraflara doğrudan baskı yapamamıştır. Başbakan Ecevit'in Harvard'daki 8 aylık eğitiminde, Kissinger'dan ders almış olması, bir başka deyişle aralarındaki hoca-öğrenci ilişkisi de, birbirlerinin telefonlarına daha kolay çıkmaları dışında

fayda sağlamamıştır. Üstelik hem Yunan darbesine engel olmak, bunun için Yunanistan'a yaptırım uygulamak ama Yunanistan'ı kaybetmemek; diğer yandan hem Türk müdahalesine engel olmak, bunun için Türkiye'ye yaptırım uygulamak ama Türkiye'yi kaybetmemek; ayrıca bu ikisinin birbiriyle savaşmamasını sağlamak ve ilaveten Sovyetlerin konuya müdahil olmamasını garanti etmek, Kissinger gibi tecrübeli bir diplomat için bile imkansız bir görev sayılabilir. Nitekim bu kompleks görev başarısızlıkla sonuçlanmış ne darbeye ne Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadından çıkmasına, ne Türkiye'nin askeri müdahalesine ne de sonrasındaki silah ambargosu nedeniyle Türkiye'nin yabancılaşmasına engel olabilmıştır. Hatta, Kıbrıs'ta yaşananlardan sorumlu görülen ABD'ye Rum ve Yunan nefreti o kadar büyümüştür ki, Rumlar ABD'nin Lefkoşa büyükelçisi Rodger P. Davies'i vurarak öldürmüştür. Yunanistan'da ise ABD büyükelçiliği ateşe verilmeye çalışılmış ve CIA şefi Richard Welsh, Yunanlar tarafından arabasından indirilerek öldürülmüştür. Ayrıca Kissinger'in silah ambargosunu engelleyememesi nedeniyle Türkiye'de doğan kızgınlık sonucu, stratejik İncirlik Üssü'nün bile ABD'nin kullanımına kapatıldığını da hatırlatmak gerekir.

Aslında Kissinger, Yunanistan'dan daha önemli (*Kissinger, 2000, s. 579-580*) gördüğü güvenilir müttefiki Türkiye'yi yabancılaştırmamak için, silah ambargosunu engellemek adına elinden geleni yapmıştır. Ancak gücü, Yunan-Amerikan lobi kuruluşu AHEPA (*Constandinos, 2009, s. 362*) tarafından desteklenen ABD Kongresi'ne yetmemiştir. Türkiye'nin Kıbrıs'ta, ABD askeri teçhizatının sadece savunma amaçlı kullanılmasını öngören 1961 tarihli Dış Yardım Yasası'nı ihlal etmesini gerekçe gösteren Kongre, Watergate skandalının ardından Amerika'nın zayıflayan yürütme erkine karşı avantajlı durumda olmuştur. Bu yüzden Hem Başkan Ford hem de Kissinger'ın yoğun itirazlarına rağmen silah ambargosu 5 Şubat 1975'te yürürlüğe girmiş ve Ekim 1978'e kadar sürmüştür. Kissinger'a göre bu hatalı karar, Türkiye'yi daha katı davranmaya itmiş ve taviz verdirmeyi zorlaştırmıştır.

ABD'nin 1974'te Türkiye'yi durdurmak konusunda 1964 ya da 67'de olduğu kadar kararlı gözükmediği doğrudur. Ancak bu durum Yunan/Rum tezlerinde iddia edilenin aksine Kissinger'in Türkiye'ye onay vermesinden değil, aslen değişen konjonktürden kaynaklanmıştır. Durum 1963, 64 ya da 67'dekinden farklıdır. Öncelikle hem Yunanistan hem de Kıbrıs, demokrasi ile değil darbeci faşist cunta tarafından yönetilmekte olduğundan, uluslararası arenada saygınlığını ve desteği kaybetmiş durumdadır. Kıbrıs'ta Rumlar arasında kanlı bir iç savaş başlamıştır ve Cumhurbaşkanlığı'na Türk düşmanlığı ile ünlü bir eski EOKA'cı getiril-

Kıbrıs sorunu nedeniyle Atlantik İttifak'ın stratejik öneme sahip Güney Doğu Kanadı'nın çökmesinden endişe eden ABD aslında eleştirilerin aksine Kıbrıs konusunda kısa vadeli ya da belirsiz değil, oldukça istikrarlı bir politika izlemiştir.

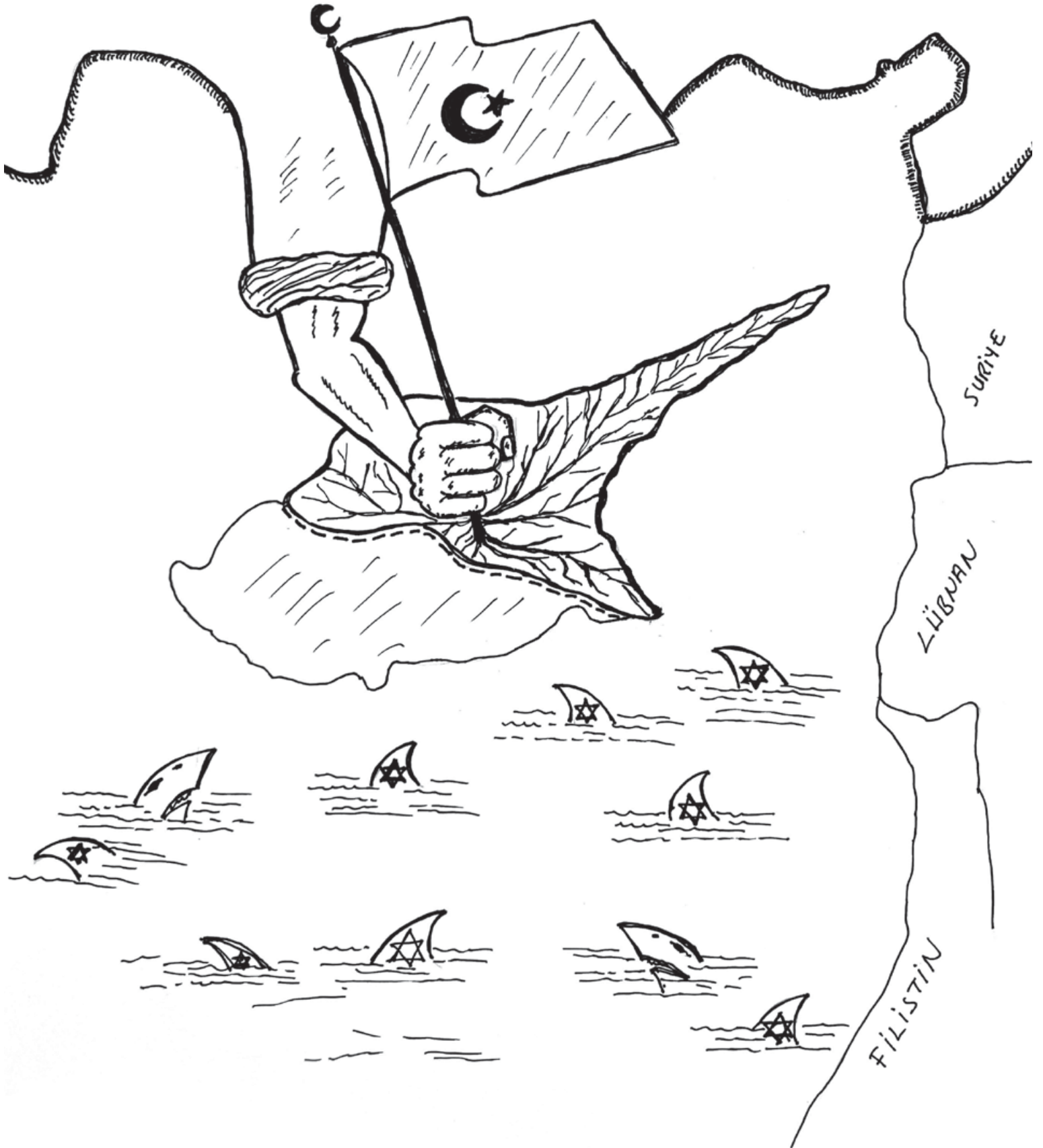
*Kıbrıs'ta yaşananlardan
sorumlu görülen ABD'ye Rum
ve Yunan nefreti o kadar
büyümüştür ki, Rumlar
ABD'nin Lefkoşa büyükelçisi
Rodger P. Davies'i vurarak
öldürmüştür. Yunanistan'da
ise ABD büyükelçiliği ateşe
verilmeye çalışılmış ve CIA
şefi Richard Welsh, Yunanlar
tarafından arabasından
indirilerek öldürülmüştür.
Ayrıca Kissinger'in
silah ambargosunu
engelleyememesi nedeniyle
Türkiye'de doğan kızgınlık
sonucu, stratejik İncirlik
Üssü'nün bile ABD'nin
kullanımına kapatıldığını da
hatırlatmak gerekir.*

miştir. ABD yönetimi Watergate skandalı ile uğraşmakta olduğundan daha önceki gibi Kıbrıs sorunuyla ilgilenememiştir. Afyon krizi nedeniyle Türkiye-ABD ilişkileri zaten kötü durumdadır, dolayısıyla Türk hükümetinin ilişkilerin kötüleşmesinden endişe etmesine gerek kalmamıştır. Türkiye Johnson Mektubu sonrası hayal kırıklığının etkisiyle Sovyetler ile ilişkisini geliştirmiş ve Sovyet müdahalesi endişesini azaltmıştır. Son olarak da yıllar içerisinde Türkiye, adaya çıkarma ve indirme yapabilmek için gerekli askeri teçhizatı artık büyük oranda sağlayabilmiş ve Rumların iç savaş nedeniyle kaos içerisinde olması, müdahale için eskisinden daha avantajlı bir ortam yaratmıştır.

1974'te Kıbrıs'ta yaşananlarda Kissinger'in rolünü doğrudan tespit etmek henüz kolay değildir. Kissenger, ilgili üst düzey yetkililerin Kıbrıs'ın bu dönemi ile ilgili belgeleri yayınlamasını veya dönemle ilgili soruları yanıtlamasını engellemek için uzun süre mücadele etmiştir. 1974 yılına ait ABD arşivleri de üzerinden geçen 50 yıla rağmen halen önemli miktarda sansür içermektedir. Kissinger, anılarını yazdığı *Years of Upheaval (Çalkantı Yılları)* kitabında da Kıbrıs'ın 1974 yılını, ileride bir başka bir kitapta tartışacağını yazmış ve ancak 1999'da anılarını bitirdiği *Years of Renewal'da (Yenilenme Yılları)* konuya biraz açıklama getirebilmiş, hakkındaki suçlamaları reddetmiştir. Bununla birlikte geçtiğimiz yıl hayatını kaybeden Kissinger'in 1974'teki rolünü tam olarak anlayabilmek için ne yazık ki yeni ve sansürlenmemiş belgelerin ortaya çıkmasını beklemek gerekecektir.

TÜRKİYE

V. Gülün
2024

Bülent TURAN

“ESKAD Kıbrıs’ta idealist gençler tarafından kuruldu!”

”
ilk günlerden bugüne
kadar Türkiye’nin
100 yıllık sürecinde
sivil toplumun
farklı jargon ve
argümanlarla da olsa
hükümetlere yön
verdiği boşlukları
doldurduğu
yadsınamaz bir
gerçek.

ESKAD [*Evrensel Sevgi ve Kardeşlik Derneği*] özelinde bir soruyla başlamak isteriz sayın bakanım, KKTC’de Prof. Dr. Necmettin Erbakan’ın yönlendirmesi ile kurulmuş bir öğrenci örgütlenmesi olarak biliyoruz ESKAD’ı. Merhum Erbakan hocamızın zamanın ruhuna itiraz olarak değerlendirilebilecek hayal ve icraat alanlarından biri de sivil toplum çalışmalarıydı, bu bağlamda ESKAD ve çalışmalarını nasıl değerlendirirsiniz?

Merhum Erbakan hocamızdan hep keyifle dinlediğimiz

ve bizim de şiar edindiğimiz bir ifadesi vardır bilirsiniz; “Bir çiçekle bahar olmaz, ama her bahar bir çiçekle başlar.” derdi. ESKAD bizim için bir vesile, araç tabiri caizse. Ben Beykoz’da okurken okulumuz, Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesine taşındı. Okul hayatımda o zamanki milli görüşün gençlik yapılanması olan Milli Gençlik Vakfı okul başkanlığı yapma imkânımız olmuştu, sonrasında il teşkilatında ortaöğretim başkanlığı yaptık, hasılı bir çizgimiz, yürüyüşümüz, yolumuz oldu. Kıbrıs’a da 1995 yılında İHH başkanı

Bülent Yıldırım ağabeyin vesi-
lesiyle bir konferansa gitmiş-
tik. Cumhurbaşkanımız Recep
Tayyip Erdoğan o dönem daha
yeni İstanbul Belediye başkanı
olmuştu. Magosa'da Doğu Akde-
niz Üniversitesinde bir konfe-
rans verdi Cumhurbaşkanımız.
2 gün kaldık orada ve çok sayı-
da gençle tanıştık, toplantılar
istişareler vs. yaptık. Oradan
dönerken uçakta Cumhurbaş-
kanımız "Burası çok kıymetli
ve çok sayıda üniversite öğren-
cisi var burayla ilgilen lütfen!"
dedi. Bir anlamda talimat verdi.
Biz de o talimatı referans alarak
1996 yılında Kıbrıs'ta Magosa
şehrinde Doğu Akdeniz Üniver-
sitesine kayıt olduk. Kıbrıs'ı bi-
lenler daha iyi anlayacaktır; biz
Magosa'yı İstanbul'a, Lefkoşe'yi
Ankara'ya benzetirdik.

Biz lise yıllarımızdaki yürüyüş-
ümüzü "Bir çiçekle bahar ol-
maz!" anlayışımızı sürdürmek
adına hem MGVS genel merkez-
deki arkadaşlar ve büyükleri-
mizle hem Kıbrıs'taki arkadaş-
larımızla istişare ederek belki
burada MGVS yok ama biz bu
yolda çabalayalım niyetiyle
besmeleyi çektik. MGVS'yi kur-
duk ama MGVS adıyla kurama-
dık. Değerli arkadaşlarla yap-
tığımız istişareler sonucunda
ESKAD yani Evrensel Sevgi ve
Kardeşlik Derneği adıyla kur-
duk. İsim babası da Kıbrıslı bir
büyüğümüz Ahmet Yönlüer'di.

Akabinde çok seri bir şekilde
hem Magosa'da hem Lefkoşe'de
sonraki yıllarda da Girne ve
Lefke olmak üzere tüm şehir-
lerde çalışmalar yaptık.

Kendi imkan ve çabalarımız-
la ve yine Erbakan hocamızın
motto olmuş bir cümlesi ışık-
lığında "İnanç tekeden süt çıkar-
r." şiarı ve bilinciyle öğrenci
evleri ve ofisler açtık, paramız
ve gücümüz olduğundan değil
aslında niyetimizin halisliği ve
kuvvetinden oldu bütün bunlar.
İlk başlarda çoğunlukla Türki-
ye'den gelen gençler olarak ken-
di harçlıklarımızdan artırdıkları-
mızla başladığımız faaliyetler
zamanla konferanslar seminer-
ler toplantılar vs. devam etti. 28
Şubat döneminde belli eylem-
ler de yapıldı. ESKAD zamanla
Kıbrıs'ın en önemli sivil top-
lum kuruluşlarından biri oldu.
Çok kıymetli işler yapıldı ve
daha da kıymetlisi şu an hala
ESKAD çalışmalarına devam
ediyor. İdealist gençlerin kendi
çabalarıyla kurulan derneğimi-
zin, 28 yıldır çok önemli bir rol
üstlenerek güzel işler yapması
ayrıca bir gurur kaynağı ham-
dolsun.

**Öğrencilik yıllarınızda
ESKAD'ın kuruluşundan
itibaren çeşitli görevler
üstlendiğinizi belirttiniz. Peki
ne tür faaliyetler yapar ESKAD,
Kuzey Kıbrıs'ta nasıl bir
boşluğu doldurur?**

“

Biz lise yıllarımızdaki
yürüyüşümüzü
"bir çiçekle bahar
olmaz" anlayışımızı
sürdürmek adına
hem MGVS genel
merkezdeki
arkadaşlar ve
büyüklerimizle
hem Kıbrıs'taki
arkadaşlarımızla
istişare ederek belki
burada MGVS yok
ama biz bu yolda
çabalayalım niyetiyle
besmeleyi çektik.

”

Türkiye'nin temel meselelerinde siyasetin söyleyeceği söz başkadır, devletin başkadır, sivil toplumun bambaşkadır. Ama bu kavga etmek demek değil, bu açıklamak, boşluk doldurmak, önünü açmak vs. ile açıklanabilir.

Kıbrıs'ta sporun sanatın vs. her tür ortamın olduğu bir kültür-iklim var malum. O şartlarda kendi duruşu, kimliği kişiliğini koruyup kollamak için Türkiye'den oraya eğitim için giden gençlerin öncülük edip kurduğu bir dernek ESKAD.

Bu derneği sadece “ben” değil “biz” merkezli bakarak tüm şehirlerde okullarda kurmaya çalıştık, birçok gence kol kanat gererek evler yurtlar ayarlayarak toplantı seminer yürüyüş vs. organize ederek gençlerin kimlik ve karakterini güçlendirmeye çalıştık. Gençler mezun olup memleketlerine döndüklerinde önce kendilerine sonra vatana ve millete faydalı insanlar olmaları için uğraştık, hamdolsun güzel neticeler de aldık. Bugün İstanbul Valimiz olan Davut Gül, önceki dönem Ticaret Bakanımız Mehmet Muş gibi çok kıymetli siyasi arkadaşlarımız vardı. Derneğin oradaki en önemli fonksiyonlarından biri de tabii ki gelen öğrenci kardeşlerimize kucak açıp yuva olmaktı. Kıbrıs'ın da böyle bir yapıya ihtiyacı vardı. Kıbrıs'ta siyasiler de bize sıcak bakardı, örneğin dönemin meclis başkanı ve sayın Denктаş'ın danışmanıya bazı bakan ve vekillerle diyalogumuz vardı, toplantılar yapardık, çok kıymetli bir iletişimdi.

Sivil toplum kuruluşlarının sizdeki yeri ve karşılığı nedir, halihazırda nasıl görüyorsunuz sivil toplum hareketlerini Türkiye ve dünyada?

Dünya ve Türkiye'deki temel güç odaklarına baktığımızda Non-Governmental Organization (NGO) diye isimlendirilen “hükümet dışı organizasyonlar” olarak belirtilen sivil toplumun akademik olarak da tartışılması, ele alınması gerektiğini düşünüyorum.

Türkiye'de çok kıymetli örnekleri olmakla beraber dünyadaki örneklerle baktığımızda çok iyi bir seviyede olduğumuzu düşünüyorum. O yüzden sivil toplum sürecini ele alırken geçmişi de günümüzü de birlikte değerlendirmekte fayda var. Dönem dönem darbe saikleriyle de beraber çok güçlendiği veya zayıfladığı zamanlar olmuştur sivil toplumun. Ama sonuçta ilk günlerden bugüne kadar Türkiye'nin 100 yıllık sürecinde sivil toplumun farklı jargon ve argümanlarla da olsa hükümetlere yön verdiği boşlukları doldurduğu yadsınamaz bir gerçek.

Ülkemizin vakıf ve derneklerine baktığımızda da yine zaman zaman çok değerli faaliyetler yaptıkları gibi, zaman zaman da hükümetlerin gölgesinde kaldığını görüyoruz. Güzel faa-

liyetlerde kimin bir gram emeği varsa baş göz üstünedir, iyi niyetli çalışmaların hepsi takdire şayandır lakin çok daha iyi ilerde, iddialı ve öncü olmalarını da istemek de hakkımız.

Bir zamanlar Kartal AİHL'de okurken yapmak istediğimiz faaliyetlerde gittiğimiz belediyelerde salonların kiralanmasını engelleyen bir anlayış vardı, biz azimle kendi cebimizdeki harçlıklarla ve kısıtlı imkanlarla salon bulup faaliyet yapardık. Şimdi tırnak içinde bütün salonlar tüm STK'lara açık ama içini dolduramıyoruz. O yüzden imkanların olmadığı zamanların kıymetiyle var olan zamanlardaki değer ve imkanları iyi tartmak gerek. İstiyoruz ki daha iyi faydalı işler yapalım ve elbette yapılan güzel işleri küçümsemek de olmaz. Bugün

sayısız dernek ve vakfımız çok kıymetli faaliyet ve işler yapıyorlar ve daha iyi olmaları için bizler de dua eder destek oluruz.

Sivil toplum örgütleri siyasetle temasında yön verme veya yönlendirme kabiliyetleri değerlendirildiğinde nasıl daha bağımsız kalabilir, daha özgün bir karakter ortaya koyabilir?

Niyetlerin çok kıymetli ve önemli olduğunu düşünüyorum. Eğer STK'larda emek veren arkadaşların niyetleri siyasal zemine geçmek için oraları bir araç olarak kullanmaksa bu çok tehlikelidir. Ama siyasetle kavga etmek her türlü agresifliği ortaya koyup iletişimi tamamen koparmak da çok anlamsız bir strateji olur. Herkesin kendi mecrasında, yolunda yürüyerek faaliyet üretmesi daha

“

Her liderin her ekibin bir altın çağı olur, bunlar yaşanır ve sonra biter, değişir. Artık yeni iddialar hedefler koymamız lazım. Eskinin iddialarıyla bugünün şartlarında yürümeye kalkarsak patinaj yapmaktan başka bir şey yapamayız.

”
Derneğin oradaki
en önemli
fonksiyonlarından
biri de tabii ki
gelen öğrenci
kardeşlerimize
kucak açıp yuva
olmaktı. Kıbrıs’ın
da böyle bir yapıya
ihtiyacı vardı.

kıymetli olur, fakat zaman zaman özellikle Anadolu’da siyasete yakın olarak konumlandırılan vakıf ve derneklerinde bazı şahısların bu tür görev ve faaliyetleri sadece siyasi yürüyüşlerine bir referans olarak yansıtmalarına üzülerken müşahade ediyoruz. STK’ların kendi tüzük ve idealleri var bu uğurda koşması, çaba sarf etmesi çok kıymetli, siyaset başta olmak üzere tüm kurumların da desteğini talep etmesi de çok doğal ama o diğer kurumların yanında, altında, üstünde veya tam içinde olmasının bir anlamı yok.

Yine geçmişten örnek verecek olursak, çok zor şartlarda gençlik yıllarımızda Beykoz’da, Kartal’da veya Kıbrıs’ta benzer çalışmalar yaparken maddi imkanlarımız yokken, “paramız yok” demezdik ve de çok sıkıntı yaşamazdık. Anadolu insanının 3-5 kuruşluk destekleriyle, ailelerimizin gönderdiği sınırlı harçlıklarla bereketli işler yapardık. Şimdilerde ise nereye gitsem hangi toplantıya katılısam çok büyük olarak bildiğimiz vakıf ve derneklerimiz dahil “para yok” diyorlar mesela, garipsiyorum.

Gençlik yıllarımızda bir idealimiz vardı, bu ideal evrildi mi, evrilmek zorunda mı ve evrildiyse nereye evrildi?

Makamlar gelip geçicidir fakat makamların ateşinden korkarak o makamlara ulaşmayalım da denmez. Gemi limanda emin ellerdedir ama geminin amacı limanda durmak değildir. Eğer sadece iyi niyetle amatör çalışmalar yapacağız, hiçbir risk almayacağız dersek büyümeye, adım atmaya genişlemeye gerek yok denir ki bu yanlış olur. Tabii ki 20 sene 40 sene önceki tarz ve yaklaşımlarla bugünlerin okunması kolay değil. Sayı ve imkan azken insanlar tırmak içinde daha samimi olur dava derdinde olur ama yapılar büyüdükçe, para makam başta olmak üzere tüm dünyevi imkanlar elinizde oldukça tabii ki tavır ve tarzlar değişebilir. Ama burada nüans şu -bazen duyuyorum sohbet halkalarında- “önceden şöyle iyiydik böyle iyiydik” ben bunun doğru olmadığını düşünüyorum. Bugün de iyi olmak zorundayız. Bugün daha iyi iş yapmak zorundayız. Tabiri caizse dağın tepesinde herkes derviş olabilir, önemli olan şehirde de derviş olabilmek. Yok zamandaki yokluklarla çok iyi adam olduk demenin bir kıymeti yok, bugün iyi olmak, iyi kalmak çok daha kıymetli.

Nitekim çok kıymetli örnekler de var bugünkü şartları çok daha iyi olmasına rağmen kendi yürüyüşünü tarzını bozmayan insanların camiaların

olduğu örnekler de var, tam tersi ufacık bir makam veya sandalyede tüm karakteri değişen insanlar, gördük, görüyoruz maalesef. Bunu iyi okuyup değerlendirmek, büyük fotoğrafa bakmak lazım.

Biz iyi olacağız, iyi kalacağız diye yapıların, hayallerin, hedeflerin büyümesinden de korkmamak gerek.

Düşünün, merhum Erbakan hocamızın hayalleri idealleri arasında Ayasofya'nın ibadete açılması, Taksim camii, başörtüsü ve imam hatiplere katsayı zulmünü sona erdirmek gibi hedefler vardı, bugün baktığımızda- biz bunların çoğunu çözdük, başardık hamdolsun. Bu çok kıymetli. Ama bu başarı hikayesinde zayıflar vermedik mi, elbette verdik. Sonuçta büyük resme baktığımızda biz bunları yapmasaydık da "küçük ve iyi kalsaydık" denmez. Biz "büyük olarak" iyi olmak zorundayız. Hatta daha da büyümek durumundayız. Kendi alanımızda, iddiamızda, yürüyüşümüzde çok daha iyi şeyler yapmak zorundayız. Hülasa eskiye hayıflanmak değil bugünü inşa etmek gerek. Bu camia her tür eksikliğine rağmen 20-30 yıl önce sorun olan faraza 100 mesele, başlık varsa 90'ını çözüme kavuşturdu son 20 senede, bu çok büyük bir iş, şuan konuşmuyoruz bile.

Bendeniz bir hukukçu, Müslüman ve zamanında üst düzey AK Parti yöneticisi olarak başörtüsüyle ilgili süreci anlı şanlı hukukçularla tartıştığımızda artık Türkiye'de yasal olarak bunu aşmak mümkün değil raporu verilmişti.

Merhum Erbakan hocamızın hayallerinden biri de başörtülü kardeşlerimizin üniversitelere serbestçe girebilmesiydi, biz 28 Şubat sürecinde el-ele ve zincir eylemlerinde bunu talep ediyorduk sadece, asker, hakim, polis vs. olsunlar diye değil, yeter ki eğitimini serbestçe alsın diyorduk. Bugün geriye dönüp bakınca çok daha ötesinde bir sonuç elde edilmiş. Tabii bunlar yapılırken şu kadar zayıflarımız olmuş, evet olabilir, onlar iç meselemiz tartışalım, daha iyi nasıl yaparız konuşalım, ama bunları yapmayalım eskide kalalım eskiye özenelim doğru şeyler değil, her daim ileriye bakmak zorundayız.

”

Kıbrıs'ta sporun sanatın vs. her tür ortamın olduğu bir kültür-iklim var malum. O şartlarda kendi duruşu, kimliği kişiliğini koruyup kollamak için Türkiye'den oraya eğitim için giden gençlerin öncülük edip kurduğu bir dernek ESKAD.

Şunu da ekleyeyim; Türkiye'nin temel meselelerinde siyasetin söyleyeceği söz başkadır, devletin başkadır, sivil toplumun bambaşkadır. Ama bu kavga etmek demek değil, bu açıklamak, boşluk doldurmak, önünü açmak vs. ile açıklanabilir. O yüzden sivil toplumla devletin aynı şeyleri söylemesi birinin gereksiz hale gelmesidir.

Merhum Erbakan hocanın mücadelesi ve temel iddialarının yansımalarını ve imkanlarını bugünden nasıl değerlendirebilirsiniz?

Erbakan hocamız veya değerli liderlerin hedef ve idealleri bir dönemle sınırlı değil, bitmiş geçmiş filan değil, bir Ayasofya açılır başka bin kapı açma hedefi başlar. O yüzden biten, neticelenen hedefler değil bunlar, biz daha iyisini yapmakla, yeni hedefler koymakla yükümlüüz. Misal katsayı zulmü vardı, kaldırdık, çözüldü, bitti mi, hayır şimdi daha iyi imam hatip nesli nasıl yetiştirebiliriz bunun derdinde olmalıyız. Hocamızın ortaya koyduğu hedefler çok kıymetli olmakla beraber daha iyisini yapmalıyız, hedeflemeliyiz diye düşünüyorum.

Merhum Erbakan hocamız da Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan da Bülent Turan da çok kıymetli işler yapmış olabilir, ama faniyiz sonuçta, bugün var yarın yokuz. Biz bir

yürüyüşün mensuplarıyız. Bu yürüyüşe katkı sağlamak, büyümeye çalışmak bizim temel hedefimiz. Yoksa şahıslarla kaim, onlara bağlı, limitli bir vizyon bakış açısı olmamalı. Vakıf dernek ve partilerimizin bu dönüşüme ayak uydurması gerek. Her liderin her ekibin bir altın çağı olur, bunlar yaşanır ve sonra biter, değişir. Artık yeni iddialar hedefler koymamız lazım. Eskinin iddialarıyla bugünün şartlarında yürümeye kalkarsak patinaj yapmaktan başka bir şey yapamayız. Hayat devam ediyor, bu işlerin 10 sene 20 sene 40 sene sonrası düşünölmek durumunda.

AK Parti hükümetleri bir inşa görevi yaptı son 20 yılda ama daha çok yapılacak işimiz var. Bu yürüyüşün anlayışın bu ülkeye coğrafyaya daha katacak çok şeyi var.

ESKAD ve sivil toplum tecrübeleriniz siyasi hayatınıza ne tür katkılar yaptı, gençlere tavsiyeleriniz nedir?

Beykoz'da, Kartal'da, Kıbrıs'ta hep bir yürüyüşün içinde olduk ben bunu dönemsel bir iş olarak düşünmüyorum, bir hayat tarzı olarak görüyorum tüm gençlere ve dostlara da tavsiye ediyorum. Bize gelen gençlere genelde 4-5 tavsiye verirsem bunların başında "Sivil toplum kuruluşlarıyla yakın olun, faaliyetlerine katılın" olur. Bunu

hem medeniyetimiz hem anlayışımız emreder. Biz sadece ben merkezli değil, biz merkezli, komşusu açken tok yatan bizden değildir, anlayışını kendine şiar edinmiş dertli insanlarız, dolayısıyla sivil topluma uzak bir muhafazakâr yapıyı ben doğru bulmuyorum. Ve dahi Türkiye’de sayısız vakıf ve dernek var, herkesin kendini daha yakın gördüğü göreceği bir yerde çalışması katkı vermesinde büyük fayda olacağını düşünüyorum.

Siyaset yürüyüşümüze gelince, elbette o teşkilatçılığımızın ve STK’cılığımızın bir karşılığı olmuştur. Malum bizim işimiz insanla, halkımızla iletişim, dolayısıyla geçmiş yaşantı ve tecrübemizin, STK çalışmalarımızın çok faydalarını gördük ve halen de görüyoruz. Hasılı bu tecrübeyi çok kıymetli buluyorum.

Erbakan hocamızın bir sözü vardı, “MGV bir üniversitedir” diye, “MGV’den mezun olmak 4 fakülte bitirmek gibidir.” derdi. Tabii ki bir üniversite bitirmek mezun olmak değerli ama bunun yanında vakıf dernek çalışmalarında ekstra hayat tecrübesi kazanmak çok daha kıymetlidir. Yoksa en iyi okulu da bitirseniz bir diplomadır o ama diğeri bambaşka bir hayata hazırlıyor insanı o yüzden tüm gençlerimize sivil toplum faaliyetlerinde görev almalarını ısrarla tavsiye ederim.

Teşekkür ediyoruz sayın bakanım...

Bülent Turan

17 Ocak 1975’te Çanakkale’de doğdu.

İlköğrenimini Lapseki 25 Eylül İlkokulu’nda, ortaöğrenimini Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi’nde yatılı olarak tamamladı.

Lisans eğitimini Doğu Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde tamamladıktan sonra Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi’nde Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı’nda yüksek lisansını yaptı.

Lise ve üniversite yıllarından itibaren birçok sivil toplum kuruluşunda çeşitli görevler üstlendi.

AK Parti İstanbul İl Gençlik Kolları Başkan Yardımcılığı’nın ardından AK Parti İstanbul Teşkilatlanmadan sorumlu İl Başkan Yardımcılığı yaptı.

24. Dönem İstanbul Milletvekili, 25, 26 ve 27. Dönem Çanakkale Milletvekili olarak TBMM’de görev yaptı.

24. Dönemde TBMM Adalet Komisyonu, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve AK Parti Grup Yönetim Kurulu Üyeliği yaptı. AK Parti Genel Sekreter Yardımcılığı vazifesini de yürüttü.

2015-2023 yılları arasında AK Parti Grup Başkanvekili olarak görev aldı.

Türkiye’de ve dünyanın birçok ülkesinde kendi objektifine yansıyan fotoğrafları ve bu fotoğrafların hikâyelerini 2009 yılında yayımlanan “Bir Mola” adını verdiği bir foto-kitapta derledi.

2022 yılında şehir, tarih, siyaset, aile, kültür ve sanat gibi birçok meseleye dair denemelerden oluşan “Durup Düşününce” isimli kitabı yayımlandı.

21.06.2023 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile İçişleri Bakanlığı Bakan Yardımcısı olarak atandı.

İngilizce bilen Turan, evli ve üç çocuk babasıdır.

Kıbrıs'ta Türkçe Ezan Tartışmaları ve Müftülük Kurumu

DR. VOLKAN NURÇİN

ASBÜ KKTC Öğretim Üyesi

Osmanlı'da başlayan ve Cumhuriyet Dönemi ile devam eden Batılılaşma hareketlerinin etkisiyle bu alanda somut adımlar atılmaya başlanmış ve hiç kuşkusuz bu durum, İngiliz hakimiyetinde yaşayan fakat Türkiye'deki her türlü reform ve inkılabı takip ederek uygulama konusunda mücadele eden Kıbrıslı Türk ileri gelenler tarafından da karşılık bulmuştur.

IBADET dilinin Türkçeleştirilmesi ve özelde Türkçe ezan konusu gerek Cumhuriyet öncesinde gerekse Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'de tartışılan önemli konulardandır. Öyle ki dinde reform hareketlerinin en önemli yanını dinin millileştirilmesi oluşturmaktadır. Osmanlı'da başlayan ve Cumhuriyet Dönemi ile devam eden Batılılaşma hareketlerinin etkisiyle bu alanda somut adımlar atılmaya başlanmış ve hiç kuşkusuz bu durum, İngiliz hakimiyetinde yaşayan fakat Türkiye'deki her türlü reform ve inkılabı takip ederek uygulama konusunda mücadele eden Kıbrıslı Türk ileri gelenler tarafından da karşılık bulmuştur.

Türkiye'de Latin alfabesine geçilmesiyle birlikte dinî alanda Türkçeleştirme çalışmaları hız kazanarak Kur'an-ı Kerim, ezan, hutbe ve duaların bu kapsamda Türkçeleştirilmesi çalışmalarına başlandığı görülmektedir. Söz konusu reformların ilki, 1932 yılında Kur'an-ı Kerim'in Yerebatan Camii'nde Türkçe olarak okutulması ile başlamış akabinde ise hutbe ve dualar ile son olarak ezanlar Türkçe uygulanmıştır. Dinî alanda Türkiye'de yaşanan reformlar Kıbrıs'ta da yankı bulmuş ve Türkiye'deki uygulamaların aynı şekilde Kıbrıs'ta tatbik edilmesi basın üzerinden dile getirilmeye başlanmıştır. Harf, şapka ve kıyafet gibi inkılaplar ko-

nusunda Türkiye'deki uygulamalar takip edilip uygulanabilirken ezan, hutbe ve duaların Türkçeleştirilmesi uzun yıllar Kıbrıs'ta mümkün olamamıştır. Kıbrıs'ta Türkçe ezan konusunda yaşanan gecikmenin nedeni, bu yetkiyi verecek makam olan Evkafın gelenek yanlısı tutumuyla ilişkilidir. Her ne kadar Kıbrıs Müftülüğü kaldırıldıktan sonra oluşturulan Fetva Eminliği belli başlı yetkilere sahip olsa da Evkafa bağlı bir memuriyet olması hasebiyle Evkaf yöneticilerinin talimatlarını uygulamakla yükümlü bulunmaktaydı. Evkaf Murahhası Münir Efendi ise ezan, hutbe ve duaların Türkçeleştirilmesine müsaade etmemekte ve mevcut durumun devamını savunmaktaydı. Nitekim Evkaf Murahhası Münir Efendi'nin 1948 yılında emekliye ayrılmasına değin ezanlar Kıbrıs'ta Arapça okunmaya devam etmiştir. Fakat Münir Bey'in emekliliği öncesinde münferit bazı Türkçe ezan uygulamaları da yaşanmıştır. 5 Mayıs 1948 tarihinde Hürsöz Gazetesinde yayınlanan bir haberde Mağusa camilerinde birkaç günden beri Türkçe ezan okunduğu ve bu durumun halk tarafından takdir ve sevinçle karşılandığı ifade edilmiştir. Yine 27 Mart 1948 tarihli Halkın Sesi Gazetesinde yayınlanan bir köşe yazısına göre İzmir'den gelen bir zatın Lefkoşa'da bulunan Ayasofya Camii'nde cuma namazı vaktinde hutbe ezanını Türkçe okuduğu için cemaatten bazı kişiler tarafından engellemelere maruz kalsa da genel olarak cemaatin memnun kaldığı belirtilmiştir.

Basında çıkan haber ve köşe yazılarından hareketle dinî alanlardaki reformların Kıbrıs Türk halkı tarafından nasıl karşılandığını tam anlamıyla ortaya koyabilmek güç olabilmektedir. Çünkü gazeteleri çıkaranların olaylara bakış açıları ve sahip oldukları ideolojiler, çok küçük bir kitlenin benimsediği görüşlerin halka genelleştirilmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle din gibi insanların kolay kolay reform yapılmasını benimseyip içselleştiremeyeceği alanlarda hızlı bir kitlesel kabullenmenin olmasını beklemek doğru olmayacaktır.

Münir Bey'in emekliye ayrılmasından sonra Evkaf Murahhaslığı görevine atanan Kemal Bey, 1948 yılında camilere gönderdiği bir genelgeyle ezanın Türkçe okunabileceğini bildirmiş; böylece camilerde Türkçe ezan okunması resmi olarak başlamıştır. Kıbrıs'ta yaklaşık iki yıllık Türkçe ezan tecrübesinden sonra Şeyh Nazım Kıbrısî'nin resmî vazifeli olmadığı halde Lefkoşa Ayasofya Camii'nde bir cuma namazı esnasında iç ezanı Arapça okuması Kıbrıs Türk basınının gündemini uzun bir süre meşgul etmiştir. Öyle ki Şeyh Nazım Kıbrısî'nin davranışı irtica ve Atatürk devrimlerine yönelik sabotaj olarak değerlendirilmiştir. Kıbrısî'nin Arapça ezan okuma meselesi mahkemeye intikal etmiş ve yapılan soruşturma neticesinde 6 haftalık hapis cezasına çarptırılmıştır.

Kıbrıs'ta yaklaşık iki yıllık Türkçe ezan tecrübesinden sonra Şeyh Nazım Kıbrısî'nin resmî vazifeli olmadığı halde Lefkoşa Ayasofya Camii'nde bir cuma namazı esnasında iç ezanı Arapça okuması Kıbrıs Türk basınının gündemini uzun bir süre meşgul etmiştir. Öyle ki Şeyh Nazım Kıbrısî'nin davranışı irtica ve Atatürk devrimlerine yönelik sabotaj olarak değerlendirilmiştir. Kıbrısî'nin Arapça ezan okuma meselesi mahkemeye intikal etmiş ve yapılan soruşturma neticesinde 6 haftalık hapis cezasına çarptırılmıştır.

Türkiye’de Arapça ezan okumanın serbest bırakılması ve Arapça ezan okuyanlara ceza öngören yasanın kaldırılması, Kıbrıs’ta bazı kesimler tarafından irticai faaliyet olarak gösterilmeye çalışırken, bu düşüncenin karşısında olanlar ise söz konusu değişikliğin, laiklikten ayrılma anlamına gelmediğini, aksine Atatürk tarafından yaratılan inkılapların tamamlanması olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktaydı.

Şeyh Nazım Kıbrısî’nin Arapça ezan okuma denemesinden kısa bir süre sonra 16 Haziran 1950’de Türkiye’de ezanların Arapça okunabileceği kararlaştırılınca Fetva Emini Hürremzâde Hakkı Efendi, görevinin son zamanlarında Türkçe ezan uygulamasına son vermek istemişse de bu isteği yerine getirilmemiştir. Hakkı Efendi bu amaçla 1950 yılının Eylül ayında Kurban Bayramı dolayısıyla Ayasofya Camii müezzinlerine gönderdiği talimatla bundan sonra ezanların Türkçe yerine Arapça okunmasını bildirmiştir. Bu durumu Evkaf idaresine de bildiren Hakkı Efendi’nin talebi, yeni gelecek müftüden sonra karara bağlanmak üzere yerine getirilmemiştir. Evkaf Dairesi, konuya temkinli yaklaşarak Arapça ezan uygulamasını hemen yürürlüğe koymayı benimsememiş ve yeni müftünün gelmesini beklemiştir.

Kıbrıs Müftülüğünün kurulması ve müftünün ne şekilde seçileceğinin belirlenmesi için İngiliz İdaresi tarafından geçici olarak 3 yıllığına Türkiye’den bir müftü getirilmesi kararlaştırılınca 72 yaşında olan emekli dersiam Yakup Celal Menzilioğlu Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından bu görev için uygun görülmüş ve Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararı ile 12 Şubat 1951 tarihinde Kıbrıs’a gelerek görevine başlamıştır. Menzilioğlu’nun gelmesinden sonra yaptığı ilk işlerden biri Arapça ezan yasağını kaldırmak olmuştur. Ancak bu durum, Kıbrıs Türk ileri gelenler tarafından hoş karşılanmamış ve eleştirilerin odağı haline gelerek mürteci ve mutaassıp biri olarak nitelendirilmesine yol açmıştır. Menzilioğlu’nu eleştirenler yalnızca bununla sınırlı kalmamış, Türkiye’deki Demokrat Parti Hükümetini de Arapça ezana dönülmesini sağladığı için sert bir şekilde eleştirmişlerdir. Bununla beraber Cumhuriyet Dönemi’nin dine karşı kısıtlayıcı tutumunun çok partili dönemle beraber yumuşamaya başlaması, inkılap ve Atatürk düşmanlığını doğurduğu şeklinde değerlendirilmiş, bunu yapanlar ise yobazlıkla itham edilmiştir. Türkiye’de Arapça ezan okumanın serbest bırakılması ve Arapça ezan okuyanlara ceza öngören yasanın kaldırılması, Kıbrıs’ta bazı kesimler tarafından irticai faaliyet olarak gösterilmeye çalışırken, bu düşüncenin karşısında olanlar ise söz konusu değişikliğin, laiklikten ayrılma anlamına gelmediğini, aksine Atatürk tarafından ortaya çıkarılan inkılapların tamamlanması olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktaydı. Menzilioğlu’nun Arapça ezan ile başlayan ve sonrasında verdiği vaazlarda kullandığı ifadelerden ötürü basın üzerinde hedef gösterilmesi neticesinde baskılara dayanamayarak müftülüğünden istifa etmesinin ardından ezanlar Arapça olarak devam etmiştir.

Menzilcioğlu'ndan sonra Mehmet Dâna Efendi'nin müftü olarak seçilmesiyle birlikte aldığı ilk kararlardan birisi ezanın tekrar Türkçe okunmaya başlamasıdır. Müftü Efendi bu konuda "Ezan Arapçadan başka bir lisanla okunmaz, ancak halk, okunan şeyin ezan olduğunu biliyorsa cevazına hükmolunmuştur" diye fetva yayınlamıştır. Türkiye'deki her türlü reform ve yeniliği kabul eden Kıbrıs Türklerinin Türkiye'de ezanın aslı gibi okunmasının önünü açan gelişmeler yaşandığında bunun aksini yapmaları dikkat çekicidir. Kıbrıs Türklerinin ileri gelenleri, Atatürk inkılaplarını o kadar sıkı bir şekilde benimsemişlerdir ki, Atatürk'ün başlattığı dinî reformların değiştirilmeye başlanması, inkılaplara ihanet olarak değerlendirilerek daha çok sahip çıkılmıştır. Hatta bu konuda Demokrat Parti Hükümetinin dahi eleştirildiğini görebilmekteyiz.

Müftü Dâna Efendi'nin ezan konusunda aldığı bu karar, Türkiye'de de yankı bulmuştur. Bazı kesimler, yapılan değişikliği takdir edip aynı şekilde Türkiye'de de ezanın Türkçeleştirilmesini savunurken diğer kesimler ise tam tersi bir şekilde bu durumu eleştiri konusu yapmıştır. Söz konusu övgüler ve eleştiriler altında bir müddet daha Türkçe devam eden ezanlar, Müftü Dâna Efendi'nin Kıbrıs meselesinin görüşmeleri için Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na katılmak üzere ABD'ye gitmesinin akabinde tekrar Arapça olarak okutulmaya başlanmıştır. Dâna Efendi'nin Kıbrıs'a dönüşünden sonra da ezanlar aynı şekilde Arapça okunmaya devam etmiştir. Müftü Efendi, ezanın Türkçe okunması için yapılan girişimleri bu sefer olumsuz karşılamıştır. Çünkü Dâna Efendi'ye göre halk, Anavatanda ezanlar Arapça okunduğu için Kıbrıs'ta da Arapça okunmasını istemekte; aksi takdirde camiye gelmeyeceklerini belirtmekteydiler. Nitekim ezanların Türkçe okunması, din görevlileri tarafından da pek benimsenmemiş ve bazı görevliler, ezanı Türkçe okuduktan sonra gizlice Arapça okumaya devam etmişlerdir. Netice itibariyle 1955 yılından itibaren Kıbrıs camilerinde ezanlar tekrar Arapça aslıyla okunmaya devam etmiş ve günümüze kadarda herhangi bir değişiklik yaşanmamıştır. Buradaki tek istisna Mağusa'da bulunan ve günümüzdeki ismi Lala Mustafa Paşa Camii olan camide yaşanmıştır. Bölge halkının laiklik anlayışından ve cami görevlilerinden kaynaklanan nedenlerle söz konusu camide 1966 yılına kadar ezanlar Türkçe okunmaya devam etmiştir.

Müftülük Kurumu

Kıbrıs Müftülüğü, Osmanlı'nın Kıbrıs'ı fethiyle birlikte oluşturulmuş en önemli kurumlardan biridir. Müftü atamalarına bakıldığında ilk dönemlerde söz konusu atamaların doğrudan şeyhülislâm tarafından yapıldığı görülmektedir. Tanzimat'tan sonra ise müftülük makamı bir nevi

Netice itibariyle 1955 yılından itibaren Kıbrıs camilerinde ezanlar tekrar Arapça aslıyla okunmaya devam etmiş ve günümüze kadarda herhangi bir değişiklik yaşanmamıştır.

*Müftülük konusunda
Ada'nın İngiliz İdaresine
bırakılmasından sonraki
en önemli kırılma, Müftü
Ziyai Efendi'nin 1 Ekim
1927 tarihinde emekliye
ayrılmasından sonra
yaşanmıştır.*

seçim yoluyla tevdi edilmeye başlamıştır. Bu durum İngiliz İdaresinde de devam etmiştir.

Müftülük konusunda Ada'nın İngiliz İdaresine bırakılmasından sonraki en önemli kırılma, Müftü Ziyai Efendi'nin 1 Ekim 1927 tarihinde emekliye ayrılmasından sonra yaşanmıştır. Temayül gereği arz-ı mahzarların (*dilekçelerin*) imzalanarak gönderileceği Halifelik ve Şeyhülislâmlık kurumlarının Türkiye'de cumhuriyetin ilanının ardından kaldırılması ve adanın idaresinin resmen İngilizlere geçmesi, yeni müftünün eski usulle seçilmesini olanaksız hâle getirmiştir. İngilizler, yeni müftünün seçimini Rumlarda olduğu gibi Müslüman cemaate bırakmak yerine doğrudan atama yoluna giderek yeni müftüyü kendileri belirlemiştir. Bu atama, İngilizlerin diğer sömürgelerinde emsiline rastlanmayan bir uygulamaydı. Fakat Kıbrıs'ta halkın seçim yapmasına olanak tanınmayarak, valilik tarafından Larnaka-Mağusa Kadısı Hürremzâde Mehmet Hakkı Efendi'nin 1 Ekim 1927 tarihinden itibaren Kıbrıs Müftülüğü görevine getirildiği ilan edilmiştir. Müftünün atama yoluyla görevlendirilmesi, onun cemaati temsil yönünü de etkilemiştir. Bunun bir sonucu olarak hükûmet tarafından atanan bir memur konumuna düşen müftü, önceki müftülerin sahip olduğu saygınlığı kaybetmiştir. Hürremzâde Hakkı Efendi'nin müftü unvanıyla görevi uzun sürmemiş ve 1 Ocak 1929 tarihinden itibaren müftülük lağvedilerek, mezkûr tarihten itibaren Fetva Emini unvanıyla Evkaf Dairesinde bir memur olarak görevlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Görevi memuriyet seviyesine düşürülen müftünün protokollerdeki üstünlüğü de sona ermiştir. Müftülüğün ilga edilmesinden önce protokollerde başpiskoposun önünde bulunan müftü, ilga sürecinden sonra bu ayrıcalığını kaybetmiş ve öncelik başpiskoposa geçmiştir.

Müftülük konusunun Kıbrıslı Türkler için önemi Türkiye'deki yetkili mercilere gönderilen raporlarda sürekli dile getirilmiştir. Bunlardan ilginç olanı ilgili raporlarda müftülük konusunun siyasi talepler altında değerlendirilmesidir. Müftülük bahsinin siyasi işler başlığı altında değerlendirilmesi, bu makamın siyasi temsil yönünün ön planda olmasıyla doğru orantılıdır. Kıbrıslı Rumların Başpiskoposları aynı zamanda cemaatinin lideri olduğundan, Kıbrıslı Türkler de hükûmet nezdinde haklarını savunacak ve Türk cemaatini temsil edecek müftülülerinin olmasını arzu etmişlerdir. Fakat Kıbrıslı Türklerin bu talepleri uzun yıllar İngiliz İdaresi tarafından dikkate alınmamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde İngiliz İdaresinin izin vermesiyle Kıbrıslı Türk ileri gelenler tarafından oluşturulan ve 20 Ocak 1949 tarihinde hükûmete sunulan Türk İşleri Komisyonunun Ara Raporu'nda,

din reisi olacak müftünün seçimle belirlenmesi ve siyasete karışmaya-
rak siyaset üstü bir duruş sergilemesi istenmiştir. Bu rapor hükûmet ta-
rafından olumlu karşılanmış ve müftülük için gerekli hukuki çalışmalar
tamamlanana kadar üç yıl görevlendirilmek üzere Türkiye’den bir müf-
tû getirtilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda yukarıda da zikredildiği
üzere Yakup Celal Menzilioğlu 1951 yılında Kıbrıs’a gelerek görevine
başlamıştır. Menzilioğlu’nun vaazlarında kullandığı iddia edilen şeriat,
irtica ve Atatürk karşıtlığı gibi söylemleri sonrasında basın üzerinden
yapılan eleştiriler onun Kıbrıs’ta fiili olarak ancak 4,5 ay görev yapabil-
mesini sağlamıştır.

1953 yılında Kıbrıs Müftülüğünün kurulması ve müftünün seçim
usulü ile belirleneceği kararlaştırılınca aday belirleme süreçleri başla-
mıştır. Bu kapsamda Türkiye’den Mahmut Kamil Toker, Kıbrıs’tan ise
Mehmet Dâna Efendi ile birlikte Ahmet Fehim Topukçu isminde bir din
görevlisi müftü adayı olmuştur. Mahmut Kamil Toker’in adaylıktan çe-
kilmesi, Ahmet Fehim Topukçu’nun ise adaylık için gerekli eğitim şartı-
nı sağlamadığından tek aday olarak seçimlere giren Mehmet Dâna Efen-
di müftü seçilmiş ve 1954’te görevine başlamıştır.

Dâna Efendi’nin müftü olarak seçilmesinden sonra Birleşmiş Millet-
lerdeki Kıbrıs görüşmeleri için ABD’ye davet edilmesi ve dinî liderden
çok siyasi lider gibi görülmesi nedeniyle Dr. Fazıl Küçük ve arkadaşları
tarafından eleştiri konusu olmaya başlamış ve müftü seçimlerinde des-
tek verdikleri Dâna Efendi’yi basın üzerinden yıpratmaya başlamışlardır.
1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte müftülük ve
Müftü Efendi pasif bir konuma getirilmiş ve emekli olduğu 1971 yılına
kadar görevine devam etmiştir. 1971 yılında yeni bir yasal düzenleme
ile müftülüğün adı Din İşleri Dairesi olarak değiştirilmiş ve müftünün
seçimle göreve gelmesi kaldırılarak atama usulü benimsenmiştir. Gü-
nümüzde de resmi olarak Din İşleri Dairesi olarak faaliyetlerine devam
etmektedir.

*Kıbrıslı Rumların
Başpiskoposları aynı
zamanda cemaatinin lideri
olduğundan, Kıbrıslı Türkler
de hükûmet nezdinde
haklarını savunacak ve
Türk cemaatini temsil
edecek müftülülerinin
olmasını arzu etmişlerdir.
Fakat Kıbrıslı Türklerin bu
talepleri uzun yıllar İngiliz
İdaresi tarafından dikkate
alınmamıştır.*

Kıbrıs'ta Artan Yahudi Varlığı Üzerine Bazı Tespitler

DR. ZEKİ AKÇAM

ASBÜ KKTC Öğretim Üyesi

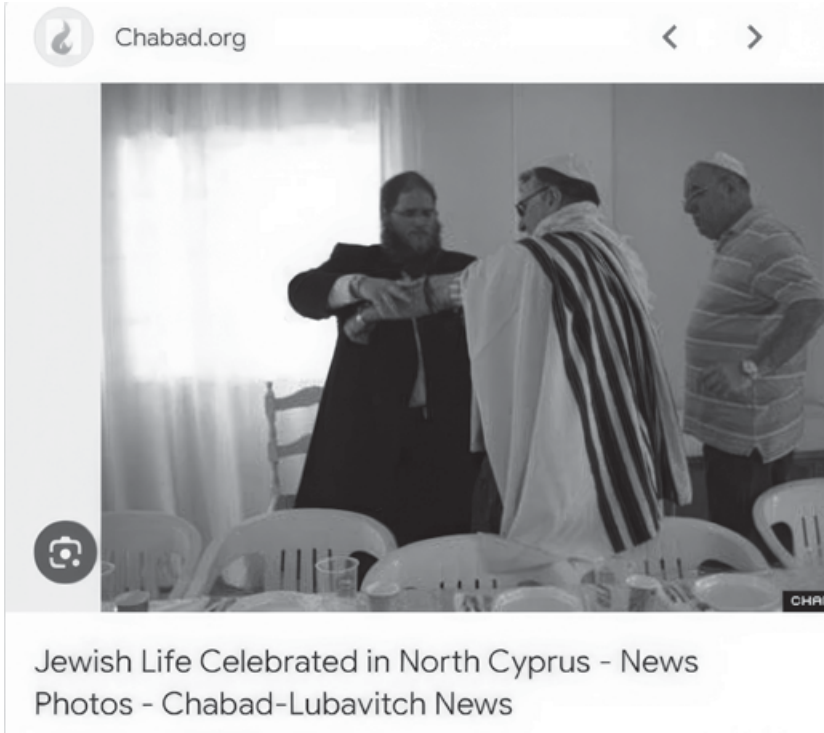
Tarihî ve coğrafî olarak, tarihin her döneminde Kıbrıs'ta varlıklarını yoğun bir şekilde devam ettiren Yahudiler'in 2004 Annan Planı Referandumu'ndan sonra toprak konusu ile ilgili belirsizliklerin kalkması neticesinde hem Güney'de hem de Kuzey'de farklı şekillerde dört bine yakın şirket ve bu şirketlere bağlı olarak kırk bin hektara yakın arazi aldıkları; nüfuslarının ise zaman zaman yüz bini geçtiği tahmin edilmektedir.

TARİHÎ ve coğrafî olarak, tarihin her döneminde Kıbrıs'ta varlıklarını yoğun bir şekilde devam ettiren Yahudiler'in 2004 Annan Planı Referandumu'ndan sonra toprak konusu ile ilgili belirsizliklerin kalkması¹ neticesinde hem Güney'de hem de Kuzey'de farklı şekillerde dört bine yakın şirket ve bu şirketlere bağlı olarak kırk bin hektara yakın arazi aldıkları; nüfuslarının ise zaman zaman yüz bini geçtiği tahmin edilmektedir. Ada'da yaygın olarak faaliyet gösteren Yahudi cemaatlerinden en güçlüsü Şabat olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu cemaatin, Kıbrıs'taki tüm yerleşim sürecini yönettiği hatta başta Türkiye doğumlu cemaat üyeleri olmak üzere bazı cemaat üyelerini KKTC vatandaşı yaptırarak sınırsız mülk edinmelerine yönelik ciddi kaynak aktardıkları iddia edilmektedir. KKTC vatandaşı yapılan tüm yabancılar sınırsız toprak alabilmekte, şirket kurabilmekte ve yine sınırsız yatırım yapabilmektedirler.

2004 Annan Planı Sonrası Yeni Yahudi Yatırımcıların Adadaki Yatırımları²

2004 yılı Yahudiler için Kıbrıs'ta bir dönüm noktasıdır. 24 Nisan 2004 tarihinde yapılan referandum ile birlikte Yahudiler Kıbrıs Meselesi ile ilgili temel sorunları ve çözüm önerilerini analiz ederek Kıbrıs'taki faaliyetlerine hız vermişlerdir. Bu bağlamda, 2004 yılından hemen sonra gayri resmî; 2008 sonrası ise yarı resmî olarak Girne Karaoğlanoğlu beldesinde iki katlı lüks bir evde ilk dini ve ekonomik faaliyetlerine başladılar. İlk resmi olmayan Sinagog'un Girne/Karaoğlanoğlu'nda ku-

rulduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Zira bu dini mekanın izin alınmadan açıldığı ve daha sonra Girne kaymakamlığı tarafından kapatıldığı bilinmektedir. Şabat Cemaati bu hususta öncü olmuştur. Cemaatin eylemleri çeşitli yayın organları tarafından belgelerle ortaya konmuş olup yayınlar neticesinde Haham Azimov 2024 yılının başlarında adadan ayrılmıştır ancak 2004 yılından itibaren Ada'nın Kuzeyi'nde ve Güneyi'nde çok önemli dinî, ekonomik, siyasi ve sosyal çalışmalar yapmıştır. Bazı iş insanları KKTC vatandaşı yapılmış ve Ada'nın tamamında çok büyük yatırımlar yapmışlardır.

2004'ten bu yana dev siteler, limanlar vb. birçok yatırım yapılmış, Yahudi yerleşimcilerin mevsimlik gelebilecekleri küçük mahalleler oluşturulmuştur. KKTC doğumlu bir bilim insanı olarak tüm yatırım alanları tarafımızdan görülmüştür. Arazi alımları ve yatırımlar hızla devam etmekte ve Yahudi yerleşimcilerde gözle görülür artış gözlemlenmektedir.

Fotoğraf-1: Kuzey Kıbrıs'ta Chaim Hilell Azimov dinî bir ritüeli yönetirken

Fotoğraf-2: Jarusalem Post'ta Yahudi'lerin Kuzey Kıbrıs'ta güçlendiklerine dair bir haber (20 Temmuz 2009)¹³

KKTC Bakanlar Kurulu verilerinde de görüleceği üzere altı Yahudi'nin KKTC vatandaşı yapıldığı görülmektedir. Bu isimler incelendiğinde, KKTC'deki en büyük yatırımları yaptıkları görülmektedir. KKTC yasalarına göre Türk bir anne ve babadan doğmayan ancak vatandaşı olan bir kimse KKTC vatandaşlığı almış ise Türk anne ve babadan doğan KKTC vatandaşlarının kazandığı tüm haklara sahiptir.

UBP'li Yasemi Öztürk, 2008 yılından bu yana "Kuzey Kıbrıs Yahudi Merkezi" adı altında ülkede açık olan Yahudi örgütü Chabat'ın kapatılmasını, temsilcisinin ise vatandaşa, vatandaşlığının alınarak, deport edilmesini talep etti.

Fotoğraf-3: Girne/Karaoğlanoğlu'nda resmi izinler alınmadan açılan Sinagog'un kapatılmasına yönelik bir basın açıklaması (19 Ekim 2023 Kaynak: MYK Gündem)³

İlk Yatırımlar ve Devam Eden Arazi Alımları

KKTC'de bazı Yahudi iş inşalarının vatandaşı yapılması ile birlikte Karpaz, Girne ve Lefke Bölgeleri'nde çok büyük yatırımlar yapılmaya başlanır. Bunun için önce arazi alınması gerekmektedir. Birbirinden farklı birçok yöntem kullanılmıştır. Alınan arazilerin tamamı KKTC tapu kayıtlarında görünmemektedir. Bunun için tüm yasal boşluklardan faydalanılmıştır. KKTC yasalarına göre; noter senedi ve trust (yedi emin) yöntemi ile kurulan yerli ve yabancı şirketler üzerinden binlerce dönüm arazi alındı. KKTC vatandaşı yapılan yatırımcıların ise sınırsız arazi alım hakkı vardı ancak tapuda kayıtların çıkmaması için en güvenilir yöntem "noter ve trust" yöntemleri idi. Bu sayede tapu kayıtlarında yabancı alımı çok düşük görünecektir.⁴ Zira bu konu halen daha belirsizliğini sürdürmektedir. İki yüz bine yakın satış sözleşmesinin tapuya işlenmediği iddia edilmektedir.

2004'ten bu yana dev siteler, limanlar vb. birçok yatırım yapılmış, Yahudi yerleşimcilerin mevsimlik gelebilecekleri küçük mahalleler oluşturulmuştur. KKTC doğumlu bir bilim insanı olarak tüm yatırım alanları tarafımızdan görülmüştür. Arazi alımları ve yatırımlar hızla devam etmekte ve Yahudi yerleşimcilerde gözle görülür artış gözlemlenmektedir. 2024 yılı Ramazan Bayramı için İskele bölgesinde yer alan bir alışveriş merkezinde kalabalık bir İsrail vatandaşı grubu ile karşılaştık. Yine bölge esnaf ve insanı ile yapmış olduğumuz görüşmelerde İsrail vatandaşlarının bölgede nüfuslarının çok arttığı bilgisi verilmiştir. Yatırımlar önce deniz kıyı şeritlerinde başlamıştır. En büyük yatırımların genellikle sa-

hil kesimlerinde kurulduğunu görmekteyiz. Sadece Kıbrıs'ın Kuzeyinde iki bin şirket ve 25.000 hektara yakın arazi aldıkları iddia edilmektedir ancak konuyla ilgili resmi bir komisyon kurularak herhangi bir araştırma yapılmamış olup sonuçları kamuoyu ile paylaşılmamıştır. Çeşitli gazetecilerin ele geçirdikleri şirket kayıtlarını yayınladıklarını görmekteyiz. Yayımlanan bu kayıtlara bugüne kadar ilgili firmalardan yalanlamaya yönelik herhangi bir açıklama gelmemiştir. Bu da yukarıda belirtilen rakamların doğru olma olasılığını güçlendirmektedir.

KKTC Vatandaşı Yapılan Yahudiler

Bu bölümdeki veriler, KKTC Bakanlar Kurulu kararlarından derlenmiştir.

BAKANLAR KURULU KARARI DETAYLARI⁵

Karar ID:	5929
Karar No:	H(K-I)2001-2017
Karar Tarihi:	10/07/2017
Karar Başlığı	YAACOV AFİK'İN KKTC YURTTAŞLIĞI'NA ALINMASI Bakanlar Kurulu, 6.3.1973 İsrail doğumlu Yaacov Afik'in 25/1993 sayılı Yurttaşlık Yasası'nın 9'uncu maddesinin (1)'inci fıkrasının (C) bendi uyarınca, KKTC Yurttaşlığı'na
Karar Konusu:	alınmasına karar verdi.
Önerge No:	2123/2017
Önerge Yapan	
Bakanlık:	İçişleri Bakanlığı

BAKANLAR KURULU KARARI DETAYLARI⁶

Karar ID:	9635
Karar No:	H(K-I)1716-2016
Karar Tarihi:	07/12/2016
Karar Başlığı	SAMER SAADE (IGBARIA)'NIN KKTC YURTTAŞLIĞINA ALINMASI Bakanlar Kurulu, 13.3.1989 İsrail doğumlu Samer Saade (Igbaria)'nın 25/1993 sayılı Yurttaşlık Yasası'nın 9(1)(C) maddesi uyarınca, KKTC yurttaşlığına
Karar Konusu:	alınmasına karar verdi
Önerge No:	2499/2016
Önerge Yapan	
Bakanlık:	İçişleri Bakanlığı

Arz-ı Mevud'un içinde olup olmadığı tartışılacaktır, Yahudi diasporası İsrail devletinin güvenliği ve geleceğinin Kıbrıs Adası'na bağlı olduğunu çok iyi bilmektedir. Zira binlerce yıldır Kıbrıs Adası'nı ele geçirmeye çalışmışlar ancak bir türlü başarılı olamamışlardır.

Gerek Kıbrıs'ta gerekse Türkiye'de konuyla ilgili oluşan kamuoyu baskısı neticesinde KKTC'de yabancıların mülk alımı ile ilgili bazı kısıtlamalar getirilmiş ancak KKTC vatandaşı yapılan yabancıların mülk alımı, 2024 yılına kadar satın aldıkları mülkler ve şirket kurmalarına yönelik yeni bir düzenleme yapılmamıştır.

BAKANLAR KURULU KARARI DETAYLARI⁷

Karar ID:	9642
Karar No:	H(K-I)1720-2016
Karar Tarihi:	07/12/2016
Karar Başlığı:	BASMA SAADE (IGBARIA)'NIN KKTC YURTTAŞLIĞINA ALINMASI Bakanlar Kurulu, 24.12.1990 İsrail doğumlu Basma Saade (Igbaria)'nın 25/1993 sayılı Yurttaşlık Yasası'nın 9 (1) (C) maddesi uyarınca, KKTC yurttaşlığına alınmasına karar verdi.
Karar Konusu:	Önerge No: 2503/2016
Önerge Yapan	Bakanlık: İçişleri Bakanlığı

BAKANLAR KURULU KARARI DETAYLARI⁸

Karar ID:	8247
Karar No:	H(K-I)550-2016
Karar Tarihi:	21/07/2016
Karar Başlığı:	KKTC YURTTAŞLIĞI'NA ALINMA Bakanlar Kurulu, 7.4.1960 İsrail doğumlu Ben Zion Friedman'ın sabıka kaydı, güvenlik raporu ve sağlık raporunun olumlu gelmesi koşulu ile 25/1993 sayılı Yurttaşlık Yasası'nın 9'uncu maddesinin (1)'inci fıkrasının (C) bendi uyarınca, KKTC Yurttaşlığı'na alınmasına karar verdi.
Karar Konusu:	Önerge No: 1253/2016
Önerge Yapan	Bakanlık: İçişleri Bakanlığı

BAKANLAR KURULU KARARI DETAYLARI⁹

Karar ID:	20774
Karar No:	K(II)1563-2012
Karar Tarihi:	20/06/2012
Karar Başlığı:	KKTC YURTTAŞLIĞI'NA ALINMA Bakanlar Kurulu, 13.11.1973 İsrail doğumlu Amikam Marhoom'un sabıka kaydı, güvenlik raporu ve sağlık raporunun olumlu gelmesi koşulu ile 25/1993 Sayılı Yurttaşlık Yasası'nın 9'uncu Maddesi'nin (1)'inci Fıkrası'nın (B) Bendi uyarınca KKTC Yurttaşlığı'na alınmasına karar verdi.
Karar Konusu:	Önerge No: 1483/2012
Önerge Yapan	Bakanlık: İçişleri ve Yerel Yönetimler Bk.

BAKANLAR KURULU KARARI DETAYLARI¹⁰

Karar ID:	17478
Karar No:	K(II)853-2013
Karar Tarihi:	22/04/2013
Karar Başlığı	KKTC YURTTAŞLIĞI'NA ALINMA
Karar Konusu:	Bakanlar Kurulu, 27.12.1950 Bergama doğumlu Simon Mistriel Aykut'un sabıka kaydı, güvenlik raporu ve sağlık raporunun olumlu gelmesi koşulu ile 25/1993 sayılı Yurttaşlık Yasası'nın 9'uncu maddesinin (1)'inci fıkrasının (B) bendi uyarınca KKTC Yurttaşlığı'na alınmasına karar verdi.
Önerge No:	859/2013
Önerge Yapan Bakanlık:	İçişleri ve Yerel Yönetimler Bk.

Önceki düzenlemede de yabancılar KKTC'de bir konut veya apartman dairesi alabiliyorlardı ancak yeni düzenlemeye müstakil ev alımında arazi sınırlandırılması eklendi.

KKTC Bakanlar Kurulu verilerinde de görüleceği üzere altı Yahudi'nin KKTC vatandaşı yapıldığı görülmektedir. Bu isimler incelendiğinde, KKT-C'deki en büyük yatırımları yaptıkları görülmektedir. KKTC yasalarına göre Türk bir anne ve babadan doğmayan ancak vatandaş olan bir kimse KKTC vatandaşlığı almış ise Türk anne ve babadan doğan KKTC vatandaşlarının kazandığı tüm haklara sahiptir. KKTC'de Yabancıların Mülk Alımı ile İlgili Yapılan Son Değişiklikler

Gerek Kıbrıs'ta gerekse Türkiye'de konuyla ilgili oluşan kamuoyu baskısı neticesinde KKTC'de yabancıların mülk alımı ile ilgili bazı kısıtlamalar getirilmiş ancak KKTC vatandaşı yapılan yabancıların mülk alımı, 2024 yılına kadar satın aldıkları mülkler ve şirket kurmalarına yönelik yeni bir düzenleme yapılmamıştır. Yasa ile ilgili Anadolu Ajansı'nın haberi şöyledir:

"Yeni şartlar ve bazı alımlara kısıtlamalar getiren "Taşınmaz Mal Edinme ve Uzun Vadeli Kiralama (Yabancılar) (Değişiklik) Yasa Tasarısı" KKTC Cumhuriyet Meclisi'nde oy çokluğu ile kabul edildi. Değişikliğe göre, yabancı uyruklular KKTC'den bir apartman dairesi veya konut alabilecek. KKTC'yi tanıyan ülkeler ile KKTC vatandaşlarına kendi topraklarında 3 konut veya apartman dairesi satın alma hakkı tanıyan ülkelerin vatandaşları ise KKTC'de 3 konut veya apartman dairesi edinebilecek. Önceki düzenlemede de yabancılar KKTC'de bir konut veya apartman dairesi alabiliyorlardı ancak yeni düzenlemeye müstakil ev alımında arazi sınırlandırılması eklendi. Daha önce, müstakil ev alımında konutun içinde bulunduğu arazi 5 dönüme kadar çıkarken, değişiklikle bu alan 2,5 dönüme düşürüldü. KKTC Cumhuriyet Meclisi'nde kabul edilen yasa ile yabancıların yatırım amaçlı arazi alımı konusunda da değişikliğe gidildi. Daha önce 3 milyon avro yatırımla 60 dönüm arazi alabilen yabancılar için arazi genişliği aynı kalırken yatı-

Rum tarafında da çok güçlü olan Yahudi lobisi Baf, Larnaka ve Limasol'da da çeşitli dini ritüeller gerçekleştirmekte olup son yaşanan gelişmeler bağlı olarak sözde savaş mağduru vatandaşlarını Güney ve Kuzey'de satın aldıkları konutlarda ağırlamaktadırlar.

rım miktarı 20 milyon avroya çıkarıldı. Daha önce şart koşulan 3 milyon avroluk yatırımın niteliğine bakılmazken, yeni yasadaki 20 milyon avroluk yatırımın içinde sanayi, eğitim veya sağlık alanında olması zorunluluğu getirilerek 2 yıl içinde bu yatırımları yapmadığı tespit edilenlerin ellerinden arazilerin alınacağı yer aldı. Yabancıların, şirketler veya müteveli aracılığı ile daha önce sınırsız arazi alabilme şartı da değiştirildi. Bundan sonra yabancıların ortaklığı yüzde bir dahi olsa şirket veya müteveli yabancı sayılacak ve sadece gerçek kişilerin haklarından yararlanarak 1 konut veya 20 milyon avroluk yatırım ile 60 dönüm arazi alabilecek. Yabancıların kayıtsız taşınmazlarına da kayıt altına alınma zorunluluğu getirildi. Buna göre, yabancılar ellerinde bulunan fazla arazi ve mülkleri 2 yıl içerisinde satmak ve sözleşmelerini 6 ay içerisinde Tapu Dairesi'ne bildirmek zorunda olacak. Fazla mülklerle ilgili Bakanlar Kuruluna 2 yıllık süreyi 3 yıla uzatma hakkı tanınırken, yasayı ihlal eden yabancılara asgari ücretin 500 katı para cezası verilecek.”¹¹

KKTC Vatandaşı Yahudiler ve Rum Tarafının Yaptığı Tutuklamalar

Rum tarafında da çok güçlü olan Yahudi lobisi Baf, Larnaka ve Limasol'da da çeşitli dini ritüeller gerçekleştirmekte olup son yaşanan gelişmeler bağlı olarak sözde savaş mağduru vatandaşlarını Güney ve Kuzey'de satın aldıkları konutlarda ağırlamaktadırlar. Buna karşın Rumlar çeşitli vesilelerle Kuzey'de çok sayıda mülkün KKTC vatandaşı yapılan Yahudiler tarafından satın alınması ile ilgili rahatsızlığını dile getirmiş ve yakın bir zamanda Simon Mistriel Aykut'u tutuklayarak hakkında yüzlerce davayı gündeme getirmiştir. Konuyla ilgili haber şu şekildedir: “Kuzeyde kalan Rum malları üzerine inşaat yaparak, sahibinden habersiz başkasına satış yaptığı iddiasıyla tutuklanan Afik Group Direktörü Simon Mistriel Aykut'un tutukluluk süresi, bugün çıkarıldığı mahkeme tarafından 6 gün daha uzatıldı. Mahkeme ayrıca Aykut'un şirketinin yönetim kurulu üyelerinin de tutuklanmasına yönelik karar üretti.”¹²

Rumların konuyla ilgili takınmış olduğu tutum bize şunu göstermektedir: Kıbrıs görüşmelerinde artık KKTC vatandaşı yapılan yabancıların da satın aldığı mülkler görüşme masasında bir sorun olarak karşımıza çıkacaktır.

Sonuç

Arz-ı Mevud'un içinde olup olmadığı tartışılarsun, Yahudi diasporası İsrail devletinin güvenliği ve geleceğinin Kıbrıs Adası'na bağlı olduğunu çok iyi bilmektedir. Zira binlerce yıldır Kıbrıs Adası'nı ele geçirmeye çalışmışlar ancak bir türlü başarılı olamamışlardır. İçinde bulunduğumuz son yüzyılda meydana gelen İkinci Dünya Savaşı'nda

Kıbrıs'ta on adet kampa yerleşen Yahudiler Filistin'in işgali ile Kıbrıs'ı fiili olarak terk etmiş gibi görünseler de aslında dini, ekonomik, sosyal ve stratejik varlıklarını Ada'nın her iki tarafında devam ettirmişlerdir.

Kaynakça:

1. Annan planı ile birlikte dört tip toprak türü olduğu tescillenmiştir. 1. Türk Malı (1571'den beri); 2. Rum Malı (1571'den beri); 3. Eşdeğer Topraklar (1974 Barış Harekâtı sonrası göç eden Türk ve Rumlara bıraktıkları mallara karşılık verilen topraklar); 4. Tahsis Topraklar (1974 sonrası Türkiye'den Kuzey tarafının nüfusunu şenlendirmek üzere Türkiye'den gönderilen göçmenlere verilen topraklar). Annan planında hangi malın devredileceği, devredilmeyeceği vb. tüm sorunlar ortaya konmuş, bu plan ile ortaya konan bir çok öneri her iki toplum tarafından kısmî olarak uygulanmıştır. Yahudiler bunun üzerine önce eşdeğer tapulu toprakları almış ardından Kuzey tarafta eşdeğer, Türk, tahsis ve Rum mallarını satın almaya yönelmişlerdir.
2. Kıbrıs'ta Yahudiler'in tarihi süreç içerisinde yerleşmeleri ve İsrail devletini kurulmasında Kıbrıs'ın oynadığı rol ile ilgili olarak bakz.: Ulvi Keser (2019). 1945-48 Kıbrıs'ta Yahudiler: İsrail Devleti Nasıl Kuruldu, Hiperyayımları, İstanbul.
3. <https://www.jpost.com/jewish-world/jewish-features/jewish-life-grows-in-north-cyprus>
4. <https://www.mykibris.com/kktc/haber/ozturkten-kktcdeki-yahudi-orgutu-cha-batin-kapatilmasi-cagrisi-kibristaki-yapi-hakkinda-neler-biliniyor-35190>
5. Tapuya Verilmeyen Satış Sözleşmeleri
Tapuya kaydedilmeyen mülklerin satışıyla ilgili net bir bilgi bulunmuyor. Bu durum, satılan mülk sayısının ve büyüklüğünün belirsizliğine neden oluyor. Bu karmaşık durumun içinden çıkmanın zor olduğunu belirten Bakan Oğuz, kaydedilmeyen mülklerin belirlenebilmesi için yeni bir yasal düzenleme yapılacağını ve emlak sektörüne zarar vermeden hareket edileceğini açıkladı. Yabancıların KKTC'ye olan ilgisi, özellikle İskele bölgesinde yoğunlaşıyor. Ancak bu durumun, Kıbrıs sorununun çözülmesi durumunda ortaya çıkacak mülkiyet sorununu daha da karmaşık hale getirebileceği belirtiliyor. Çünkü şu anda kuzeyde satılan mülklerin büyük bir kısmı Rumlara ait, ve olası bir çözüm sürecinde ortaya çıkabilecek tazminat miktarlarının 20 milyar Avro'nun üzerinde olabileceği konuşuluyor. (<https://www.kamudanh Haber.net/kibrisin-kuzeyinde-yabancilara-mulk-satislari-kktc-meclisinin-ana-gundem-maddesi-oldu>)
6. <http://95.0.174.26/bkkrar/5929/detay>
7. <http://95.0.174.26/bkkrar/9635/detay>
8. <http://95.0.174.26/bkkrar/9642/detay>
9. <http://95.0.174.26/bkkrar/8247/detay>
10. <http://95.0.174.26/bkkrar/20774/detay>
11. <http://95.0.174.26/bkkrar/17478/detay>
12. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kktcde-yabancilarin-mal-edinme-ve-uzun-va-delik-kiralama-sartlari-yeniden-duzenlendi/3226440#:~:text=Lefko%C5%9Fa,apartman%20daresi%20veya%20konut%20alabilecek>
13. https://www.kibrispostasi.com/c58-GUNEY_KIBRIS/n522395-afik-group-direktoru-simon-mistriel-aykout-6-gun-daha-tutuklu-kalacak

Kıbrıs'ta Vakıf Medeniyeti

DR. SİDDİK KORKMAZER

Eğitimci - Yazar

Osmanlı Dönemi 1570/1878

TARİHİ ve kökeni hakkında tarihçi ve hukukçular arasında ittifak olmamasına rağmen vakıf, İslam dünyasında “Allah rızasını gözeterek bir kelimedenden bir medeniyet inşâ etmeyi” ifade etmektedir. Kaynağını; Kur’ân¹ ve sünnette² bulunan infak, yardımlaşma, hayırda yarışma gibi tavsiye ve öğütlerden alan vakıfların, Hz. Muhammed (SAV) ve ashabından başlamak üzere Müslümanların gittikleri her coğrafyada hızlıca yayıldıkları görülmektedir. Bu genişlemenin temelinde Müslümanların kendilerine şiar edindikleri “en hayırlı amel insanların kendisine en fazla ihtiyaç duydukları şeyi vakfetmektir.”³ felsefesi yatmaktadır.

Hayrî amaçlarla meydana getirilen vakıflar hukukî bir kurum olma zeminini ilk defa İslam medeniyetinde bulmuştur. İslam fıkına göre bir vakfın kurulabilmesi için reşit olan bir kişinin sahip olduğu mülkü Allah rızasını gözeterek bir daha geri dönmek üzere kendi mülkü olmaktan çıkartıp kamu hizmetine sunması gerekmektedir.

Vakıf kurumunun anlaşılması için bilinmesi gereken üç temel kavram bulunmaktadır. Bunlardan ilki vakıf kelimesinin de yerine kullanıldığı görülen “hayrat” kavramıdır. Hayrat, insanların ihtiyaçları için kurulup bağışlanan okul, cami, mektep, tekke, bimarhane, çeşme, köprü vb. yapıları kapsamaktadır. Bu yapılardan gelir elde edilmek yerine ücretsiz olarak halkın hizmetine sunulmuştur. İkinci kavram olan “akar” ise kendilerinin kiralanması ya da işletilmeleri sonucunda gelir elde edilen tarla, bağ, bahçe, ev, dükkân, han, hamam, değirmen, hayvan,

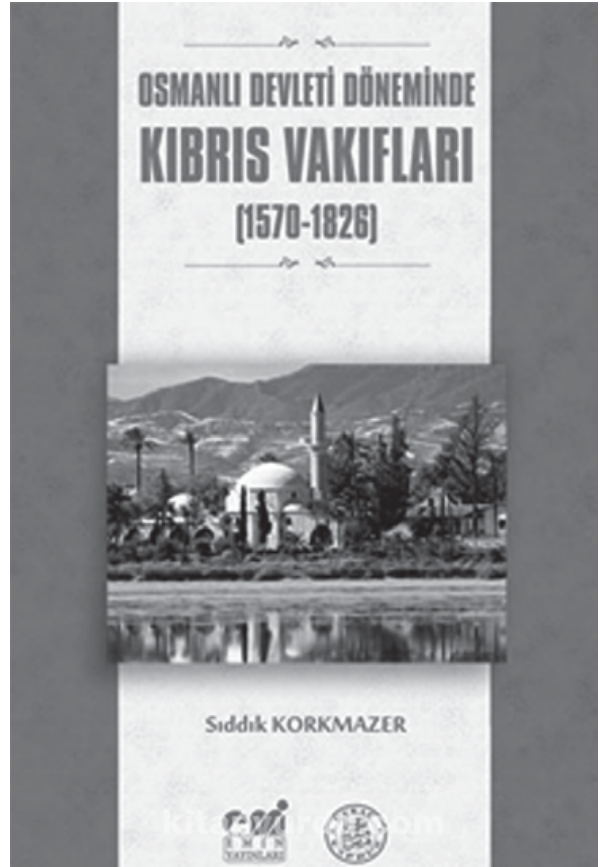
Osmanlılar her dönemde ve coğrafyada kurulmasını teşvik ettikleri bu kurumların yalnızca hayırsever reaya/halk desteğiyle yürümeyeceğinin farkında olduğundan bizzat devlet ricali büyük vakıflar kurmaya ihtimam göstermiştir. Aynı durum fethine 1570 yılında başlanan Kıbrıs adasında da görülmektedir.

para vb. menkul ve gayrimenkul mülklerdir. Akardan elde edilen paralarla hayratlar ayakta tutulmakta, bu hayır kurumlarında hizmetlerin devamlılığı sağlanmaktadır. Üçüncü kavram ise “vakfiye”dir. Vâkıfın kim olduğu, ne kadar mülkünü hangi şartlarla vakfettiği, vakfın kimler tarafından yönetileceği, vakıfta kaç kişinin çalışacağı ve ne kadar ücret alacağı, şahitlerin kimler olduğu gibi bilgileri içeren ve kadı tarafından onaylandıktan sonra vakfın tüzel kişilik kazanmasını sağlayan resmî belgelerdir. Vakfiye bir anlamda vakfın tapusu anlamına gelmektedir.

Kendisinden önceki İslam devletlerinin de tecrübelerinden faydalanan Osmanlı, devlet yönetimi ve halkın korunması dışında kalan eğitim, sağlık, sosyal yardımlaşma, ulaşım, beledî hizmetler yanında mevcut topraklar ile yeni fethettiği beldelerin imar, inkişaf ve ihyasında vakıf sisteminden faydalanmıştır. Bu yöntemle kendilerine erdemli şehirler inşa etmeyi amaç edinen Müslümanlar Anadolu başta olmak üzere Balkanlar ve diğer bölgelerde fethedilen ya da yeniden kurulan bir İslam şehrinde cami ya da mescid merkezde olmak üzere mekteb, medrese, zâviye, kütüphane, imaret, aşevi, bedesten, çarşı, dükkân, han, hamam, çeşme, su kuyusu, suyolları, köprü, mezarlık vb. birimleri vakıflar aracılığıyla yapmışlardır. Günümüzde devletin yapması gereken sosyal ve beledî hizmetleri kendi üzerine alan vakıflar bu sistem içerisinde her din ve ırka mensup bireyin yaşamına dokunmuştur.

Osmanlılar her dönemde ve coğrafyada kurulmasını teşvik ettikleri bu kurumların yalnızca hayırsever reaya/halk desteğiyle yürümeyeceğinin farkında olduğundan bizzat devlet ricali büyük vakıflar kurmaya ihtimam göstermiştir. Aynı durum fethine 1570 yılında başlanan Kıbrıs adasında da görülmektedir. Adadaki ilk vakıf, adanın fethi henüz tamamlanmadan ele geçirilen Lefkoşa’da 12 Eylül 1570 tarihinde oranın en büyük mabedi olan St. Sophia Katedrali’nin camiye çevrilmesiyle padişah II. Selim’in vakfı olarak kurulmuştur.⁴ Fetih tamamlandıktan sonra özellikle fâtihi komutanlar başta olmak üzere önde gelen devlet adamları adanın hızlı bir şekilde imarı için kendilerine düşen fetih hakları başta olmak üzere kendi paralarıyla adada çok sayıda mülkü satın alarak vakfetmişlerdir. Bunların başında Lala Mustafa Paşa, Cafer Paşa, Arap Ahmed Paşa, Baf Sancak Beyi Mehmed Bey, Haydarpaşazade Mehmed Bey gelmektedir. Adanın şenlendirilmesi sonrasında halk ve gelen

İngilizler 1915 yılından itibaren Ahkâmü’l-evkâf ve vakıf nizamnamelerine aykırı çıkarttıkları çok sayıda kanunla vakıflara büyük zararlar verdiler.

Müslüman toplumu kendilerine ait maddi ve manevi değerler devamlı tırpanlanmasına rağmen mücadelesinden geri durmamıştır. Bunun sonucunda Evkâf, 1956 yılında Türk İslam Cemaatine devredilmiştir. Kapısına Türkiye bayrağı çekilen Evkâf İdaresi 78 yıl sonra esaretten kurtulmuştur.

devlet adamlarıyla birlikte ada üzerinde çok sayıda vakıf kurulmuştur. Bir araştırmaya göre ada üzerinde Müslümanlar tarafından 1571-1974 yılları arasında 2220 civarında vakıf kurulmuştur. Bu vakıflara bağlı 393 cami, 63 mektep, 14 medrese, 41 tekke, zaviye, türbe, 275 Müslüman mezarlığı inşa edilmiştir. Bunun yanında ada toprağının %14'ünün de vakıf olduğu tespit edilmiştir.⁵ Ayrıca ada Müslüman ahali tarafından bir vakıf ağıyla örülmüş olarak farklı büyüklükte 42 çiftlik, 10 hamam, 7 han, 8 su yolu, 40 akarsu, binlerce dönüm tarla, bağ, bahçe, hâne, dükân vb. mülk bulunmaktadır.⁶

Vakıflar tarafından Lefkoşa, Mağusa, Baf, Larnaka ve Limasol başta olmak üzere adanın dört bir yanında meydana getirilen kurumlar sayesinde toplumun eğitim, barınma, güvenlik, beslenme, sağlık vb. ihtiyaçları karşılanırken vakfedilen akarlardan elde edilen gelirlerle öğrencilere burs verilerek okutulması yanında imam, öğretmen, kadı, tekke şeyhi, aşçı, su tedarikçisi gibi her kademedeki görev yapan yüzlerce kişiye maaş ödenmiştir. 1826 yılına kadar kurulan vakıflarda 165 vakfiyeden tespit edildiğine göre Kıbrıs vakıflarında en az 773 kişi görev aldığı ve bunlara yıllık 1.586.324,3 akçe ödendiği hesaplanmıştır.⁷

Osmanlı coğrafyasında olduğu gibi 1570-1878 yılları arasında adadaki vakıflar da Ahkâmü'l-evkâf ve vakıf nizamnamelerine göre mütevelliler tarafından yönetilmiş, nâzırlar tarafından denetlenmiştir. Vakfedilen mülklerin satışı sıkı şartlara bağlı olduğundan mülkler Müslümanların elinde korunmuştur. Bu durum adanın 1878 yılında Savunma Antlaşmasıyla geçici süreyle İngiltere'ye bırakılmasından sonra vakıflar taciz ve istismara uğrasa da uluslararası antlaşmalarda Müslümanların lehine sonuçlar doğurmuştur.

İngilizler Dönemi ve Sonrası

Osmanlı devletinin 93 Harbinde Rusya'ya karşı mağlup olması ve İngiltere'nin kendisine yardım etme karşılığında Kıbrıs adasının geçici süreyle kendilerine bırakılma talebi Kıbrıs tarihi için bir dönüm noktası olmuştur. Osmanlı devlet adamları arasında bu durum memnuniyetsizlik yaratsa da Kıbrıs adasının Osmanlı ve İngiltere arasında 4 Haziran 1878 tarihli Savunma Antlaşması ve 1 Temmuz 1878 Ek konvansiyon hükümleri ile geçici olarak İngiltere'ye bırakılması 30 Temmuz 1878 tarihli ferman ile Sultan Abdülhamid tarafından onaylanmıştır.⁸ Bu antlaşmalar ve fermana göre:

Ada üzerinde bulunan Müslüman ahalinin hukuki ihtiyaçlarını görececek bir şer'i mahkemenin bulundurulması, Kıbrıs'ta mevcut camilere, mezarlıklara, Müslüman okullarına ve diğer dinî kuruluşlara ait mülk-

ler, vakıflar ve arazilerin yönetimi için biri Osmanlı tarafından atanacak Ada sakinlerinden Müslüman, diğeri İngiliz yetkililer tarafından tayin edilecek iki murahhasın görevlendirilmesi,

İngiltere'nin, idare masrafları çıkarıldıktan sonra gelirin fazlasını her sene Bâb-ı Âliye ödemesi kararlaştırılmıştır. Yukarıda zikredilen maddelerden anlaşıldığı gibi ada üzerinde şer'i mahkeme ile vakıfların bağlı olduğu kanun ve nizamnameler aynen devam ettirilmiştir. Nitekim İngiliz yönetimi, ilk yıllarında vakıflara ait gelir fazlalıklarını İstanbul'a yollamıştır.⁹ Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer konu Kıbrıs vakıfları belli istismarlara uğramakla birlikte İngiliz dönemi ve sonrasında 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti ve nihayetinde 1983 yılında kurulan KKTC anayasalarında açıkça belirtildiği üzere şer'i kanuna bağlı olarak Ahkâmü'l-evkâf ve vakıf nizamnamelerine göre yönetilmiştir.¹⁰

İngilizler; Birinci dünya savaşında Osmanlı'nın Almanlarla birlikte karşı cephede savaşa girmesine kadar Kıbrıs vakıfları ile ilgili doğrudan bir karar almadılar. Osmanlı'nın İttifak devletleri ile savaşa katılması üzerine İngiltere 5 Kasım 1914 tarihinde tek taraflı olarak Kıbrıs'ı ilhak ettiğini açıkladı. Osmanlılar ise bu kararı tanımamakla yetindiler. İngilizler 1915 yılından itibaren Ahkâmü'l-evkâf ve vakıf nizamnamelerine aykırı çıkarttıkları çok sayıda kanunla vakıflara büyük zararlar verdiler.

Bu değişikliklerin ilki 30 Kasım 1915 tarihli Kıbrıs Kraliyet Ferman-ı Kanuniyesiyle gerçekleşmiştir. Kral, bu emirname ile vakıfları yönetmek üzere daha önce Osmanlı tarafından atanan Müslüman murahhasın da fermanda değişiklik yapma hakkını saklı tutmak şartıyla ada Müslümanları arasından kendisi tarafından atanacağını ilan etmiştir. Ahkâmü'l-evkâf hakkında herhangi bir karar içermeyen bu fermanın sonra 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşmasıyla İngilizlerin elinin rahatlamış olduğu görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti mezkûr antlaşmanın 16 ve 20 ve 21. maddeleriyle Kıbrıs üzerinde bulunan haklarından vazgeçip 5 Kasım 1914 yılında yapılan ilhakı resmen tanımıştır.

Bu tarihten sonra bir bakıma sahipsiz kalan Kıbrıs vakıfları üzerinde İngiliz devletinin daha hoyrat davrandığı ve birçok yerde Ahkâmü'l-evkâf ile açıkça çelişen kararlar aldığı görülmüştür. Bunlardan 1928 yılında çıkarılan Emvâl-i Diniye-i İslâmiyye İdaresi Fermân-ı Kanunisi ile ada üzerinde Evkâf Dairesi adında bir devlet dairesi kurularak murahhaslar ve diğer vakıf çalışanlarının görevlerini bu dairede gerçekleştirmelerine karar verilmiştir. Memur maaşları evkâf tarafından ödenecek fakat çalışanlar devlet memuru sayılmayacaklardır. Bunun yanında bütün çalışanlar her konuda valiye karşı sorumlu olacaklardır. Vakıf gelirleri diğer gelirlerden ayrı tutulacak, valinin onayıyla vakıf mallarının bakım, ona-

Vakıflar İdaresinin gasp edilen haklarını geri alabilmesi ve vakfiyelerce belirlenen misyonu olan dinî, eğitim, sosyo-kültürel ve beledî hizmetleri yerine getirebilmesi için özerk bir yapıya kavuşturulması yanında yönetim kurulu üyeleri ile vakıf yöneticilerinin tarafsız şekilde, liyakatli kişiler arasından atanması elzemdir.

Adanın Osmanlı tarafından alınmasından sonra bizzat Lala Mustafa Paşa'nın talebi ve II. Selim'in onayıyla ilk tekke Mağusa'da kurulmuştur. O dönemde insanların fazla yoğun olmadığı bir mekânda kurulan bu tekke yolda kalmışların, fakirlerin, kendini ibadete adayan kişilerin konaklaması ve karınlarını güven içinde doyurmasını amaç edinmiştir.

rım, Müslüman Cemaatin dinî ve eğitim ihtiyaçları için kullanılacaktır. Fakat fermanın can alıcı maddeleri 27 ve 28. maddelerdir. Bu maddelere göre vakıflarla ilgili kişilerin talebi üzerine ada valisinin onayıyla vakıf mülklerinin satışı ve kiralanma şekilleri değiştirilebilecektir. Oysa Ahkâm-ı evkâf'a göre bir mülkün istibdâli yani elden çıkartılması sıkı şartlara bağlıydı. Bunun için zaruri şartların oluşmuş olması ve bu şartların şer'i mahkemece kabul edildikten sonra hükümdarın onaylaması gerekmektedir. Bu kararlar istisnai zamanlarda uygulanmıştır. Aynı durumda bir mülkün yıllık kiralanması anlamına gelen icare-i vahideden uzun kiralama anlamına gelen icâreteynli yöntemine geçmesi için de geçerlidir. Kiralamada değişikliğin yapılabilmesi için vakfiyede bu anlamda bir kararın olması yanında oluşan mücbir sebebin şer'i mahkemece kabul ve icâreteynli kiralamanın vakıf lehine olduğuna karar vermesi gerekmektedir. Mahkemenin aldığı bu karar hükümdar tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girebilmektedir. Oysaki İngiliz hükûmetinin aldığı kararda murahhas ve diğer vakıf görevlilerinin vereceği kararla ada valisi tarafından bu değişiklikler yapılabilecektir. Nitekim bu kararlar adada uygulanmış ve vakıflar büyük zarara uğratılmıştır.

İngiliz yönetiminin vakıflar hakkında aldığı bir diğer hukuksuz karar ada Müslümanlarını maddi ve manevî açıdan besleyen Mevlevi Tekkeleri ile ilgilidir. Adanın Osmanlı tarafından alınmasından sonra bizzat Lala Mustafa Paşa'nın talebi ve II. Selim'in onayıyla ilk tekke Mağusa'da kurulmuştur. O dönemde insanların fazla yoğun olmadığı bir mekânda kurulan bu tekke yolda kalmışların, fakirlerin, kendini ibadete adayan kişilerin konaklaması ve karınlarını güven içinde doyurmasını amaç edinmiştir. Bu tekke ile birlikte Lefkoşa surlar içinde bulunan Mevlevi Tekkesi, Konya'daki âsitaneye bağlıydılar. Müstesna grubunda bulunan bu vakıfları devlet tarafından müdahale edilmeden bizzat Konya'dan atanan mütevelliler yönetmekteydi. Bu tür vakıflara Celaliye vakıfları denilmekteydi. İngilizler 1933 yılına kadar tekkeye ait vakıfların Osmanlı'da olduğu gibi yönetimine müdahale etmemişlerdir. 1931 yılında Halep'ten atanan tekke şeyhinin vefat etmesi üzerine İngilizler 1928 tarihli fermanın 26. maddesini bahane ederek tekkeye yeni bir şeyh bulamadıkları için vakıfların mahlul grubuna girdiğini ve tekkeye ait vakıfların evkâf murahhasları tarafından yönetileceğine karar vermişlerdir. Tekke 1953 yılına kadar faaliyetlerini sahip olduğu vakıf gelirlerinden mahrum şekilde devam ettirmiştir.¹¹

1944 yılına gelindiğinde ise vakıfların sahip olduğu birçok mülkü kaybetmesine neden olacak bir yasa kabul edilmiştir. Taşınmaz Mal (İcâreteynli Vakıf ve Tahsisat Kabilinden Arazî Mevkufe Dönüştürme) Yasası

olarak bilinen yasayla vakıfların kontrolünde olup kiracıları tarafından Evkâf'a ödedikleri kiralara iptal edilerek bu mülklerin şahısların mülkiyetine geçirilmesinin yolu açılmıştır. Yukarıda da kısaca değinildiği gibi vakıfların ayakta kalmaları için devletin tahsisat kabilinden vakıflara bağışladığı mülkler vardır. Ve bunlara gayr-i sahih vakıflar denilmektedir. Bunun yanında vakıfların mücbir durumlarda vakıfların yararı gözetilerek icâreteynli denilen uzun süreli kiralama yöntemini kullandıkları da görülmektedir. Tahsisat kabilinden olan vakıfların durumu tartışılmaya açık olmakla birlikte icâreteynli vakıfların sıhhati, sarîh şekilde tartışılmaya kapalıdır. Fakat İngilizler 1928 tarihli fermana dayanarak resmî belgelerde İcâreteynli Vakıf olarak kişilerin tasarrufunda bulunan tüm taşınmaz malları, bundan böyle "mülk" olarak sayacaktır. Bunun yanında resmî belgelerde tahsisat kabilinden Arazî-i Mevkufe olarak kişilerin tasarrufunda bulunan tüm taşınmaz malların da bundan böyle "arazî-i emiriyye" yani devlet toprağı olarak kabul edilerek tasarrufunda bulunan şahısların mülkü olmasının yolu açılmıştır.¹² Ahkâmü'l-evkâf yürürlükte olmasına rağmen keyfi ve Ahkâmü'l-evkâf ile çelişen yasaların çıkartılmasının ada içinde ve dışında Müslümanların hukukunu savunacak bir otoritenin olmamasından kaynaklandığı muhakkaktır.¹³ İngiliz hükümeti bu yasayla icâreteynli vakıflardan gelir kaybına uğrayan Vakıflar İdaresine yıllık 2230 pound ödeme yapacağını belirtmiştir. Nitekim bu ödemeyi 1960 yılına kadar kendisi, bu tarihten 1963 yılına kadar da adada kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti düzenli olarak yapmıştır. Fakat 1963 yılında iki toplum arasında başlayan çatışmalardan dolayı bir daha ödeme yapılmamıştır.

Maraş bölgesinde bulunan Abdullah Paşa vakıfları özelinde resmi evraklar incelendiğinde İngiliz hükümetinin tahsisat kabilinden olmadığı halde buradaki mülkleri şahısların üzerine kaydettirdiği görülmüştür. Yine aynı bölgede Lala Mustafa Paşa'nın kendi parasıyla alıp vakfettiği ve Tekke Çiftliği olarak bilinen çiftlikler ve mülkler önceden icâreteynli olarak kiralanmışlardı. İngiliz hükümeti yukarıda zikredilen yasayla Paşa'ya ait mülklerin de büyük oranda Rumların mülkiyetine geçmesine izin vermiştir. Elden çıkan mülkler yalnızca Varoşa/Maraş'tan ibaret değildir. Gelirleri Hala Sultan Tekkesine bağışlanan Lala Mustafa Paşa'ya ait Afendrika Çiftliği yanında, Morphou/Omorfa Çiftliği, Petre Çiftliği gibi çok sayıda mülk özel şahıslara geçmiştir.

1956 yılına gelindiğinde Şer'i mahkemelerle birlikte kadılık kurumu lağvedilip müftülük ise Evkâf'ta çalışan bir memur konumuna getirilmişti. Müslüman toplumu kendilerine ait maddi ve manevi değerler devamlı tırpanlanmasına rağmen mücadelesinden geri durmamıştır.

Günümüzde Kıbrıs vakıfları genel olarak İngiltere'nin temelini attığı yasalar çerçevesinde çıkartılan yasa ve tüzükler ile hükümetlerin atadığı 7 kişilik yönetim kurulu ve Vakıflar İdaresi tarafından yönetilmektedir.

Kıbrıs vakıfları, uluslararası arenada sahip olduğu haklar sayesinde ada Müslümanlarının en önemli kurumu niteliğindedir. Sahip olduğu menkul ve gayrimenkullerle de adadaki en büyük ekonomik güce sahip olması gerekirken yukarıda zikredilen yöntemlerle mülklerinin çoğu gasp edilmiştir.

Bunun sonucunda Evkâf, 1956 yılında Türk İslam Cemaatine devredilmiştir. Kapısına Türkiye bayrağı çekilen Evkâf İdaresi 78 yıl sonra esaretten kurtulmuştur. Fakat İngilizlerin kolay kolay vakıfların peşini bırakma niyetinde olmadığı anlaşılabacaktır. İngiliz hükümeti ada yönetimini devretmeden önce 1959 yılında Fasil 337 olarak bilinen Evkâf ve Vakıflar Yasasını yayımlamıştır.¹⁴ Her ne kadar Ahkâmu'l-evkâf yürürlükte olsa da Şer'i mahkemeler ve Kadılık kurumu kaldırıldığından bunu uygulayacak merci kalmamıştır. Ahkâmu'l-evkâf ile çelişen birçok madde barındıran Fasil 337 ile vakıfların onayı, mülklerin satışı, kadı yerine yerel mahkemelere bırakılmıştır. Yani İslam hukuku eğitimi almamış kişilere Şer'i hukuka uygun hükümler verme yetkisi verilmiştir. Fasil 337 daha sonra kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti devletleri dönemlerinde de bazı değişiklikler yapılmakla birlik Ahkâmu'l-evkâf ile beraber yürürlükteki yerini korumuştur.¹⁵

Günümüzde Kıbrıs vakıfları genel olarak İngiltere'nin temelini attığı yasalar çerçevesinde çıkartılan yasa ve tüzükler ile hükümetlerin atadığı 7 kişilik yönetim kurulu ve Vakıflar İdaresi tarafından yönetilmektedir. Vakıflar İdaresi yasasında görevi “*Vakıf müessesesi veya tesisini veya Vakıfları veya camileri ve herhangi diğer bir İslam dini müessesesini ve Türk mezarlıklarına ait mallar da dahil olmak üzere, mevkuf veya meşrutun leyh olan bütün vakıf taşınır veya taşınmaz mallar ile Bakanlar Kurulu'nca Vakıflar İdaresine tahsis edilen tüm taşınır ve taşınmaz malları ilgilendiren veya herhangi bir suretle bunlara tesir eden tüm konular; münhasıran Ahkamül Evkaf, Evkaf ve Din İşleri ile ilgili yasalar ve Yönetim Kurulu'nca kabul edilen tüzük ve kararlara bağlı olarak Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesinin görevlerini oluşturur.*”¹⁶ şeklinde açıklanmaktadır. Vakıflar İdaresinin bir diğer görevi ise İngiliz ve Kıbrıs Cumhuriyeti dönemlerinde uğradığı kayıpları ulusal ve uluslararası mahkemeler aracılığıyla geri almaktır.

Kıbrıs vakıfları, uluslararası arenada sahip olduğu haklar sayesinde ada Müslümanlarının en önemli kurumu niteliğindedir. Sahip olduğu menkul ve gayrimenkullerle de adadaki en büyük ekonomik güce sahip olması gerekirken yukarıda zikredilen yöntemlerle mülklerinin çoğu gasp edilmiştir. Vakıflar İdaresinin gasp edilen haklarını geri alabilmesi ve vakfiyelerce belirlenen misyonu olan dinî, eğitim, sosyo-kültürel ve beledî hizmetleri yerine getirebilmesi için özerk bir yapıya kavuşturulması yanında yönetim kurulu üyeleri ile vakıf yöneticilerinin tarafsız şekilde, liyakatli kişiler arasından atanması elzemdir.

Kaynakça:

1. Vakıf kurumunu teşvik eden etmenler için bkz: Kur'ân-ı Kerîm, Bakara/ 83, Nisa/ 36, Tevbe/ 58, 60.
2. “İnsan ölünce bütün amelleri kesilir. Ancak şu üç şeyde kesilmeyip devam eder: Sadaka-i câriye, faydalanılan ilim, öldükten sonra kendisine dua eden hayırlı bir evlat” Müslim b. el-Hâccac, Sahihi Müslim, ed. Muhammed Fuad Abdülbaki (Beyrut: Dâru İhyai't-Türaasi'l Arabi, 1956), “Vasiyye”, 14.
3. Ömer Hilmi Efendi, İthâfu'l-Ahlâf fi Ahkâmi'l-Evkâf (İstanbul: Matbâ-i Âmire, 1307), 15.
4. 8 Numaralı Mühimme Defteri, (BOA, A. {DVNSMHM. d.8, h. 1454).
5. Nazif Öztürk, “Kıbrıs Vakıflarının Hukukî Statüsü ve Kapalı Maraş Açılımı”, TYB Akademi, Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi (Doğu Akdeniz Özel Sayısı) 31 (Ocak 2021), 106.
6. Sıddık Korkmazer, Osmanlı Devleti Döneminde Kıbrıs Vakıfları (1570-1826) (Bursa: Emin Yayınları, 2023), 102-104.
7. Korkmazer, Osmanlı Devleti Döneminde Kıbrıs Vakıfları (1570-1826), 220-221, 236.
8. Mustafa Haşim Altan, Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi (1571-1974) (Kıbrıs: Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları, 1986), 1/276-282.
9. Captain M. B. Seager, Reports of the Evkaf Properties Cyprus, Colonial Office Publication (London, 1883), 13.
10. 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, 23/10, 110/2; 1975 Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası, 34/1, 96/1-2; 1983 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası, 42/1, 131/1-2.
11. Korkmazer, Osmanlı Devleti Döneminde Kıbrıs Vakıfları (1570-1826), 263-272.
12. “Taşınmaz Mal (İcareteynli Vakıf ve Tahsisat Kabilinden Arazii Mevkufe Dönüştürme) Yasası”, <https://www.mahkemeler.net/ifasil/Cap225.pdf> (Erişim 29 Mart 2024).
13. Ömer Hilmi Efendi, İthâfu'l-Ahlâf fi Ahkâmi'l-Evkâf, 88/188, 134/263.
14. “Evcaf and Vakfs Chatter 337 Of The Laws”, <https://www.mahkemeler.net/ifasil/Cap337.pdf> (Erişim 29 Mart 2024).
15. “73/1991 Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası”, <https://evkaf.org/dokuman/73-1991.pdf>, ts.
16. “73/1991 Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası”, madde/ 6

Gölgeler ve Suretler

Film Kritiği

CEM ÇATPINAR

Yönetmen / Sanat Tarihçisi

Bu filmde değer üretme kaygısını Kıbrıs meselesi ile yüzleşmek olarak karşımızda buluyoruz. Kıbrıs meselesini bir arada uzun süre yaşayan halklardan birinin diğerini farklı motivasyonlarla yerinden etme, canından etme ve varlığından etme olayı olarak değerlendirdiğimizde yaşanan olayların acısı ve hüznü daha iyi hissedilebilir olacaktır.

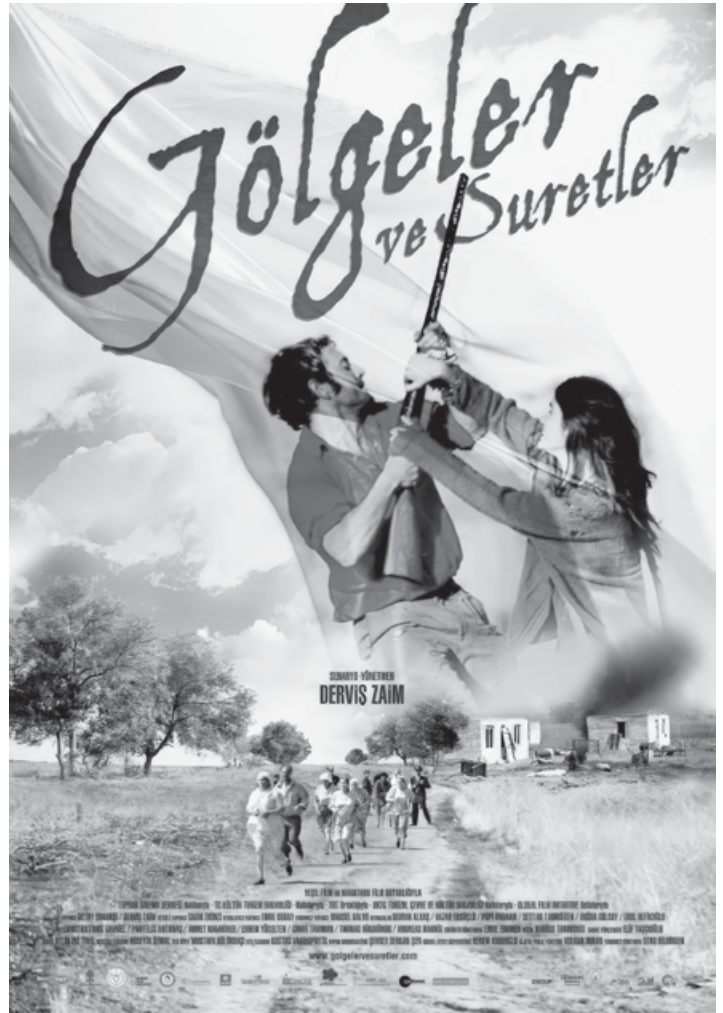
GÖLGELER ve Suretler filmi Kıbrıslı yönetmen Derviş Zaim'in kendi zihinsel dünyasına ve Kıbrıs meselesine yolculuğudur. Bu yolculuğu geleneksel bir sanat olan "Karagöz" ya da "Gölge Oyunu" ile formsal bir çağrışımla tamamlar. Karagöz ya da Gölge Oyunu anlaşılmadan ya da en azından tanınmadan filmi ve yönetmenin perspektifini yakalamak kolay olmayacaktır. Derviş Zaim pek çok filminde gelenek sanatlar ile kendi hikayelerini bağdaştırır, geliştirir ve geçmişle bağ kurar. Filmin açılışında dalgalanan beyaz çarşafla bu sanata gönderme yapar, köşe başı karakterlerden olan "Karagözcü Salih" ile bu gönderme anlatıma döner. Cihat Arınç ekspresyonist estetiğin gölge ile bu filmde kurduğu ilişkiyi şöyle açıklar: "Filmdeki Karagözcü Salih karakteriyle dikkatimize sunulan gölge oyunu, film boyunca anlatıya eşlik eden salt biçimsel ve stilistik bir unsur olmaktan ziyade 'felsefi bir diyagram' işlevi görür. Bu bakımdan Zaim'in diğer filmlerinde baskın olan biçimselliğin, bu filmde anlatı ve diğer katmanlarla daha güçlü bir şekilde iç içe geçtiğini ve dengelendiğini söylemek gerekir. Gaz lâmbasından yayılan loş ışığın mekânlar arasında dolaştığı gece sahnelerinde beliren gölgeler, yerini adım adım bahçeye gömülü tüfekleri çıkartmak için toprağı kazan Veli'nin (Osman Alkaş) perdeye yan-

sıyan gölgesine ve Ruhsar'ın (Hazar Ergüçlü) yaklaşan tehlikeyi haber veren kâbusları gördüğü esnada odasının duvarlarında gezinen tekinsiz gölgelere bırakır. Mise-en-scène'de öne çıkan Ekspresyonist film estetiğinin izleri, Zaim'in filminde ne anlatıdan tümüyle kopuk bir estetik unsurdur ne de sırf anlatıya bağımlı kalır; fakat bir "hadise" olarak filmi anlatısallığın ötesine taşır, bir duyuşsal tecrübeye ve afekt'e dönüştürür."

Gölgeler ve Suretler filmi bir üçlemedir, Zaim'in Cenneti Beklerken filmiyle başladığı arayışta sinemasında gördüğümüz temel söylem hakikat ve vicdandır. Zaim bu konuya şöyle açıklık getirir: "Bir sanatçının bilerek ya da bilmeyerek ahlaki sistemini netleştirmesi gerektiğini düşünüyorum. Ahlaki sistemimiz en azından bilinçaltında netleşmemişse sizin uzun döneme yayılan işler vermeniz zorlaşır."¹ Bu kapsamda Zaim'in bir değer üretme kanaati beslediğini söyleyebiliriz. Bu filmde, değer üretme kaygısını Kıbrıs meselesi ile yüzleşmek olarak karşımızda buluyoruz. Kıbrıs meselesini bir arada uzun süre yaşayan halklardan birinin diğerini farklı motivasyonlarla yerinden etme, canından etme ve varlığından etme olayı olarak değerlendirdiğimizde yaşanan olayların acısı ve hüznü daha iyi hissedilebilir olacaktır. 1963 yılında gerçekleşen Kanlı Noel katliamıyla başlayan film ve yüzlerce yıla dayanan halkların bir arada yaşama kültürünü nasıl bir anda yok ettiğini farklı imgeler ve söylemlerle anlatır. Kolonyal İngiliz iktidarının adaya ektiği nefret tohumlarının gün yüzüne çıkmasıyla yaşanan acı hadiseleri bir sinema perdesinde görürüz. Sanatta, sinemada ve pek çok alanda yalnızlığa terk edilmiş Kıbrıs Meselesini bu vesileyle yönetmen göz önüne koyar ve şöyle der "Benim en korktuğum şeylerden bir tanesi bir dönemi, bir insanı, bir durumu, bir insanlık meselesini sessizliğe mahkûm etmektir. Kıbrıs, altmışlı yıllar, ne yazık ki fazla hatırlanmayan bir zaman dilimine denk düşüyor. Ben "Çamur" filminde 1974 sonrası ile ilgili bir şeyler söylemeye gayret ettim. Normal koşullar altında birbirleriyle iyi yaşama ihtimalleri çok yüksek olan iki insanın nasıl birbirinin boğazına sarıldığına dair bir süreci anlatıyorum."²

Derviş Zaim sinemasında kartografya yani haritacılık derinlemesine gözlemlenebilir du-

Yönetmen filmde mağara yanılısaması kısmında adanın Türkiye ve Yunanistan gölgesi olarak görülmesini sorgular ve mekân algısını somutlaştırarak her iki taraf içinde sorunsallaşan Kıbrıs meselesinin çözümü adına cesur bir adım atar.

*Kartografik sinema anlayışı,
eleştirel mekân siyaseti,
ekspresyonist film estetiğiyle
jeopolitiği ve toplumsal
hafızayı eleştirir ve bu eleştiri
hem vicdanlı sinema anlayışı
hem değer önceleyen bakış
açısıyla Derviş Zaim'in iyi
bir yönetmen ve iyi insan
olma yolculuklarını bu filmde
birleştirir.*

rumdadır. Pek çok filmde kendini gösteren bu özellik bu filmle birlikte ayan beyan karşımıza çıkmaktadır. Giriş sahnesinde karagöz perdesinde yer alan Kıbrıs adasının haritası film başlarken önümüzde durmaktadır. Cenneti Beklerken filminde Matrakçı Nasuh'un minyatürleriyle kendini gösteren harita tutkusu, minyatür sanatından kuşbakışı görünümlemlerle sadece estetik olarak değil salt harita olarak da yer almaktadır. Nokta filmiyle ise çizilen devletlerin sınırlarını anlatırken onları haritalandırır ve gerçek hayattaki haritalarla filmlerini zihnimize sınırları olan coğrafyalar gibi sunar.

Derviş Zaim sadece Gölgeler ve Suretler filminde ilişki kurduğu Karagöz sanatıyla değil bu serinin diğer iki filmde kurduğu ilişkilerle de geleneksel sanatları vurgular. Cenneti Beklerken filminde minyatür sanatı ve frenk resimini seyircinin önüne koyar. Filmde Nakkaş Eflatun karakterinin Osmanlı 17. Yüzyılında geçen hikayesinde bir şehzadenin idamından önce resmetmesini anlatır. Serinin ikinci filmi Nokta'da ise Tuz Gölü'nde üç farklı zaman diliminde işlenen bir hattatın hikayesini karıştığı Kur'anı Kerim hırsızlığı ve insan öldürme serüveni üzerinde aktarır.

Üçlemenin son filmi olan "Gölgeler ve Suretler"de Kıbrıslı Rumların Yunanistan ile birleşme niyetiyle Türkleri yurtlarından sürmeleriyle başlar. Ana karakterlerden Ruhsar ve Ruhsar'ın babası Karagözcü Salih'in EOKA mensupları tarafından köylerinde atılmasının ardından Salih'in kardeşi Veli'nin köyüne kaçarlar. Veli komşuları olan Anna'nın evine giderek misafirlerini şehre götürmesini ister. Akabinde Anna ve oğlunun tartıştığını görürüz. -Filmin ilk versiyonlarında Rumca konuşmaların çevrilmediğini görüyoruz, bu kapsamda yönetmenin motomot çeviriden kaçındığını söylenebilir. Günümüzdeki versiyonlarda Rumca konuşmalar Türkçe'ye çevrilmiştir.- Sonraki sahnede Veli kazarak sakladıkları silahları ve mühimmatı çıkarır ve abisinden şehirde TMT'ye (*Türk Mukavemet Teşkilatı*) giderek mermilerinin nemlendiğini ve yeni mühimmata ihtiyaçları olduğunu söylemesini ister. Filmde bu ve benzer söylemlerle herkesin gerilimi içerisinde hissettiğini ve hazırlık yaptığını söyleyebiliriz. Anna'nın oğlu Hristo annesiyle tartışmasında Veli'yle birlikte görülmemeleri gerektiğini anlatırken hain olmaktan çekindiğini söyler.

Bu sahneler, filmin dramatik yapısını ve karakterlerin yaşadığı gerilimi vurgularken, aynı zamanda dönemin politik ve sosyal atmosferini de yansıtır. Zaim, bu gerilimleri ve karakterlerin içsel çatışmalarını başarılı bir şekilde ortaya koyarak izleyiciye Kıbrıs meselesinin karmaşıklığını hissettirir. Karakterlerin yaşadıkları olaylar ve verdikleri tepkiler, Kıbrıs'ın tarihindeki acı ve trajedinin bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Yönetmenin, sahneler arasındaki geçişleri ve anlatıyı kartografik bir

yaklaşım ile ele alması, izleyiciyi coğrafi ve kültürel bir yolculuğa çıkarır.

Yönetmenin sinematik anlatı tarzı olarak benimsediği kartografik anlatımla şu hususun altını çizmek istediğini söyleyebiliriz; Yeşilçam'da ve Türk sinemasının farklı dönemlerinde Kıbrıs'la alakalı bütün söylemlerin temelinde yavru vatan söylemi yer almaktadır. Bu söylem Kıbrıs'ı bir gölgeden ya da bir temsilden ibaret saymaktadır. Kıbrıslı yönetmen Derviş Zaim, bu yönüyle filmde bu anlatımı da eleştirir.

Haritalarda çizgilerle ya da ufak kalem hareketlerinden ibaret sayılan yerler ve coğrafyalar hakikat nazarında insanların gönül, hareket ve medeniyet coğrafyalarıdır. Yönetmen filmde mağara yanılması kısmında adanın Türkiye ve Yunanistan gölgesi olarak görülmesini sorgular ve mekân algısını somutlaştırarak her iki taraf içinde sorunsallaşan Kıbrıs meselesinin çözümü adına cesur bir adım atar.

Sonuç olarak, Gölge ve Suretler filmi estetik manada Karagöz geleneksel sanatının biçimsel formu ile sinemasal formun birleştirildiği bir filmidir. Oyuncu tercihinde Türkiyeli oyuncularla birlikte Kıbrıs'ın Rum ve Türk kesiminden oyuncuların yer alması filmi evrensel bir anlatıya taşıma gayreti olarak yorumlanabilir. Savaşa ve çatışmaya doğrudan odaklanmak yerine filmde Ruh Terbiyesi = Gölge Oyunu söylemini yerleştirdiği sanata ve insanın içindeki duygularını merkezîleştirir. Kartografik sinema anlayışı, eleştirel mekân siyaseti, ekspresyonist film estetiğiyle jeopolitiği ve toplumsal hafızayı eleştirir ve bu eleştiri hem vicdanlı sinema anlayışı hem değer önceleyen bakış açısıyla Derviş Zaim'in iyi bir yönetmen ve iyi insan olma yolculuklarını bu filmde birleştirir.

*"Kıbrıslı insanların şunu bilmesi gerekiyor, eğer pragmatik koşullar olursa bir yerde anlaşma imzalanacak; ama anlaşma imzalanması barış anlamına gelir mi pek emin değilim. Altmış anlaşması imzalandı ama barışı getirmedi. Barış yapmak insanların zihni ve kalbi ile olur. Onların birlikte diyalog kurması ile olur. Bu anlamda Kıbrıs'ta geçmişle yüzleşmek gerekiyor, geçmişle ilgili olarak insanların eteklerindeki taşları dökmesi gerekir."*³

¹ Kirel, Serpil-Duyal, Aylin Ç. (2011). Derviş Zaim. s. 90

² Kirel, Serpil-Duyal, Aylin Ç. (2011). Derviş Zaim. s. 90

³ Kirel, Serpil-Duyal, Aylin Ç. (2011). Derviş Zaim. s. 92

KKTC'nin Haklarını Korumaya Dönük Türkiye'nin Doğu Akdeniz Hidrokarbon Politikaları

DR. HASAN SAYILAN

Milli Eğitim Bakanlığı

*2000'li yıllarla birlikte yeni
keşfedilen hidrokarbon
rezervlerinin devasa miktarı,
bölgenin çarpıcılığını
katlandırmış ve Doğu
Akdeniz meselesinin en
temel sorunu olan deniz
yetki alanları paylaşımını
körüklemiştir.*

Doğu Akdeniz, 2000'li yıllarla birlikte varlığı tespit edilen yeni hidrokarbon rezervleriyle hem bölge ülkelerinin hem de bölge dışındaki ülkelerin rekabet ettiği bir alan haline gelmiştir. Doğu Akdeniz gerek jeopolitik ve jeostratejik konumu gerekse zengin petrol ve doğalgaz rezervleriyle ülkeler açısından cezbedici özelliklere sahiptir. Bakıldığında, Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler kendi aralarında bir rekabet içerisinde oldukları gibi kıyısı olmayan diğer ülkelerin de bu rekabete bölgede sondaj çalışmaları yapan kendi enerji şirketleri aracılığıyla etkin olarak katıldıkları söylenebilir.

Bölgedeki enerji paylaşımı sorunu, Doğu Akdeniz'in ana meselesi olan deniz yetki alanları paylaşımını gerekli kılmaktadır. Böylelikle bölge ülkeleri enerji arama/çıkarma faaliyetleri yapmak adına Kıta Sahaneliği (KS) ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) sınırlandırma antlaşmaları imzalamak durumundadırlar. Söz konusu antlaşmalar uluslararası hukukun öngördüğü ilkeler ile ilgili tüm ülkelerin hakları dikkate alınarak imzalanmalıdır. Ancak Uluslararası hukukun ülkeler arasında anlaşarak çözüme varmaları yönünde koyduğu bazı maddeler, antlaşma konusun-

da görüş farklılıklarına sebep olmaktadır. İki ülkenin antlaşması durumunda ise bir diğer kıyıdaş ülkenin menfaat çakışması gerginliklere yol açmaktadır¹.

Hidrokarbon Yatakları Açısından Doğu Akdeniz'in Stratejik Önemi

Doğu Akdeniz'in coğrafi konumu, önemli bir enerji ulaşım bölgesi olması ile hem kıyıdaş ülkelerin hem de diğer önemli devletlerin ilgi odağı olmuştur. Büyük güçlerin enerji kaynaklarını ve enerji transfer yollarını hâkimiyet altında tutma ve kontrol altına alma isteği doğrultusunda birbirleriyle ve genel anlamda rekabet etmeleri Doğu Akdeniz'in stratejik önemini vurgulayan esas unsurdur. Tarihsel olarak da baktığımızda büyük güçler Doğu Akdeniz'e hâkim olmak istemişlerdir. Asya, Avrupa ve Afrika arasında ticaret, ulaşım ve enerji taşımacılığının merkezinde yer alan kavşak konumunda olması da yine Doğu Akdeniz'in önemli özelliklerindendir. Burada çıkarılabilecek enerji rezervlerinin işletilmesi ve taşınmasında "transit geçiş güzergâhında bulunan Süveyş Kanalı" çok önemli olmaktadır. Kıbrıs Adası'nın deniz alanlarında keşfedilen doğal gaz kaynaklarının çıkarılması, paylaşılması ve taşınması konularında da aynı önem dikkati çekmektedir².

Doğu Akdeniz'in sahip olduğu tüm bu özelliklerin yanı sıra 2000'li yıllarla birlikte yeni keşfedilen hidrokarbon rezervlerinin devasa miktarı, bölgenin çarpıcılığını katlandırmış ve Doğu Akdeniz meselesinin en temel sorunu olan deniz yetki alanları paylaşımını körüklemiştir.

ABD'nin 2010 yılında yayınlanan bir Jeoloji Araştırmasına göre, bölgede 1.7 milyar varil geri kazanılabilir petrol, 122 trilyon fit küp (yaklaşık 3,420 milyar metreküp) geri kazanılabilir gaz kaynağı vardır³. Diğer yapılan araştırmalar neticesinde ise yeni keşfedilen ve farklı yerlerde 10-15 trilyon metreküp doğalgaz ve 2-3 milyar varil petrol olduğu tahmin edilmektedir⁴.

Ayrıca yapılan araştırmalar sonucunda Karadeniz'le beraber Doğu Akdeniz'de geleceğin enerji kaynağı olarak görülen gaz hidrat yatakları da mevcuttur. Keza bölgede arama yapan Noble Energy şirketi, 33 trilyon metreküp gaz bulmuştur.

Böyle bir enerji varlığı pek çok ülkenin iştahını kabartmaktadır. Birçok ülke bu bölgede aktif rol oynayıp bölgenin zenginliklerinden pay kapma derdindedir. Kimisi uluslararası hukuka uygun bir şekilde bunu yapmayı planlarken kimisi ise pervasızca burada çalışmalar yapmaktadır.

Türkiye bölgede 569 deniz mili sınırı ile diğer devletlere nazaran Akdeniz'e en uzun sınırı bulunan devlettir. Bu sınır uzunluğu ile Türkiye'nin, Akdeniz'de oyun kurucu bir rol üstlenmesi gereklidir. Türkiye şu an aktif bir şekilde enerjisini bu bölgeye yoğunlaştırmaktadır.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), bölgede tek hakim devletmiş gibi davranarak Akdeniz'e sınır çoğu ülkenin hakkını gasp etmektedir. Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının paylaşımı konusu olayları iyice alevlenmiştir.

KKTC'nin Haklarını Korumaya Dönük, Türkiye'nin Doğu Akdeniz Hidrokarbon Politikaları

Türkiye bölgede 569 deniz mili sınırı ile diğer devletlere nazaran Akdeniz'e en uzun sınırı bulunan devlettir. Bu sınır uzunluğu ile Türkiye'nin, Akdeniz'de oyun kurucu bir rol üstlenmesi gereklidir. Türkiye ilk MEB ilanını Karadeniz'de 5 Aralık 1986'da yapmış ve bu bölgede Türk karasularına 200 mil kadar uzanan deniz yatağında ve yatağı üzerindeki sularda, canlı ve cansız tüm doğal kaynakları araştırma yetkisi, aynı zamanda bunları yönetmek, muhafaza etmek ve işletmek yetkisi elde etmiştir⁵. Türkiye, Akdeniz'de ise KKTC haricinde başka herhangi bir ülke ile MEB veya kıta sahanlığı anlaşması imzalamamıştır, (Libya ile sınır belirleme antlaşması kapsamında bazı farklılıklar vardır). Türkiye bu bölgede yapılması gerekenlerde biraz gecikse de şu an aktif bir şekilde enerjisini bu bölgeye yoğunlaştırmaktadır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'nin Mısır ile bir sınır belirlemesi Türkiye tarafından reddedilmiş, yine aynı şekilde GKRY ile Lübnan arasında yapılan antlaşmayı da Türkiye reddetmiştir. Çünkü GKRY'nin tek başına o bölgede söz sahibi olmayacağı ve adanın tamamını tek başına temsil edemeyeceğini, Türkiye savunmaktadır. Türkiye'nin uluslararası hukuktan doğan kıta sahanlığı hakkı göz önüne alınırsa, Türkiye'nin deklare etmiş olduğu sınır, "doğuda 32° 16' 18" boylamı, batıda 28° 00' 00" boylamı ile güneyde 34° 00' 00" enlemi arasındaki kalan kısımdır"⁶.

Bu bölgede Türkiye'nin en çok uğraştığı ülkelerin başında GKRY gelmektedir. GKRY bölgenin adeta tek sahibiymiş gibi hareket etmekte ve yaptığı anlaşmalarla diğer kıyı ülkelerinin de haklarını gasp etmektedir. Aynı şekilde uluslararası hukuka aykırı davranarak, KKTC'nin deniz yetki alanı GKRY tarafından gasp edilmiştir⁷. Çünkü GKRY'nin ilan ettiği MEB tamamen uluslararası hukuka aykırı şekilde tezahür etmiştir zira tek taraflıdır. Türkiye'nin aslında en büyük mücadelelerinden birisi bu hukuksuzluğa karşı gelmektir. Yunanistan ile birlikte GKRY, Türkiye'nin mevcut haklarından kopararak bölgede pasif duruma düşmesi için yani olması gereken sınırlarından kopararak küçük bir alana hapsedilmesi için iş birliği halinde çalışmakta ve hukuk tanımadan haksızlık yapmaktadırlar. Tek taraflı ilan ettiği MEB neticesinde bölgede araştırma yapmaya başlayan GKRY bunu yapacak özel şirket için ihale bile açmıştır. Bu ihale neticesinde ihaleyi kazanan ABD'li Noble şirketi "Afrodit" olarak bilinen bölgede çok miktarda gaz bulduğunu belirtmiştir. GKRY'nin amacı ise bu gazları bir an önce çıkarıp Yunanistan üzerinden Avrupa'ya ulaştırmaktır⁸. Buradan da görüleceği üzere bölgede Türkiye'yi saf dışı

birakarak bölgenin zengin kaynaklarını ele geçirmek üzere girişimlerde bulunmaktadır. GKRY sadece Türkiye'nin değil, antlaşma yaptığı Lübnan, İsrail ve Suriye'nin de hakkını gasp etmektedir. GKRY bu devletlerle antlaşma imzalarken Baf ve Zafer Burnu kıyısının baz alındığı ve bu ikisi arasındaki uzunluğun 168,905 mil olmasına rağmen Lübnan, İsrail ve Suriye'nin kıyı uzunlukları 316,907 mil olduğu görülür. Bu oranlara bakılırsa ilgili devletlerin 1,87 GKRY'den daha fazla hakka sahip olması gerekmektedir⁹. Bölgeyi daha iyi anlayabilmek için özellikle sınırı bulunan ve en çok etkilenen komşu ülkeler incelenmeli bu ayrıca sorunu daha iyi kavrama bakımından önemli olacaktır. Çünkü Akdeniz'e komşu ülkelere bakıldığında genel olarak hepsinde gerek ekonomik gerek siyasal bir sorun mevcuttur. 2010'da başlayan Arap Baharı hareketi, Libya'da devrilen Kaddafi, Mısır'da yapılan darbe, Suriye'de olan iç savaş, Yunanistan'daki ekonomik kriz genel olarak bölgenin sürekli bir kaos içinde olduğunu göstermektedir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'nin KKTC Aleyhine Yönelik Hidrokarbon Politikaları

GKRY'nin bölgede yürütmekte olduğu çalışmalar Türkiye'yi ve KKTC'yi yakından ilgilendirmektedir. Çünkü ortada hukuksuzluk direk göze çarpmaktadır¹¹. Akdeniz meselesi söz konusu olunca GKRY daha da pervasızlaşmakta ve Türkiye ile arasındaki anlaşmazlıklar daha da artmaktadır. GKRY, 2 Nisan 2004'te ilan etmiş olduğu MEB ile hem Türkiye'nin hem de KKTC'nin haklarına tecavüz etmiş ve o bölgede tek ba-

GKRY'nin bölgede yürütmekte olduğu çalışmalar Türkiye'yi ve KKTC'yi yakından ilgilendirmektedir. Çünkü ortada hukuksuzluk direk göze çarpmaktadır.

Şekil.2. GKRY ve Yunanistan'ın Kendi Kıta Sahanlığı İddiaları

şına bir devlet edasıyla sınır komşularının hak ve hukuklarını ayaklar altına almıştır. Çünkü ilan etmiş olduğu MEB alanı KKTC'nin alanını da kapsamaktadır. Keza bunun yanı sıra Lübnan ile de 17.01.2007 tarihinde anlaşma imzalamak istemişse de Türkiye bunu engellemiştir ve Lübnan tarafından onaylanmamıştır. İsrail ile de 17.12.2010 tarihinde bir anlaşma imzalamış keza Suriye ve Libya ile de anlaşma yolları aradığı bilinmektedir¹². GKRY'nin ilan etmiş olduğu MEB'ine bakıldığında bu alan 13 parselden oluşmaktadır ve bunları şirketlere lisanslandırmıştır. Ayrıca 7. Blokta -ki bu blok Türkiye ve KKTC yetkileri içinde kalmaktadır- Fransız ve İtalyan şirketlerin sondaj yapmalarına AB'den de aldığı desteğe dayanarak olumlu bakmıştır. Türkiye GKRY'nin yapmış olduğu bu hukuksuzluklar üzerine AB ve BM'ye bu hukuksuzluğun giderilmesi gerektiğini ve hatta bu hukuksuzluğu görmeleri ve bir çözüm bulmaları için ortak bir komite kurulmasını teklif etmiştir ama ne yazık ki ne AB ne de BM destek olmamıştır¹³. Türkiye sadece bununla kalmayarak farklı girişimlerde de bulunmuştur. Mesela 21.09.2011 tarihinde KKTC ile bir "Akdeniz Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Antlaşması" imzalamıştır. Bu antlaşma ile bulunan kaynaklarda sadece GKRY'nin değil her iki tarafın da hakkı olduğu savunulmasına rağmen, her ne kadar kuzey tarafına müdahalesi engellenmiş olsa da GKRY'nin sondaj faaliyetleri devam etmektedir. Rum kesiminin anlaşma yapmak istediği bir diğer devlet ise Mısır'dır. İlk olarak Mısır ile Mübarek döneminde anlaşma imzalamıştır. Ancak Arap Baharı'nın etkisi üzerine o bölgedeki çoğu Arap liderlerin başına gelen şey Mübarek'in de başına gelmiş ve devrilmiştir. Bakıldığında bu olay Türkiye için avantajlı bir durum olmuş nitekim ardından gelen Mursi bu anlaşmayı iptal etmiştir ama bu uzun sürmemiştir. Mısır'da darbeyle Mursi'yi deviren Sisi yönetimi 12.12.2013'te GKRY ile anlaşmayı tekrar imzalamıştır. Ayrıca AB'nin GKRY ile ilgili tutumuna bakılacak olursa açıktan destek verildiği görülmektedir. Bunun en önemli kanıtı GKRY'nin AB'ye alınmasıdır. Adaya bir bütün olarak baktığımızda bu üyelik, 1960 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası ve Garanti Antlaşmalarına ters bir durumu ifade etmektedir. Bu antlaşma adada bulunan iki kesimin de aynı siyasi hakları ol-

duğu yazar ama tek taraflı AB başvurusu ve kabul edilmesi keza bunun yanında başka ülkelerle sorunu olan devletlerin birliğe alınamamasına rağmen GKRY'nin alınması AB'nin yapmış olduğu ikinciliğin en büyük kanıtlarından birisidir¹⁴.

GKRY sadece Türkiye'nin değil, antlaşma yaptığı Lübnan, İsrail ve Suriye'nin de hakkını gasp etmektedir. GKRY bu devletlerle antlaşma imzalarken Baf ve Zafer Burnu kıyısının baz alındığı ve bu ikisi arasındaki uzunluğun 168,905 mil olmasına rağmen Lübnan, İsrail ve Suriye'nin kıyı uzunlukları 316,907 mil olduğu görülür (*Oysaki bu ülkeler GKRY ile yaptığı anlaşmaları feshedip de aynı anlaşmaları KKTC ile yaptığı takdirde elde etmiş olduğu alan çok daha geniş olacaktır*)¹⁵. Bu antlaşmaların Türkiye'ye vereceğı zarar kısaca belirtilecek olursa; bu antlaşmalar, Türkiye'nin Lübnan, İsrail ve hatta Mısır ile yapacağı olası antlaşmaların ihtimalini de ortadan kaldırmaya yönelik atılmış adımlardır¹⁶.

Sonuç

Doğu Akdeniz hidrokarbon yataklarının paylaşımı konusu ile ilgili olarak yapılması gereken en önemli husus; bölge ülkeleriyle daima diplomatik ilişki kurmaktır. Diplomatik ilişkilerin hangi devletle olursa olsun tamamen kopması, uzun vadede ne Türkiye'ye nede KKTC'ne hiçbir yarar sağlamayacaktır. Çünkü Doğu Akdeniz meselesi de bir hükümet meselesi değil; milli bir meseledir. Hükümetler değişse bile bu, Türkiye'nin milli politikası olarak kalmalıdır.

Bilinmelidir ki; Hidrokarbon yatakları paylaşımından önce, Kıbrıs Sorununun çözümü gerçekleşmeden adada ve bölgede kalıcı bir çözümün olması mümkün görünmemektedir. Kıbrıs'ın etrafındaki hidrokarbon rezervlerinde çıkarılması ve paylaşımında, KKTC'nin ve Türkiye'nin yok sayılması kabul edilemez bir durumdur. 1960 tarihli Kıbrıs Anayasasının 2. Maddesi'nde Ada halkının "*Elen Cemaati ile Türk Cemaatinden oluşur.*" denilmesine rağmen Türk tarafının yok sayılmasının adaya barış ve huzurun getirmeyeceğı açıktır. Kıbrıs'ta, birleşme ve Hidrokarbon paylaşımı sorunlarının ayrı ayrı ele alınması her iki tarafında yararına olacaktır. Adanın MEB'den çıkarılacak tüm Hidrokarbon gelirlerinden Türk tarafının da pay sahibi yapılması adadaki barışa katkı sağlayacaktır. Bu yüzden Türkiye ve KKTC hükümetleri Kıbrıs'ta tarafların hak ve menfaatlerinin eşit ve adil bir pay alacağı bir çözümün bulunmasını istemektedir.

Bilinmelidir ki; Hidrokarbon yatakları paylaşımından önce, Kıbrıs Sorununun çözümü gerçekleşmeden adada ve bölgede kalıcı bir çözümün olması mümkün görünmemektedir.

Kaynakça:

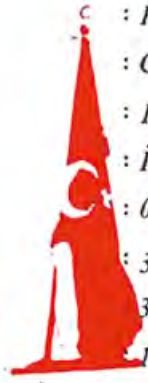
- 1 Hasan Sayılan, Doğu Akdeniz Hidrokarbon Yataklarının Ortadoğu Coğrafyası Üzerine Etkileri, Doğu Akdeniz'in Geleceği ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu 03-05 Haziran 2022 Bildiriler Kitabı,s.122-143, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları No:566, ISBN 978-975-17-5721-0, Ankara, 2023.
- 2 Deniz İstikbal ve Hacı Mehmet Boyraz, “Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Ekonomi-Politik Bir Yaklaşım”, Kıbrıs Araştırmaları ve İnceleme Dergisi , 2019,s.77.
- 3 Winrow, Gareth, Discovery of Energy Reserves in the Levant and Impacts on Regional Security. Uluslararası İlişkiler , 2018, 15 (60), s.45-57.
- 4 Deniz İstikbal ve Hacı Mehmet Boyraz, a.g.m.,s.78.
- 5 Resmi Gazete, 1986 tarihinde Resmi Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19314.pdf>, 1986, 12. 17
- 6 Levent Kürbüz, Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı ve Doğu Akdeniz'deki Potansiyel Enerji Kaynaklarının Analizi. Yüksek Lisans Tezi , 2016 s.30.
- 7 Cihat Yayıcı, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü ve Etkisi”. Güvenlik Stratejileri, 2009, s.17-18.
- 8 Işıl Acar ve Mutlu Yılmaz, “Doğu Akdeniz Kıta Sahaneliği Sorunsalı Üzerinden Doğalgaz Paylaşımı”, TÜCAUM Ankara, 2018, s. 602-603
- 9 Cihat Yayıcı, a.g.m.,s.36.
- 10 Işıl Acar ve Mutlu Yılmaz, a.g.m., s. 602-603
- 11 Bilgesam, Doğu Akdeniz’de Enerji Keşifleri ve Türkiye. Bilgesam Yayınları, 2013, İstanbul.
- 12 Cihat Yayıcı, a.g.m.,s.17.
- 13 Murat Ercan ve Mehmet Can Kılıç, “Bölgesel ve Küresel Aktörlerin Ortadoğu Merkezli Doğu Akdeniz Politikaları “Kıbrıs Çatışması ve Libya Mutabakatı”. Anadolu Strateji Dergisi , 2020, 21.
- 14 Fatma Çalik Orhun, “Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Kıbrıs Sorununa Muhtemel Etkileri”, Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, 2017, 2 (2), s.43.

ŞAHADET BELGESİ

BİRLİĞİ : 1 nci Ana Jet Üs K.lığı Eskişehir
SINIF VE RÜTBESİ : Hv.Plt.Yzb.
ADI VE SOYADI : Cengiz TOPEL
BABA ADI : Hakkı
MEMLEKETİ : İzmit
DOĞUM TARİHİ : 02.09.1934
DUHULÜ : 30.09.1953
NASBI : 30.08.1962
SICİL NO. : 1955-19
ASKERLİK ŞUBESİ : Gönen

ŞAHADETİ GEREKTİREN OLAYIN ÖZETİ : Kıbrıs'ta yapılan harekat sırasında, kumanda etmekte olduğu F-100F uçağının 08 Ağustos 1964 günü isabet alması üzerine paraşütle atlamış fakat Rumlar tarafından şehit edilmiştir.

ŞEHİDİN VASIYETİ

Değerli silah arkadaşımız, vatanımızın ve milletimizin bölünmez bütünlüğü uğruna ŞEHİT olmuştur.

Fuat ÖZAKDAĞ
Hava Pilot 1. Sınıf
Personel Başkanı

CİHANNÜMA DERGİ

www.cihannuma.org

Hacı Bayram Mah. Haşimi (Kutlu) Sokak No. 12 Altındağ - ANKARA

@Cihannumader - X / @cihannumader - Facebook / @cihannumader - Instagram / CİHANNÜMA DERNEĞİ- YouTube